

tv-15naš TOVARISŠ

Št. 49-50
27. decembra 1984
Leto XXII

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Vsem borkam in borcem, bralcem TV-15 želimo zdravo, uspešno in srečno novo leto 1985, da bi ostali še naprej aktivni pri graditvi samoupravne socialistične družbe ter pri utrjevanju idejnopolitične in akcijske enotnosti!

RO ZZB NOV Slovenije
RK ZRVS Slovenije
Uredništvo TV-15

Novoletno voščilo

Spet bi lahko začeli s tolikanj pogosto ponavljanimi »morali bomo«, »treba je«, saj so vsa naša novoletna voščila zadnjih let najtesneje povezana z iskrenimi željami za boljše gospodarjenje, za večji in bolj kakovostni izvoz, za bolj zavestno in učinkovito delo vsakega posameznika v družbi.

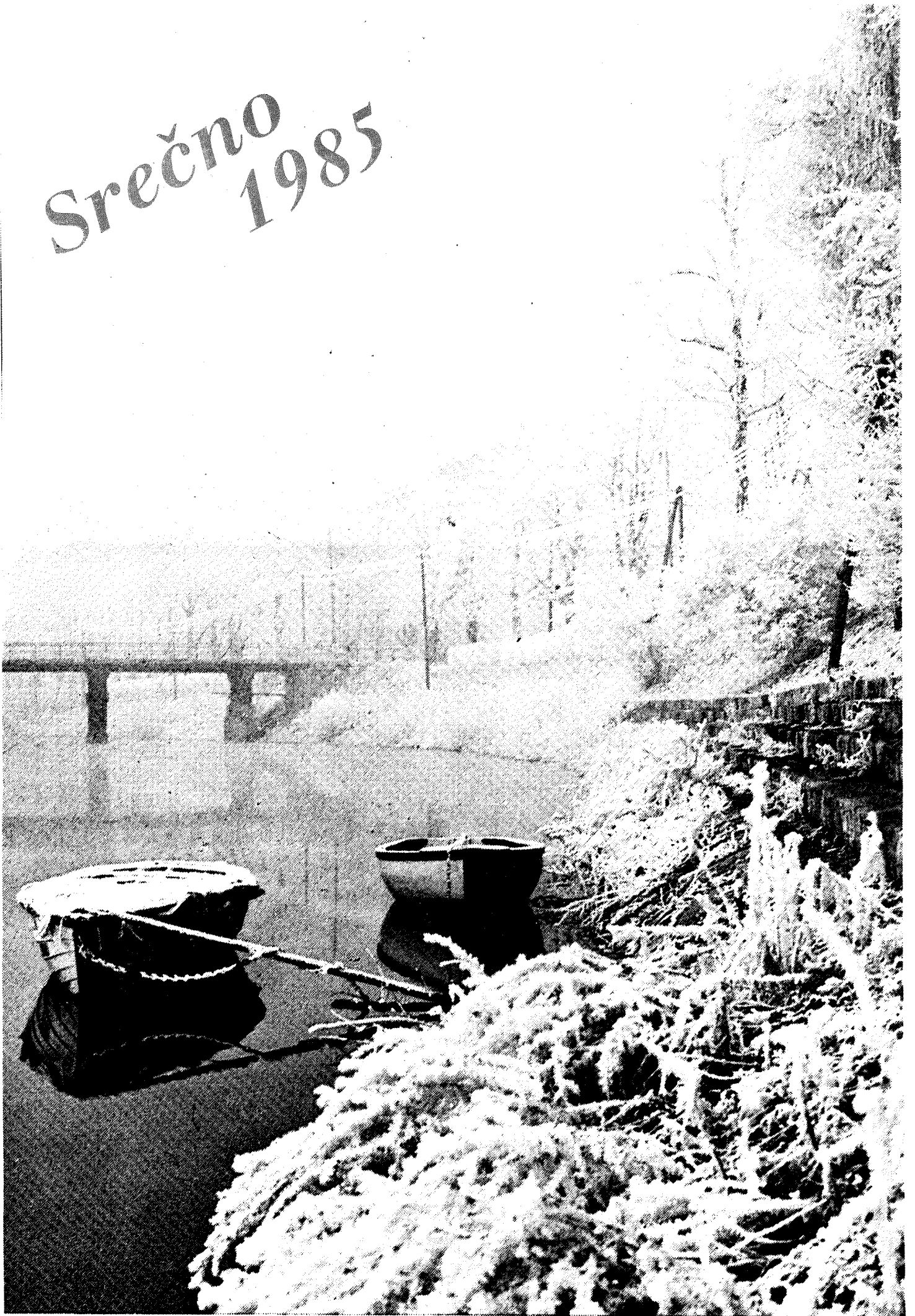
Tokrat vam ne bomo voščili tako. Borci, ki so v teh štiridesetih letih dali tej družbi vsak po svojih močeh in znanju, kar so mogli, so levji delež svojega življenjskega prispevka že opravili. Kako so ga opravili, s kolikšno mero nadaljevanja revolucionarnega poleta in delavnosti, bodo merile prihodnje generacije. Najbrž pa je treba ob tem novem letu, ko stopamo v štirideseto leto svobode nove Jugoslavije, preleteti to obdobje s trezno glavo in poštenim pogledom; odgnati jezo in kritičnost, ki nas prevevata ob počasnem reševanju nalog in težav sedanjega trenutka, in zaobjeti vse, kar smo zgradili, kar smo se naučili in kar imamo.

Odločili smo se za življenje v skupnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti, v družini, ki tako že štiri desetletja živi in dela skupaj. Za generacijo, ki je izbojevala to svobodo, je to dolgo obdobje, večina si je že prislužila pokojnine. Za državo in razvoj samoupravnega socializma pa je to kratek čas. Na to nekateri kritiki tako radi pozabljajo. Res je, da človek nikoli ne sme biti zadovoljen z doseženim, in da vsako pretirano proslavljanje dobro opravljenega dela že pomeni zamujanje nadaljevanja poti. Res pa je tudi, da včasih v želji po ustvarjalni kritičnosti mahamo še po tistem, na kar smo lahko ponosni.

Eno je res: smo na poti, ki si jo sami utiramo med rožami in plevlom. Zato bi se morali tem bolj zavedati, da naše orodje in orožje ni le vztrajna hoja, ampak domiselnost, znanje, še več znanja – in delo.

Ob tem novem letu želimo vsem borcem, da bi bili po svojih močeh še naprej aktivni, da bi v smislu razvijanja revolucionarnih izročil prenašali na mlade predvsem duh delavnosti in občutka pripadnosti tej družbi, da bi iz izkušenj minulega dela opozarjali na morebitno ponavljanje starih napak. Želimo jim, da bi to štirideseto leto v svobodi pomenilo potrditve vsega, za kar so se bojevali in se še danes bojujejo.

Srečno
1985

Predsedstvo RO ZZB NOV Slovenije sporoča,
da bodo dali denar namesto za voščilnice v humanitarne namene.

Prihodnja številka TV-15 Naš
tovariš bo izšla 10. 1. 1985

1985 – leto obletnic

Ena izmed značilnosti leta 1985 bo vsekakor ta, da se bo v njem strnila vrsta izredno pomembnih obletnic posameznih dogodkov v preteklosti, ki so imeli in imajo še vedno izjemen pomen tako za razvoj mednarodnih odnosov kot za posamezne države in narode.

40-letnica konca druge svetovne vojne

Leto 1985 bo značilno vsekakor po tem, da se bo v njem človeštvo tako ali drugače spomnilo konca doslej najhujšega klanja v zgodovini človeštva – druge svetovne vojne. Ta vojna je zgrabila v svoj vrtinec pretežni del človeštva. Šlo je v njej za enega najbolj usodnih vprašanj: ali so demokratične sile sveta sposobne preprečiti načrte najbolj mračnijaških sil, kar se jih je kdajkoli v življenju narodov pojavilo v mednarodnem življenju, sil fašizma. Če je šlo v prvi svetovni vojni za spopade posameznih imperialističnih sil za novo razdelitev kolonij in nadvlade nad posameznimi območji sveta pa je bil poglavitni cilj vojne, ki jo je začela nacistična Nemčija pod Hitlerjem, doseči prevlado nad celotnim svetom in si podrediti zlasti celotno Evropo in pretežni del Azije pa tudi drugih celin. Zmaga fašizma bi pomenila za ves svet zaton demokracije iz težak udarec vsem naprednim prizadevanjem za svobodo in družbeni napredek. Za mnoge narode, med njimi tudi za slovenskega, pa bi zmaga fašizma pomenila narodno smrt. Odtod boj proti fašističnim silam – ne glede na posebne cilje, ki so jih postavljale posamezne velike države – nosi oznake demokratičnega osvobodilnega boja, še posebej, ker so vanj posegli mnogoteri narodi z namenom izbojevanja si izgubljeno svobodo ali pa si obvarovati ogroženo neodvisnost.

Brez dvoma pomeni zmaga nad silami fašizma enega najbolj prelomnih dogodkov v sodobni zgodovini, ki je bistveno spremenil dotedanje odnose na svetu in dotedanje razmerje moči v korist naprednih, demokratičnih sil. To tem bolj, ker je bil eden izmed sadov zmage nad fašizmom pojav socializma kot svetovnega procesa. Nič manj pomembna pa niso bila tudi gibanja, ki so po drugi svetovni vojni zajela skoraj vse celine sveta in so imela za cilj doseči svobodo in neodvisnost vseh narodov sveta. Boj proti fašizmu se je prelevil v veliko protiimperialistično revolucijo narodov, ki je postavila temelje neodvisnega življenja mnogoterih narodov, kar vse je vplivalo, da se je do temeljev spremenila politična in tudi družbena podoba sveta. Zato sodi 40-letnica zmage nad fašizmom med osrednje dogodke v letu 1985. Ta obletnica je posebej pomembna za take narode, kot so jugoslovanski, ki so dali pomemben delež in velike človeške in gmotne žrtve skupnem boju proti fašizmu.

40-letnica Združenih narodov

Protifašistični boj narodov sveta za ohranitev svobode in demokracije je priklkal k življenju eno najpomembnejših mednarodnih orgnaizacij, kar jih pozna zgodovina mednarodnih odnosov. Leta 1945 je 54 držav podpisalo listino Združenih narodov, s čimer je začel delovati največji svetovni parlament, ki ga pomenijo Združeni narodi. Visoka obletnica bo priložnost in spodbuda, da bodo narodi – in predvsem vse članice svetovne organizacije kritično ovrednotili delo in prizadevanja Združenih narodov v 40 letih njihovega obstoja. Mogoče bo ugotoviti vrsto pomanjkljivosti in slabosti v delu svetovne organizacije, ki je ves čas bila in bo tudi ostala podoba stanja svetu, izraz razmer, ki dajejo pečat svetovnim dogajanjem. Kljub temu, da je uveljavitev posebnih pravic petih velikih sil v Varnostnem svetu, pravic veta, vidno okrnila demokratičnost dela tega najbolj pomembnega telesa Združenih narodov, pa so vseh 40 let obstoja svetovne organizacije v vsem mednarodnem življenju vidni sledovi prizadevanj in vplivov in akcij Združenih narodov. Zgodovinske zasluge gredo Združenim narodom pri odpravljanju kolonializma in zagotavljanju pravic vseh narodov do samoodločbe in neodvisnosti. Ni mogoče zanikati pomembne vloge, ki so jo opravili Združeni narodi s svojimi akcijami pri skrbi za ohranitev miru in pri odpravljanju številnih sporov, napetosti in žarišč vojne po mnogih delih sveta. Več kot dve desetletja pa so bili Združeni narodi z vsem svojim delovanjem priča rasti in krepitvi vloge in politične moči neuvršenih držav kot novega, izjemno pomembnega mednarodnega dejavnika. Vse od leta 1961, ko se je neuvrščeno gibanje z beograjsko konferenco pojavilo v mednarodnem življenju kot organizirana politična sila, so vsa zasedanja svetovne organizacije nosila pečat prizadevanj in akcij neuvršenih sil. Združeni narodi so postali tisto edino mesto, kjer so se neuvrščene države in z njimi vse male in srednje države mogle pojavljati kot enakopraven dejavnik v razpravah o problemih sveta. Obletnica Združenih narodov pomeni zato pomemben dogodek zlasti za vse dežele neuvrčenega sveta in hkrati za vse miroljubne sile.

Deseta obletnica helsinške konference

Največ upov v trajnejše izboljšanje odnosov med evropskimi narodi je zbudila konferenca evropskih držav skupaj z Združenimi državami Amerike in Kanado o varnosti in sodelovanju v Evropi. Ta konferenca je bila leta 1975 v finskiem glavnem mestu Helsinkih. O nujnosti in pomenu helsinške konference je vodja jugoslovanske delegacije Josip Broz Tito v govoru dejal: »Evropa ne more iskati rešitev življenjskih vprašanj svoje varnosti in blaginje tako, da bi se zapirala vase, kajti to bi neogibno pripeljalo k njeni politični in gospodarski degradaciji. Evropa je, če lahko tako rečem, v dobrem in slabem neločljiv del sveta.« Že tedaj je Tito hkrati opozoril, da se bodo naša pričakovanja uresničila le tedaj, če se bo proces popuščal

nja »razširil na vse dele sveta, če bo zajel vse najpomembnejše mednarodne probleme in če bodo v tem enakopravno sodelovale vse države ne glede na njihovo velikost, stopnjo razvoja in družbenopolitično ureditev«.

Sad dela konference je bila deklaracija o načelih, po katerih so evropske države obljubile, da se bodo ravnale v svojih medsebojnih odnosih. Ta načela so obsegla vse najbolj pomembne sestavine dejansko miroljubne in demokratične mednarodne politike: vzdrževanje pred grožnjo s silo ali uporabo sile, nedotakljivost meja, omejitve celotnosti držav, mirno reševanje sporov, nevmešavanje v notranje zadeve itd. Konferenca je obširno govorila tudi o oblikah gospodarskega in vsakršnega drugega sodelovanja med evropskimi narodi na temelju popolne enakopravnosti. Hkrati je konferenca soglasno potrdila načelo o nespremenljivosti obstoječih meja med evropskimi državami.

Vendar so strupene sape blokovskih nasprotij kaj hitro zamorile obetavne upe v novo obdobje medevropskih odnosov. To so pokazale vse pohelsinške konference: beograjska, madridska in stockholmska. Namestitev raketnih orožij v evropskih državah obeh blokov je zadala težak udarec duhu in sklepom helsinške konference. Vendar težnja po razvoju medevropskega sodelovanja se trdizo upira vsem netagivnim procesom.

1955: beograjska deklaracija

Za Jugoslavijo in njen samostojen notranji razvoj in mednarodni položaj ter usmeritev pa tudi širše, za ves socialistični svet in za celotno mednarodno delavsko gibanje je zgodovinskega pomena beograjska deklaracija, ki sta jo podpisali Sovjetska zveza in Jugoslavija leta 1955 ob obisku sovjetske partijsko-državne delegacije v Beogradu. Beograjska deklaracija, ki vsebuje bistvena napredna načela o tem, kakšni naj bodo odnosi med socialističnimi državami je – skupaj z moskovsko deklaracijo iz leta 1956 – prvi mednarodni dokument v zgodovini socialističnih držav, ki postavlja odnose med njimi na napredna, demokratična načela o neodvisnosti in enakopravnosti vseh narodov in držav in o prepovedi vmešavanja v notranje zadeve drugih držav. Beograjska deklaracija pomeni začetek normalizacije odnosov med Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo ter drugimi socialističnimi državami.

Moskovska deklaracija je po drugi strani prvi pisan dokument, ki vgrajuje napredna načela tudi v odnose med komunističnimi in delavskimi partijami. Prvič je bilo v obliki mednarodnega dokumenta na primer uzakonjeno načelo o različnosti poti v socializem in o samostojnosti ter enakopravnosti komunističnih partij. Boj zveze komunistov in delavskega razreda Jugoslavije proti stalistični prevladi in maličanju bista marksizma, za prevlado demokratičnih načel med delavskimi strankami in socialističnimi državami je sprožil globoko krizo stalinizma in odprl proces demokratizacije znotraj socialističnega sveta in komunističnega gibanja.

1955 – avstrijska državna pogodba

Leta 1955 je prenehanje četverne vojaške okupacije Avstrije in obnove demokracije avstrijske države pomenilo viden prispevek k normalizaciji stanja v povojni Evropi. Hkrati pa je ta pogodba, ki je ohranila Avstrijo v starih mejah, pomenila udarec prizadevanjem koroških Slovencev ob podpori Jugoslavije, da bi se združili z matično domovino. Jugoslavija je podpisala državno pogodbo predvsem zato, ker so vanjo vključili 7. člen, ki nadrobno govori o pravicah, ki jih je druga avstrijska republika dolžna zagotoviti koroškim Slovincem. Spoštovanje teh pravic bi dejansko lahko pomenilo zagotovilo za obstoj in neoviran splošni razvoj slovenske in hrvaške manjšine v Avstriji. Vendar Avstrija vse do današnjih dni ne le da ni uresničila vsebine 7. člena, pač pa so si posamezne vlade pod pritiskom velikonemških nacionalističnih sil vedno prizadevale k oženju in krčenju zakonitih pravic slovenske manjšine, kar se v zadnjem času kaže zlasti v zaroti desničarjev proti dvojezičnemu šolstvu. Toda sedmi člen je ves čas, vseh trideset let po podpisu državne pogodbe, ostal poglavitno orožje boja koroških Slovencev za enakopravnost.

Deset let osimskih sporazumov

Viden kamen mejnik v odnosih s sosedno Italijo so osimski sporazumi, ki sta jih zunanja ministra obeh držav leta 1975 podpisala v mestecu Osimo. Ti sporazumi so prišli v zgodovino kot najvišje ovrednoteni primer dejanskega uresničevanja sklepov helsinške konference o varnosti in sodelovanju v Evropi. Sporazum dokončno ureja mejno vprašanje med državama in obsega vrsto določil o stabilnih odnosih in prijateljskem sodelovanju med jadranskima sosedama. Področje, kjer je čutili največ odporov proti duhu in vsebini osimskih sporazumov, je manjšinsko vprašanje. Na temelju osmega člena sporazuma in njegovega uvodnega dela se slovenska manjšina v Italiji s podporo demokratičnih sil dežele in tudi matične domovine že ves čas bojuje za celostno zakonsko zaščito njenih pravic, kar naj ji dokončno zagotovi enakopraven položaj v Italiji.

Vse naštetje obletnice – in tudi druge, ki bodo dajale pečat letu 1985 – po svoji pomembnosti v živo zadevajo preteklo in sedanje življenje jugoslovanskih narodov in narodnosti, pa zato vse te obletnice ne bodo mogle neopazno mimo naše zavesti.

Drago Košmrlj

Prve lastovke

Ni ravno primeren čas za optimizem, še manj pa za zanesljive korake v gospodarstvu, ko pa se »prvi krog« usklajevanja stališč republik in pokrajin o ekonomski politiki v prihodnjem letu konča s kompromisi in delitvijo pristojnosti pri določanju skupnih in posebnih pogojev gospodarjenja. Ni mogoče reči, da dolgoročnega programa gospodarske stabilizacije ne uresničujemo, pa čeprav se oglašajo glasovi, ki trdijo, da so zamude pri uresničevanju tega programa velike. Nestrpnosti je največ prav pri tistih, ki zavestno pravzaprav niso sprejeli programa, ki mislijo, da bi morali že v prvem letu imeti kakšen spektakularen uspeh. Po nekaterih odmrznitvah, zamrznitvah in popolnem administrativnem urejanju gospodarskih tokov, primarne delitve in cen je pri nas vendarle nekaj več elementov tržnosti. Zahtevo po večji skladnosti blagovnih in denarnih tokov bolj uresničujemo: blaga je več, ker je proizvodnja večja, skladnost je večja, ker je povpraševanje doma nekoliko prenehalo. Razkorak med blagovnimi in denarnimi skladi pa je eden temeljnih vzrokov naraščajoče inflacije. Res pa je, da se že tretje leto zapored zmanjšuje osebni dohodki, da sta splošna in skupna poraba nekoliko zmanjšani, a ne dovolj glede na dohodek gospodarstva, da je manjša investicijska poraba, manj je zadolževanja v tujini, nekaj resneje gremo v izvoz ... Gre za prve lastovke napovedane gospodarske pomladi, pravi temu Marko Bulc.

Seveda pa sta stroškovna in strukturna inflacija še vedno močni, dolgovi tujini so se ponekod tako nakopičili, da jih komaj zmagujejo, dohodek (akumulacija) je v posameznih delih gospodarstva majhen, zato so izgube. Temu je treba pristeti še svojevrstne izgube, ki jih imenujemo tečajne razlike. Za nazaj se jih je nabralo za 4 do 5 tisoč milijard in jih bo treba poravnati.

V Jugoslaviji je zdaj slišati pogoste kritike, češ da devizni sistem ne deluje, da na tem področju ne uresničujemo stabilizacijskega programa in zamujamo. Vendarle pa so kritiki doseženega stabilizacijskega program slabo brali. V prvi fazi, je zapisano, se naj devizni trg uvaja postopoma. Tistih 54 odstotkov deviz, ki jih za skupne potrebe pobira država iz gospodarstva, je že nekakšen devizni trg. Devize se pretakajo tudi med tozdi v sozdu, med delovno organizacijo in poslovno banko, med temeljnimi bankami, med temeljno banko in narodno banko. Torej se devizni trg le uveljavlja. Res pa je, da smo razdelili za 2,5 milijarde dolarjev več »realnih razpolagalnih pravic«, kot je bilo deviz na voljo, zato zdaj vpijejo tisti, ki do deviz ne pridejo. Trga namreč ni, če ni blaga.

V prihodnjem letu tudi ni pričakovati kakšnih spektakularnih sprememb. Gospodarstvo bo živelo in delalo v približno podobnih razmerah kot letos, ob tem pa je že res, da je temeljna naloga ekonomske politike, da razvije izvozni instrumentarij, da da večje spodbude izvozu, če naj uresničimo vse, kar smo zapisali v resolucije za prihodnje leto (realni osebni dohodki, odplačila dolgov tujini, izravnavna domačih dolgov in tečajnih razlik, presežek v blagovni menjavi s tujino itn). Prioritete slovenskega gospodarstva v prihodnjem letu in v prihodnjem srednjeročnem obdobju so prav gotovo posodobitev proizvodnje za izvoz, saj so stroji zastareli. To zmanjšuje konkurenčno moč slovenskega gospodarstva na tujih trgih. Druga prioriteta je razvoj mikroelektronike, ki mora postati gonilna sila prestrukturiranja slovenskega gospodarstva. Če ne bomo znali na lesarske, usnjarske, papirniške ali kakšne druge stroje pripeti mikroelektronskih procesorjev, jih ne bomo mogli več prodajati. Če bomo s tem razvojem zamujali, se bomo pridružili tistim deželam sveta, ki jih mikroelektronika obvladuje, namesto da bi one obvladoval mikroelektroniko. Pri razvoju mikroelektronike torej ne gre za razvoj Iskre in njene mikroelektronike. Za razvoj mikroelektronike so življenjsko zavzeta vsa področja slovenskega gospodarstva, saj tudi slovensko gospodarstvo mora v družbo prihodnosti, v družbo informacijske tehnologije.

V prihodnjem letu bo treba izdelati tudi srednjeročni in dolgoročni razvojni načrt, ki bo načrt kvalitete, ne avtarkičen, kot jih je bilo nekaj prej, ampak načrt intenzivnega razvoja, vpetega v svet in svetovne gospodarske tokove. Limit bo seveda pomanjkanje denarja. A kot vse kaže, bo drugi, morebitni še hujši limit, pomanjkanje ustreznih kadrov, strokovnjakov, ki bodo znali v tehnološke procese svojih delovnih organizacij vnesti elemente mikroelektronike, avtomatizacije in robotike, torej elemente hitrosti, kakovosti in konkurenčnosti na domačem in tujih trgih. Prav bi bilo, ko bi druge želje in hotenja, vključno z železarnami, jeklarnami, alumijskimi tovarnami, melioracijami in drugim nekoliko počakale. Denarja za vse ne bo. Če bo uspelo s prestrukturiranjem gospodarstva, potem bo ostalo več tudi za melioracije, ceste in druge želje. Za zdaj pa bo vseeno bolje, če pod novoletno jelko ostanejo le darila realnosti. Umirjenih gospodarskih gibanj, kjer bo gospodarstvo dobro vedelo, kaj ima, kaj lahko in kaj ne. Kjer se nihče ne bo pretirano vtikal v to, za kaj gospodarstvo porabi tisti denar, ki mu ostane, ko si država vzame tisto, kar potrebuje.

Ivan Vidic

Povzetek dela pogovora predsednika ZZB NOV Jugoslavije Ilije Djukića, ki ga je imel v uredništvu glasila ZSMJ Mladost

Izčistiti tokove revolucije

Predsednik je v dolgem intervjuju govoril o več pomembnih vprašanjih. Mi pa smo tukaj pripravili tisti del, ki se nanaša na pospešeno partijsko aktivnost in širšo družbeno aktivnost po 13. seji CK ZKJ.

Kakšna je aktivnost članov borbevske organizacije po 13. seji CK ZKJ?

Po plenumu je borbevska organizacija med prvimi začela z določeno dejavnostjo. Po objavi predlogov sklepov smo šli v nekatere organizacije, da bi se dogovorili o metodah in vsebini dela. Pri predsedstvu zveznega odbora smo rekli, da revolucija ni notranje partijsko vprašanje, ampak vprašanje celotnega sistema. Sklepe niso pošiljali komitejem po pošti, ampak so bili javno objavljeni. Tudi to smo rekli, da moramo najprej govoriti o sebi in šele potem o drugih. Razvila se je peštra štiriurna razprava. Nekaj novinarjev, ki so bili zavrani, ni objavilo niti besede, ker so se ustrašili naše razprave. To vprašanje sem postavil tudi na seji predsedstva SZDL. Zakaj novinarji v zadnjem času molčijo? Tudi oni so zmedeni, ker jih pokličejo, naj o vsem pišejo, nato pa jim to očitajo in jih sprašujejo, zakaj niso aktivni. Potem novinarji spet gredo in postavljajo vprašanja, pa jih spet dobi po nosu in tako po vrsti; potem ne najdejo prave mere in ne morejo uskladiti vseh zaved. To kaže, da morajo novinarji kot javni delavci graditi svoja stališča v okviru vaše politike in zanje odgovarjati. Ne gre za prenašanje, pa tudi ne za preplašnost.

Razprava o predlogu sklepov je mobilizirala potencialno široko družbeno silo. Izražena je visoka stopnja pripravljenosti tako partijskega članstva kot tudi večine delovnih ljudi in občanov, da dajo konkretne osebnosti prispelke k akciji... Izkušenj ob nekaterih drugih velikih akcijah v družbi, ki smo jih vodili v zadnjem času, sprašujemo, kaj storiti, da se ta akcija ne bi sprevrgla v kampanjo? Ali obstaja takšna nevarnost?

Bojim se, da zaradi počasnosti v menjavi stvari ob nekaterih vprašanjih, ki so odprta, utegne ta aktivnost upočasniti in uplahniti. Mi smo na kampanje navajeni, za njimi pa pridejo ohladitve; in vedno se najdejo ljudje, ki pravijo: ne drezaj, pusti to, naj mine. Menim, da obstaja določena nevarnost, da bi nam ta aktivnost v ustvarjalnem smislu, v moralno politični enotnosti, v tistem smislu, v katerem razvija pri ljudeh energijo, da vztrajajo, utegnili oslabeti.

Zdaj je bistveno, da zveza komunistov v prvi vrsti, z njo pa ZZB NOV in druge sile, stopijo v akcijo, vendar ob konkretnih vprašanjih. Moramo vztrajati za akcijsko enotnost z argumenti in diferenciacijo. In bolje je imeti okrog sebe deset odločnih kot petdeset omahljivih. Potem bodo prišli zavrani še drugi in šli bomo naprej.

ZZB NOV je odločna, da moramo nasprotovati vsem prenašanjem. V družbi je ustvarjeno ozračje za široko razpravo, tako tudi v ZKJ, SZDL, v sindikatih itd., tako da ni opravičila za izjave kakor to in to ne morem povedati in zahtevam svojo tribuno. Dandanes ne moremo in ne smemo dovoljevati ustvarjanja paralelnih poti in možnosti frakcij. Temu se moramo postaviti vsi. Če rečemo - ZK ni dobra - naredimo jo torej boljše! Bojujmo se torej! In povejmo, kdo naj gre ven. Bile so izključitve, vendar bi jih bilo treba izključiti več. Oportunizem je močan. Dobršen del članstva plačuje članarino in molči. Do danes nimamo še nobene študije o vzrokih in nosilcih oportunitizma v partiji, imamo pa tisoče drugih nepotrebnih študij. Pojdimo torej in pogledajmo, kateri so ti vzroki? Da bomo imeli pred očmi odnose sil. Pogovarjamo se o tem odkrito, kritično.

Zdi se, da ni dobro, če je človek tiho, kakor tudi ne, če je preglasen. Težko je določiti razliko med kritičnostjo in kritičnostjo. Treba pa je nekatere stvari vendarle povedati bolj jasno. V tem položaju se utegne zgoditi, da še tisto, kar je dobro, ostane zakrnelo in nasprotno. Kljub temu pa je čas, ko moramo reči popu pop in bobu bob!

Doumeti je treba, da v tem položaju brez boja ne gre. In ni se treba ustrašiti, če ti nekdo reče, da si kritizer, če ti nisi. Oziroma, od tistega, ki ti reče, da si kritizer, moraš zahtevati argumente, s katerimi bo svojo trditev dokazal. Prav tako pa je treba biti pripravljen tudi na samokritično spraševanje o tem, ali si kritizer. Oziroma se je treba vprašati »ali sam s svojim stališčem in prizadevanjem krepiš sile, ki se bojujejo za načela revolucije ali jih razbijam?« To je osnovno strateško vprašanje za vsak nastop, za vsak članek, za vsako knjigo.

Naši cilji so idealni, mi pa ne razvijamo doslednega boja

za te cilje. In v tem duhu je treba zbirati vse napredne sile v naših organizacijah. Naredimo iz zveze komunistov borbeno politično organizacijo, načelno, idejno in akcijsko enotno. To ne moremo narediti v mesecu ali dveh, pa tudi ne v enem letu; lahko pa to storimo mnogo hitreje, kot smo to delali doslej. Vsako izstopanje zunaj teh organizacij, zunaj široke tribune, ki jo omogoča ustava in program ZKJ ter kongresne resolucije in sklepi seje ZKJ, je nepotrebno in škodljivo. Skozi obstoječe oblike se lahko razvija zelo široka akcija.

Pogosto se zahteva za razjasnjevanje stvari in za to, da o njih spregovorimo v osnovnih celicah družbe. Ne mislimo zdaj neposredno na španske borbe, vendar sprašujemo, ali je to učinkovita pot? Veliko se v teh osnovnih organizacijah reče, pa se na vprašanje de dobi odgovorov...

Skozi ta boj je treba zdaj uresničiti objektivno družbeno potrebo, da je treba iti v bazo. S sistemskimi popravki, z uveljavljanjem razrednega interesa je treba spremeniti takšno stanje. To pomeni, da moramo iti vsi do baze z določenimi metodami in oblikami sprejemanja, oblikovanja in razlaganja stališč razreda, pri čemer pa morajo hkrati prihajati stališča po vseh poteh navzgor. Tako bi morali. Vendar sta birokracija in tehnokracija odtujili in monopolizirali tri osnovne elemente uresničevanja razrednega vpliva in odločanja: razširjeno reprodukcijo, zakonodajno in normativno funkcijo sistema ter kadrovske politiko. Naj teče s tokom, ki se mu na poti postavljajo ovire. Boj, ki ga danes bijemo, je ravno proti tem oviram, to je boj za izčiščenje tokov revolucije. Alternative ni. Treba je iti dosledno z načeli revolucije in ugotoviti točke njenega nadaljnjega razvoja. To pa v konkretnih družbeno-gospodarskih razmerah pomeni uveljavitev delavskega razreda in zveze komunistov.

Pri nas razredno ni postalo primarno. Primarno tako, da bi označevalo gibanja v družbi; tedaj bi vodilo družbo v integracijo. Ti integracijski odnosi dobivajo tedaj tisto stopnjo in tisti pospešek, ki ju razred želi in ki ju zahteva trenutek. Značilno je, čemu prav delavci načenjajo to vprašanje. Zato, ker vedo, da smo tu razbiti, medtem ko so evropska in svetovna tržišča nad nami; delavci vedo, da bi združeni zmogli doseči več... Tu se odpirajo tudi vprašanja znanosti, ustvarjalnosti itd.

Glede na to menim, da moramo v boju za nadaljevanje revolucije z vseh strani prethitati strateška vprašanja in ne dovoliti, da bi nas kdo spjel v labirinte posledičnih razprav.

Kaj bi po mnenju borbevske organizacije morali dograditi ali spremeniti v našem družbenopolitičnem sistemu?

Imamo sistem, ki je v načelu dobro sestavljen. Če pa se vsak sistem ceni po funkcionalnosti in ustvarjalnosti, potem moramo iskati vzroke nefunkcionalnosti, nedemokratičnosti in šibke ustvarjalnosti pri nas. Kolikor sem jaz razumel, se gibljejo polemike o tem, kaj bi bilo treba zamenjati v političnem in gospodarskem sistemu, kaj je slabost sistema in kaj je slabost subjektivnih socialističnih sil. Ta ocena ima svoj drugi pomen.

Vse to je treba čim bolj realno oceniti, da bi videli, kaj v sistemu zares moti, kaj pa je resnična slabost subjektivnih sil. Nekateri bojazni so pred spopadi; ki so obstajali prej; ali ima federacija preveč pristojnosti ali jih imajo preveč republike in pokrajine ali je enakopravnost narodov in narodnosti itd. Obstajajo bojazni, da govorenje o spremembah v sistemu lahko pripelje do

večjih sprememb. Teh ni lahko čisto odvrniti. Tudi prej je bilo dosti zahtev za spremembe, vendar ne z istih mest in z istimi silami. Zdaj se je vrstni red nekako obrnil. Zaradi prešibke konkretizacije vsebine sprememb se pojavljajo v javnosti komentarji, da nekatere sile, ki so prej zahtevale spremembo sistema, zdaj ne zahtevajo nasprotnega, nekatere, ki se prej niso navduševale za spremembe, pa jih zahtevajo. Morda v tem ni treba gledati nič hudega, potrebno pa je pogledati, kaj zahtevajo.

Katera merila moramo upoštevati pri iskanju sprememb v političnem sistemu?

Menim, da je prevladalo mnenje, da je treba v sistemu marsikaj spremeniti; čeprav obstaja tukaj, kakor sem že rekel, mnogo različnih mnenj; nihče pa ne sproži vprašanja o spremembi sistema. Sodim, da je bistveno, da podamo realni položaj subjektivnih sil in položaj sistema kot osnovo za izvrševanje sprememb, pri katerih naj bi bilo osnovno merilo, kako naj baza in razred dosežeta večji vpliv v sistemu. V tem vprašanju je treba najti rešitve, kajti nikoli nismo imeli manj zveze z ljudmi kot sedaj. Se v administrativnem obdobju smo imeli več stika. Ta sistem, ki je formalno demokratiziran, je treba demokratizirati tudi vsebinsko. Po drugi strani pa je treba še posebej pogledati, kateri so vzroki nefunkcionalnosti sistema in nezadovoljive ustvarjalnosti. V spremembah je treba upoštevati vsa pridobljena izročila. Menim, da je za vsak sistem, še posebej pa za demokratični, zelo pomembno izpopolnjevanje sistema na poti k poenostavljanju. Nikarkršna spretnost ni narediti zapleten sistem. Celotno v tehniki inženirji vedo, da ni problem napraviti zapleten stroj, ampak je problem narediti preprost stroj, ki bo opravljal naloge, kakršne od njega pričakujemo. Zato mislim, da nam je potrebno to poenostavljanje. Neizbežno je potrebno, da demokratiziramo tiste tri elemente moči, o katerih sem govoril prej: razširjeno reprodukcijo, zakonodajno in normativno funkcijo sistema in kadrovske politiko. Jasno, s tem je povezana tudi javnost dela. To so torej ta osrednja vprašanja in pri teh je zelo pomembno, da se zavarujemo zoper lastno birokracijo, kajti birokracija se je tudi doslej upirala vsem spremembam, ki omejujejo njeno oblast.

Med dosedanjim pogovorom ste bili precej kritični na račun zveze komunistov. Kako gledate na vse te kritike, ki jih naslavljaajo na naslov ZK, zlasti pa na moralni lik njenih članov?

Gotovo je, da obstajajo dobronamerne kritike, pa tudi one druge. Kadar gre za tiste prve, je tu dosti povedati, ker ZK ni dovolj uspešno opravila svoje vloge zlasti v zadnjih letih, kar se jasno izraža v ocenah 13. seje in v predlogu sklepov. V kritiki bo eno osrednjih vprašanj tisto o demokratskem centralizmu in treba bo nekaj storiti za izboljšanje socialne strukture ZK, za dvig ideološke ravni. Socialna struktura in ideološka raven sta zaskrbjujoče neugodni za ZKJ. Ni treba dovoljevati, da se ljudje »vpišujejo« v partijo zaradi uresničevanja nekaterih svojih interesov. Ni treba, da delamo iz partije nekakšen »azil za ambicije«, nekaj, kar potrebujemo, kadar se zaposluješ. To ne smemo dovoliti. Partiji so potrebni ljudje, ki znajo videti dlje, ki izstopajo z ustvarjalnostjo, pripravljenostjo za uresničevanje programskih ciljev ZKJ. Torej ne bi bila nikakršna škoda, če bi imeli tudi manj članov, pa zato ideološko jasno opredeljene in zrele. Nujno je, da partijo očistimo političnih in gospodarskih tihotapcev. To je velik in težak boj, ki mora prerojiti revolucijo.

prevredla B. Ž. J.

Spreminjati delo - ne ustave!

Vloga borcev pri urensičevanju skupnih interesov v federaciji je zelo pomembna. Mislim, da so borci v naši družbi neka konstanta. Vse svoje življenje razvijajo ideje, ki so bile v nas v času razrednega boja v stari Jugoslaviji. Borci varujejo cilje in temelje naše revolucije in narodnoosvobodilnega boja. Te cilje smo uresničevali v po-

vojnem boju za našo neodvisnost in za naš družbeni sistem. Dokumenti, v katerih se ti cilji kažejo v najnovšem času, so naša Ustava iz 1974. leta, tako imenovana mala ustava - Zakon o združenem delu, potem pa še cela vrsta sistemskih zakonov, ki v praksi obdelujejo ustavna načela glede na posamezna področja našega življenja v federaciji.

Zaradi vsega tega mislim, da moramo biti borci v vsaki situaciji med najaktivnejšimi, ko razlagamo ta načela in ko jih je treba braniti. Vemo, da smo to ustavo pripravljali in jo sprejeli ob največji angažiranosti najboljših ljudi, kar sta jih imeli naša revolucija in povojna Jugoslavija. Te dokumente so pripravljali Tito, Kardelj, Bakarić ter vrsta drugih revolucionarjev, ki so že umrli ali pa še živijo. Ta ustava je bila njihovo zadnje sporočilo in dediščina sedanjim in prihodnjim generacijam.

Naša ustava ima razredno in revolucionarno naravo. Razredno naravo zato, ker je namenjena družbi, ki si mora še vedno prizadevati, da bi uresničila razredne cilje. Ustava ni ogledalo takratnega stanja v naši družbi. Ustava nas še vedno samo usmerja k uresničevanju določenih ciljev. Zato moramo njene določbe nenehno oživljati. Prakso moramo pozorno primerjati z ustavnimi cilji. Če naša praksa ni dobra, je treba spreminjati prakso, ne pa ustave. Če so kadri nezmogljivi uresničevati cilje, ki so zapisani v ustavi, je treba menjati kadre, ne pa ustave.

Naša ustava je revolucionarna: vgrajena mora biti v sleherni družbeno razvojno stopnjo. To je dokument, ki velja za daljše obdobje. To zanesljivo ni samo čas desetih let. Njegova življenjska doba in vrednost trajata znatno daljši čas. Šele ko se posamezne vrednote, zapisane v ustavi, uresničijo, novih pa, ki bi bile nadaljevanje teh vrednot, še ne moremo uresničiti, ker bi togo razlaganje ustave pomenilo oviro za to uresničevanje, - šele tedaj bi morali preiščati o spremembi ustave. Toda spreminjati bi jo lahko samo na isti način, kakor smo jo pripravljali; to pomeni, ob popolnem soglasju vseh družbenopolitičnih skupnosti in organizacij. Spreminjanje ustave mora biti rezultat določenih spoznanj v naših širokih množicah in rezultat soglasja, doseženega v

družbi na osnovi takšnih spoznanj.

V tem smislu moramo borci biti prvi v zahtevi, da ustavo dosledno izvajamo in jo spreminjamo šele takrat, ko so posamezne njene določbe dejansko prežvele in postale ovira nadaljnjemu razvoju. V tej fazi se moramo borci bojevati za plebiscitarno soglasnost. To je toliko bolj potrebno, ker zdaj nimamo več tistih velikanov naše revolucije, ki bi mogli s svojo avtoriteto pospešiti procese usklajevanja stališč, ki so včasih zelo različna.

Seveda imamo dovolj prostora, da pravila v tej družbi prilagajamo novim potrebam, spoznanjem ter razvoju gospodarskega in družbenega življenja. Ta pravila so obdelana s sistemskimi zakoni. Poudarjali smo že, da je te sistemске zakone treba spreminjati. Toda vse spremembe morajo biti usklajene z ustavo, v smislu boljšega in doslednejšega izvajanja ustave. Tudi na tem področju moramo biti borci glasniki tvornega sožitja, bratstva in enotnosti, solidarnosti, napredka, ki bo v interesu vseh narodov in narodnosti Jugoslavije. Mislim, da smo borci z našim dosedanjim delom in udeleževanjem pridobili tak ugled, da lahko vplivamo na družbo, da bi ta lahko mirno in odgovorno izvajala družbene spremembe; tudi tiste spremembe, ki pomenijo novo kvaliteto v političnem sistemu. Ko branimo potrebo po spremembah, moramo biti še naprej v prvi vrsti varuhi enotnosti vseh demokratičnih sil v naši družbi.

Posebej v kadrovske politiki je družbeni vpliv borcev že nekoliko manjši. Biti moramo realisti. Velika večina borcev ne sodeluje več v neposrednih delovnih procesih. Toda samo v teh procesih je treba iskati nove kadre. Potrebujemo mlade strokovnjake, razvijalce novih tehnoloških tokov, ki zelo temeljito poznajo položaj ne samo v naših družbenopolitičnih skupnostih, temveč tudi v svetu. Borci ne smemo izgubljati stika z njimi. Ker pa ga vendar včasih v neposrednem smislu izgubljam, ne moremo imeti zadostnega vpliva na izbor kadrov celo za zelo odgovorna mesta.

Veliko bolj navzoči moramo biti pri spremljanju dela naših kadrov glede na sprotne ter srednjeročne in dolgoročne rezultate. Pri tem mislim, da bi morali biti bolj kritični do nekaterih ljudi iz dosedanjih vodstev. Tisti, ki so vodili našo družbo v smeri, ki se je izkazala za napačno, morajo nositi odgovornost. Seveda mislimo, da jih ni treba preganjati, toda svoje položaje naj preprosto odstopijo mladim ljudem. Verjetno tudi vsi mlajši ne bodo uspešni, saj so človeške zmogljivosti različne, razen tega pa je nemalo tudi objektivnih ovir pri uresničevanju določenih politike. Ljudem je treba pomagati. Ob napakah in zgrešenih vodstvenih smereh pa je treba menjati tudi mlajše kadre, vendar hitreje, veliko hitreje, kakor nam je to uspevalo doslej. Mislim, da bi na tem področju tudi stari borci lahko delovali odločneje, čeprav umirjeno.

Božidar Gorjan-Bogo

Zdaj zaori pesem o svobodi

V praznični številki ob dnevu republike 29. novembra smo obljubili, da bomo poskus naše žepne pesmarice partizanskih pesmi ponovili ob podobni priložnosti, ob kakem prazniku. Odziv med bralci, ki so se pisno ali ustno oglasili našemu uredništvu, je pokazal, da je bil prvi del pesmarice Zdaj zaori pesem o svobodi toplo sprejet. Iz nekaterih šol so sporočili, da so iz pesmarice že prepevali.

Se veliko partizanskih in drugih revolucionarnih pesmi je živih med ljudmi ali vsaj napol živih. V novoletni številki našega TV-15 smo vam pripravili izbor. Segli smo čez slovenske meje, v druge republike Jugoslavije vse do Makedonije pa tudi do ruskih in italijanskih partizanov. Začeli bomo kar z Internacionalo, ki je na raznih velikih slovesnostih še vedno naša prva pesem, večkrat pa da tudi slovenski pečat kakšni prireditvi. V izbor smo vključili tudi nekaj pesmi za naše najmlajše, kot na primer Tonček je prišel, Partizansko kolo, Slovenski pionirji.

Želimo, da bi bil tudi drugi del naše pesmarice prav tako sprejet kakor prvi. Naj vnese vedrino iz starega v novo leto in z njo vse tisto, kar je prežemalo borce med narodnoosvobodilnim bojem.

Izbior pripravila Živa Drole

Ob koncu Orwellovega leta 1984

Izteka se leto, ki je bilo, sodeč po dogajanju na svetovni politični sceni, v marsičem drugačno kot leta poprej. Toda kljub takšnim ali drugačnim (ne)prizadevanjem držav v svetovni skupnosti nikakor ni bilo takšno, kot bi lahko bilo ob upoštevanju vseh mehanizmov za urejanje mednarodnih odnosov. Zato lahko že ob bežni analizi pomembnejših dogodkov ugotovimo, da bodo apokaliptični jezdec žal tudi v prihodnjem obdobju razmeroma nemoteno križarili in pobirali svoj davek širom po zemeljski obli.

Ob dejstvu, da so Združeni narodi kljub različnim pritiskom še vedno najpomembnejša svetovna institucija za urejanje svetovnih zablod, lahko rečemo, da je bilo letošnje 39. zasedanje Generalne skupščine Združenih narodov v marsičem drugačno (ali tudi uspešnejše?). To kljub dejstvu, da v mednarodnih odnosih še ni preseženo nasprotje med tistimi, ki imajo na voljo vojaško, politično in ekonomsko moč, in tistimi, ki si prizadevajo za spoštovanje ciljev, zapisanih v ustanovni listini Združenih narodov. Prav zato in še zaradi česa si nekateri še vedno po svoje razlagajo in prilagajajo norme mednarodnega prava in s tem posredno slabijo moč svetovne organizacije. Čeprav se usklajevanje stališč do poglavitnih svetovnih problemov le mukoma približuje nekemu splošnemu soglasju, pa je v letošnjih razpravah ob Vzhodni reki le prevladala želja po sporazumevanju.

Predstavniki 159 držav so imeli v jesenskem delu zasedanja na dnevnem redu kot dvesto bolj ali manj zapletenih vprašanj, glede tistih, ki zadevajo najbolj žgoča krizna žarišča v svetu, lahko ugotovimo, da se je večina svetovne organizacije izrekla za mirno reševanje po poti pogajanj in tvornega dialoga. Kljub temu pa prav poglobljena konfrontacija med supersilama onemogoča uspešno delovanje Varnostnega sveta kot najpomembnejšega telesa, zadolžena za izvajanje konkretnih skupnih akcij proti brezglavemu nasilju v svetu.

Prav zato ne gre prezreti nastopa jugoslovanske delegacije v splošni razpravi, ki je resignirano ugotovila, da od lanskega zasedanja Generalne skupščine človeštvo ni rešilo niti enega od aktualnih svetovnih problemov, in da je izgubljeno še eno leto v prid popuščanja, vse bolj pa postajamo ujetniki strahu in samouničenja. Opisu svetovnih zadreg in nereda lahko še vedno kot protutež in možnost alternative dodamo celoten in jasen program za izhod iz sedanjice krize mednarodnih odnosov, ki so ga svetu ponudili neuvrščeni na lanskem vrhu v New Delhiju.

Letošnje zasedanje je vsaj delno pripomoglo k obnovitvi dialoga med vesilama spomnimo se samo srečanja Reagana in Gromika ter njunih nastopov v Združenih narodih. Kljub temu pa so v svetovni družini narodov letos sprejeli največ resolucij prav na temo oboroževanja in stroški za orožje v svetu dosego astronomске številke. To je toliko bolj žalostno ker vsak dan prebiramo novice o stra-

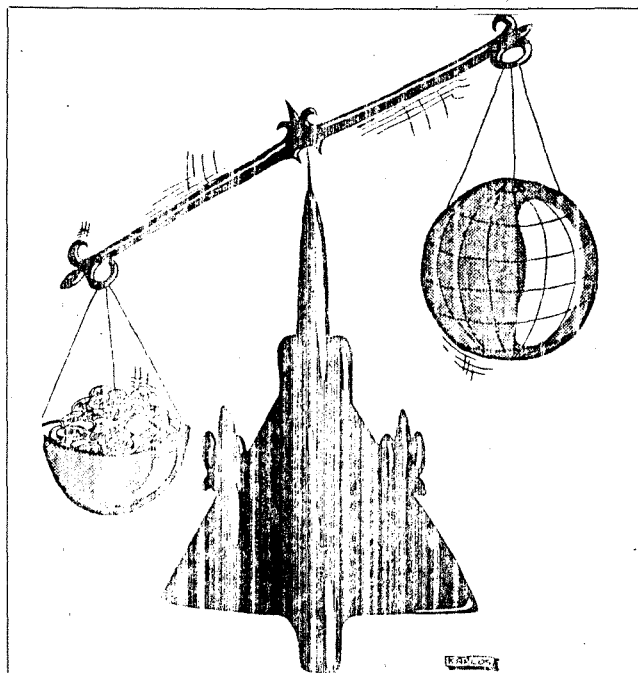
hotni lakoti, ki zaradi nepotešenih apetitov nekaterih mori milijone nedolžnih.

Žal bodo nekatere resolucije, na primer tiste o Afganistanu, Kampučiji in Bližnjem vzhodu, kot že leta doslej ostale mrtve črke na papirju, kajti posamezni regionalni spopadi so zaradi vmešavanja velesil vse prej kot regionalne narave. Eden izmed najbolj tragičnih primerov takšnih spopadov je gotovo Afganistan, ki je bolj kot kdajkoli postal očitna žrtev blokovega merjenja moči in nekakšen poligon za sovjetski prodor in uresničitev prizadevanja po »zaokrožanju socialistične skupnosti«. Spričo takšne usodne povezanosti bo po petih letih sovjetske okupacije še nadaljnja leta odvisen predvsem od uspešnosti popuščanja napetosti med Vzhodom in Zahodom.

Samo upamo lahko, da bo januarsko srečanje ameriškega državnega sekretarja Schultza in sovjetskega zunanjega ministra Gromika v Ženevi morda le premaknilo voz popuščanja z mrtve točke. Prav zato si že naveličana svetovna javnost mnogo obeta od srečanja. Toliko bolj, kajti skoraj vsa pogajanja med vesilama so zaradi diametralno nasprotnih interesov zamrznjena. Letošnji sestanki vzhodnega kot zahodnega vojaškega bloka so bili poleg krepitve obrambnih (napadalnih) sposobnosti obeh, namenjeni zlasti pojasnjevanju moskovskih in washingtonskih predlogov o »novih« pogajanjih o jedrskem in vesoljskem orožju in morebitnem novem popuščanju napetosti v svetu, hkrati pa tudi vzajemnim obtožbam na račun ene ali druge strani. Ker so v Moskvi še pred slabimi tremi meseci obnovitev »ženevskih pogajanj« omogočali z vrnitvijo položaja v Evropi na stanje, kakršno je bilo pred postavitvijo novih ameriških raket, še ni jasno, ali bodo na januarskem ženevskem srečanju vztrajali pri že znanih stališčih ali pa se utednejo stvari le premakniti na bolje.

Seveda brez popuščanja na obeh straneh to ne bo mogoče. Prav tako kot sovjetsko je namreč staro ameriško stališče, da v pogajanja o demilitarizaciji vesolja ne bodo privolile, če ta ne bodo hkratna s pogajanjimi o evroraketah in strateških orožjih. Optimistično je zavela izjava, ki sta jo potrdili obe državi, in sicer v »skupni izjavi pred svetom«, češ da velesil začneta nova pogajanja o sklenitvi sporazuma o tistih spornih vprašanjih in spornih zadevah, ki se nanašajo na jedrska in vesoljska orožja. Ali gre v

tem primeru samo za premišljeni propagandni manever ali ne, bo pokazalo že januarsko srečanje. Do takrat ostaja še najbolj zgovorna povečana skrb Vzhoda nad ameriško vojno zvezd, Zahoda pa nad dogovorom o nadzoru strateškega orožja, t. j. o medcelinskih raketah. Prav zato je primerna nejevernost tistih, ki se sprašujejo, ali velesil dejansko že vesta,

Tak je letak, ki je bil na dan razoroževanja 24. oktobra izdan v približno petnajstih državah prek sekcije mednarodne mirovne organizacije. Poslali so ga tudi v dežele vzhodne Evrope, Afrike in Latinske Amerike.

s kakšnimi stališči se bosta vrnili v Ženevo, da ta pogajanja, kot toliko drugih ne bi bila še en pogovor gluhih.

Premišljanja o čimprejšnji razorožitvi, ki jih poleg razumnih držav še bolj upravičeno zahtevajo milijoni njihovih razumnih pripadnikov, so ujeta v črnogledno resnico dejstev, ki se prenašajo tudi v prihodnje leto. Namreč, da znaša bruto proizvod v ZDA danes 3000 milijard dolarjev, v Sovjetski zvezi pa je polovico manjši. Prav ta razlika je dovolj zgovorna in spodbudna za Zahod, da bo tudi v prihodnje določal ostrejšo oboroževalno tekmo in s tem ekonomsko izčrpaval svojega nasprotnika. Na bližnjem ženevskem srečanju torej ni pričakovati čudeža. Verjetno bo uspeh že v tem, če se bo gorijski voz začel vsaj rahljati. Pretiran optimizem vrača tudi generalni sekretar Nata, lord Carrington, ki meni, da bo zaradi kompleksnosti igre med Washingtonom in Moskvo v zvezi z razorožitvijo potrebno precej časa, da bi utrdili stvarne uspehe danta.

Ob vsem tem pa v prihodnje ne bo mogoče prezreti članice atlantske zveze, ki sicer še vedno namigujejo na spremembe v sovjetskem vodstvu, a so

po enoletnem molku, predvsem zaradi lastne varnosti, posebej zavzete za napredek v sporazumevanju velesil. Poudarjajo namreč, da je problem raket srednjega dosega nastal v veliki meri prav zato, ker supersil pri iskanju razorožitvene formule v preteklosti nista dovolj upoštevali evropske vrednosti.

Ker je na razplet (zaplet) dogodkov na mednarodnem prizorišču v minulih letih in seveda tudi v iztekajočem se letu 1984 moč vplivala pojava ameriškega predsednika Reagana, ne moremo mimo letošnjih ameriških volitev, na katerih si je Ronald Reagan ob vsem blišču in bedi

membnosti. Bližnjega vzhoda in Sredozemlja, še bolj pa tega, da ostaja Izrael eksponent in žandar ameriške politike, jasno, da se Washington svojim zahtevam v tem delu sveta ne bo odpovedal. Podobno velja za ameriško pred-dverje – Srednjo Ameriko. Glede Daljnega vzhoda in območja Tihega oceana pa lahko zapišemo, da bo ameriška daljnovzhodna strategija temeljila predvsem na trajnih zvezah z državami ASEAN-a ter na vojaški povezanosti z Južno Korejo, Japonsko, Taiwanom in politični zvezi z Indonezijo. Ker bi bilo nestvarno pričakovati, da bo Sovjetska zveza odtegnila pomoč Vietnamu pri njegovi zasedbi Kampučije, ostaja utemeljena domneva, da bo področje merjenja moči velesil v prihodnjem obdobju v Aziji morda še bolj intenzivno.

Kljub temu, da svetovna organizacija ni imuna pred težavami in nasprotji, ki so tako ali drugače rezultat merjenja moči med velikimi, pa lahko za letošnje zasedanje Generalne skupščine le ugotovimo, da je morda bolj kot kdajkoli opozorilo, da Združeni narodi ne morejo biti samo propagandna tribuna, ki bi jo nekateri izrabljali skladno s trenutnimi željami in političnimi potrebami. Združeni narodi so se potrdili kot nepogrešljiv forum mednarodnega sodelovanja, v katerem bodo članice morale udeležiti besede o multilateralnem in mednacionalnem sodelovanju.

Leto 1984, ki je bilo med drugim tudi leto naravnih in drugih katastrof, ugrabitev, terorističnih napadov in atentatov na vodilne svetovne politike, je opozorilo še na nekaj. Kot nesramna laž se je nanovo izkazala trditev, da v svetu ne moremo pridelati dovolj hrane za vse. Mar ob tem nekateri pozabljajo, da samo ameriški farmerji vsako leto zato, da bi obdržali cene svojih žitnih presežkov, zmečejo v morje na tisoče ton pšenice. Zato je med letošnjimi resolucijami ena najpomembnejših tista, ki govori o gospo-

darskih razmerah v Afriki, kajti iz nje veje nek novi duh in spoznanje o nujnosti multilateralnega sodelovanja.

Seveda bo od lepih želja in načrtov, zapisanih v tej in še kakšni resoluciji, do njenih uresničitvev zaradi številnih nesoglasij v svetu minilo še precej časa. Letošnje razmere v Afriki in tudi drugje so na pretresljiv način nanovo opozorile, da se večja prepad med sitim in lačnim človeštvom. Siti ljubosumno varujejo svoje bogastvo, znanje in tehnologijo, pomoč priteka v drobtincah, prodaja je vezana na politične in druge pritiske, lačni pa zaradi svoje revščine ne morejo dohitevat eksplozivne rasti razvitega sveta. Večina prebivalstva Afrike, deloma Azije in tudi Latinske Amerike živi brez upanja, da se bo lahko najedla do sitega.

Ne motimo se, če trdimo, da se v številna nasprotja vključuje tudi politika pomoči v hrani z vsemi mednarodnimi organizacijami in ustanovami, kajti politika pomoči v hrani je že dolga leta sestavni del politike nasploh in različnih želja, ki jo krojijo. Mar to ne potrjuje izjava nekega visokega ameriškega funkcionarja, ki meni, da je hrana Združenim državam Amerike najmočnejše orožje, ki ga imajo na voljo za ohranitev miru v svetu. Po njegovih besedah bo tako vsaj še dvajset let, saj so mnoge države vse bolj odvisne od izvoza ameriških farmerjev.

Ob bežnem pregledu nekaterih najaktualnejših problemov sodobnega sveta, ki so dali pečat iztekajočemu se letu 1984, se zastavlja vprašanje, ali se je človeštvo (bolj vodilni posamezniki in njihove skupine) v svojih spoznanjih dokopalo do novih kvalit, ki naj pripomorejo k bolj razumni in človeka vredni prihodnosti?

Čeprav je vprašanje staro kot zgodovina in čeprav so argumenti za pritrdilen odgovor na majavih temeljih, lahko samo upamo in si želimo, da je res tako.

Miha Lamprecht

★★★

Internacionala

Vstanite, v suženjstvo zakleti,
ki jarem vas teži gorja!
Zdaj pravda stara k borbi sveti
vas kliče za prostost sveta.
Ta svet krivici razbijmo,
do tal naj boj ga naš podre;
nato svoj novi svet zgradimo;
bili smo nič, bodimo vse!

Že se ljudstvo je zbralo,
v zadnjo borbo že hiti,
da z Internacionalo
prostost si pribori.

Nihče ne da nam odrešenja,
ne carji, kralji in ne bog;
osvoboditev iz trpljenja
bo delo naših lastnih rok.
Sami razbijmo jarem sužnji,
ki tlačni nas že tisoč let;
zdaj kujte, bratje, kujte družni
človeštvu boljši, lepši svet.

Že se ljudstvo...

RO ZZB NOV Slovenije

Sprejet program dela za prihodnje leto

Na peti seji republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, ki je bila minuli petek, je borcev o aktualnih vprašanjih gospodarskega razvoja spregovoril podpredsednik zveznega izvršnega sveta Janez Zemljarič. Po živahni razpravi in vprašanjih z odgovori podpredsednika ZIS so sprejeli predlog programa dela RO ZZB NOV Slovenije za leto 1985 ter predlog finančnega načrta RO ZZB NOV Slovenije.

Janez Zemljarič je seznanil borce z aktivnostjo in prizadevanji zveznega izvršnega sveta, da bi v prihodnjem letu v prvi vrsti dosegli zares gospodarsko in gospodarno delovanje združenega dela. To pa pomeni delovanje v skladu s tržnimi zakonitostmi, kjer ostaja še vedno prva naloga izvoz, pri tem pa izboljševanje kakovostne strukture izvoza.

Borci so v razpravi odprli veliko vprašanj, ki ta čas zavirajo in negativno vplivajo na izvrševanje planskih nalog. Hkrati pa so tudi ostro kritizirali slabo gospodarjenje in slabo načrtovanje v preteklosti.

Iz programa dela RO ZZB NOV Slovenije pa izhaja, da bodo tudi borci kot sestavni del organiziranih socialističnih sil še naprej delovali in prispevali h krepitvi, utrjevanju in razvijanju pridobitev socialistične revolucije, da bodo dajali pobude in bodo sodelovali pri reševanju aktualnih problemov sedanjega časa ter prevzemali, v skladu s svojo družbeno vlogo, soodgovornost za uresničevanje dogovorjenih družbenopolitičnih usmeritev.

Posebno skrb bodo

namenjali še naprej podružbljanju razvijanja pridobitev NOB in socialistične revolucije, odzivanju na posamezne primere neresničnega prikazovanja in vrednotenja dogodkov iz NOB, zgodovinopisju, skrbi za socialno varnost borcev, vojaških invalidov in družin padlih borcev, družbeni samozaščiti in ljudski obrambi. Prav tako se bodo zavzemali za uveljavljanje politike neuvrčenosti in za mir, razorožitev ter prijateljstvo med narodi.

Tudi naloge za leto 1985 so si (kot je bilo v navadi že prejšnja leta) razdelili po tromesečjih. Mednje sodi obravnavanje teme o družbenoekonomskega razvoju SR Slovenije ter SFRJ, redno obravnavanje republiške in zvezne resolucije o družbenoekonomskega razvoju republike in federacije, sklic skupščine ZZB NOV Slovenije, aktualna tema o mednarodni politiki, stanek s predsedniki občinskih odborov in odborov ZZB NOV posebnih družbenopolitičnih skupnosti z aktualno temo. Med praznovanji bo ena od nalog slovesna seja RO ZZB NOV Slovenije ob dnevu vstaje slovenskega naroda, podelitev nagrad vstaje, podelitev

Borci so na svoji peti seji RO ZZB NOV Slovenije opozorili na veliko slabosti, ki jih zaznavajo v družbenem razvoju in delu, pri tem pa so menili, da prehajamo iz leta 1984 v novo leto na trdnjših osnovah, kot je bil prehod iz 1983. leta v to leto.

plaket ZZB NOV Jugoslavije, potem pa (v četrtem tromesečju) bo že na vrsti obravnavanje predloga resolucije o usmeritvah družbenoekonomskega razvoja za leto 1986. Kot smo poročali ob zadnji seji predsedstva RO ZZB NOV, so tudi naloge tega organa razdeljene po tromesečjih in določeni njihovi izvrševalci.

Najbrž ni treba posebej poudarjati, da bo prihodnje leto ZZB NOV posvetila vso pozornost tudi praznovanju štiridesetletnice osvoboditve Jugoslavije.

Na koncu pete seje RO ZZB NOV Slovenije so sprejeli še finančni načrt RO ZZB NOV za prihodnje leto.

B. Ž. J.

Boljši časi za vojne invalide?

Brez posebnih pripomb je slovenska skupščina pred nekaj dnevi podprla dva nova zakona v nastajanju. Prvi se nanaša na položaj vojaških invalidov, drugi pa na civilne invalide vojne. Odločitve v obeh zakonih so že dvakrat preložili zaradi nekaterih nejasnosti, zapisanih v njih. Ugotovljeno je namreč, da žive vojaški invalidi in civilni invalidi vojne v nezavidljivem gmotnem stanju, ki ga omogočata tudi sedanja zakona.

Skupščina je torej sprejela stališča, da naj se najprej upošteva predlog za določitev civilne invalidnine I. skupine v višini 50 odstotkov vojaške invalidnine I. skupine. Strinjali so se tudi, da se predlog za določitev dveh stopenj dodatka za potrebo in tujo pomoč upošteva pri kasnejših izpopol-

njevanjih varstva civilnih invalidov vojne, ko bodo materialne možnosti družbe boljše, kot so zdaj.

Še besedo o tem, kdo vse šteje v skupino civilnih invalidov vojne, o čemer je bilo precej različnih predlogov: sem sodijo ljudje, ki imajo telesne okvare zaradi fašističnega nasilja ali rane zaradi vojnih operacij, pa tisti, ki so bili poškodovani z vojnim materialom. Tukaj so tudi žrtve teorističnih dejanj, naperjenih proti Jugoslaviji. Jasno pa je kajpak, da v to skupino ne gre šteti invalidov, ki so dobili okvaro kot pripadniki ali sodelavci kakršnekoli sovražne skupine. Posebna oblika varstva je zagotovljena vsem civilnim vojnim invalidom z najmanj 60 odstotki telesne okvare.

Dragica Manfreda

Stališča in sklepi

Republiški odbor ZZB NOV Slovenije sprejema izhodišča in usmeritve obeh resolucij o družbenoekonomskega razvoju SR Slovenije in SFRJ v letu 1985 in 1986-1990 ter ugotavlja, da so skladne s stabilizacijskimi programi.

Ob čedalje pogostejših kritičnih pripombah na naše družbenoekonomske in politične razmere in posameznih pobudah za spremembo političnega sistema socialističnega samoupravljanja pa želimo poudariti tole:

Republiški odbor ocenjuje, da so bili po sprejemu ustave 1974. leta, Zakon o združenem delu ter po sklepih kongresov Zveze komunistov doseženi pri nas pomembni uspehi na gospodarskem, določen napredek pa tudi na političnem, kulturnem, socialnem in na drugih področjih kakor tudi v razvoju političnega sistema socialističnega samoupravljanja.

Težave, v katere smo zašli v preteklih letih, so predvsem posledica nedoslednega uresničevanja ustavnih določil, političnega sistema, kongresnih sklepov, prevelike porabe nad ustvarjenim dohodkom in nedoslednega uresničevanja programa gospodarske stabilizacije.

V zadnjem času se soočamo tudi s kritikami in ocenami, da so za sedanje družbenoekonomske in politične težave kriva določila ustave, zakona o združenem delu, skratka politični sistem in da programa gospodarske stabilizacije ne bomo mogli uresničiti, če ne spremenimo političnega sistema. Razen takih posplošenih ocen v tem trenutku ne poznamo argumentiranih predlogov za spremembe ustave oziroma političnega sistema. Borci smo zato prepričani o nasprotnem. Menimo, da je mogoče le z dejansko idejno, politično in akcijsko enotnostjo v besedi, predvsem pa z delom premagati sedanje težave. Zato terjamo hitrejšo odpravljanje slabosti v praksi izvajanja političnega sistema, ne pa da valimo odgovornost za slabosti na sistem.

Podpiramo vsa prizadevanja v naši družbi, da pridemo čimprej do kritične analize uresničevanja političnega sistema. Taka analiza nam je potrebna predvsem zato, da bomo hitro in odločno odpravili ovire ali zastoje v razvoju socialističnega samoupravljanja. Samo na podlagi dobro premišljenih ocen se bomo lahko odločali o tem, katere spremembe so potrebne v političnem sistemu oziroma v njegovem izvedbenem delu in v razlagi posameznih ustavnih določil. Vendar bomo take spremembe izvedli samo ob soglasju vseh frontno organiziranih socialističnih sil v SZDL.

Menimo pa, da so se nekatere slabosti v naši družbi pojavile predvsem zaradi prevzemanja oblasti v izvršilnih ali politično izvršnih strukturah, na škodo uresničevanja neposrednih nalog in dolgoročnih interesov v združenem delu in v delegatskih skupščinah. Zato je treba krepiti razredno bistvo socialističnih samoupravnih družbenoekonomskega in proizvodnih odnosov, krepiti boj za učinkovitost in stabilnost političnega sistema socialističnega samoupravljanja. Odpraviti moramo nasprotja med prakso in sprejetimi načeli.

K zaostrenim razmeram pri nas je prispevalo tudi krizno stanje v svetu. Novokolonialistične metode, ki med drugim tudi s politiko neprestanega dviganja vrednosti dolarja in obrestnih mer, zapravljanja ogromnih sredstev za oborožitev, zaostrovanja mednarodnih odnosov še poglobljajo to krizno stanje. Toda za pretežno večino težav je treba iskati rešitve doma. Prenehati moramo zlasti s prakso, da porabljamo več kot ustvarimo, s socializacijo dolgov in obveznosti. Nismo še tudi vedno in povsod uresničili načela, da se moramo nasloniti na lastne sile.

Na vseh področjih in ravneh moramo do skrajnosti zaostriti osebno in skupno odgovornost. Ostreje moramo nastopati proti neizpolnjevanju obveznosti, sprejetih na podlagi zakonov, družbenih dogovorov in samoupravnih sporazumov. Prav tako moramo zaostriti uresničevanje družbenih dogovorov o kadrovske politiki in nesposobne ter tiste, ki so prišli v nasprotje z zakoni in drugimi predpisi, odstraniti s položajev ter jim preprečiti vnovično kandidiranje na katerokoli vodilno mesto.

ZZB NOV Slovenije je temeljito razpravljala o predlogih sklepov 13. seje CK ZK Jugoslavije. Naš delež smo prispevali posebno pri konkretizaciji predlogov v posameznih okoliščinah in pri njihovih dopolnitvah. Zato ponovno poudarjamo našo pripravljenost, da po svojih močeh še naprej prispevamo h gospodarskemu in družbenemu napredku ter krepitvi socialističnega samoupravljanja.

★★★

Mi vse ustvarjamo na svetu,
zato naj vse bo naša last;
zato naj delavcu in kmetu
pripada tudi vsa oblast.
Ko vse lenuhe in tirane
uniči naša trda pest,
krivice bodo vse pregnane,
svoboden rod vasi in mest.

Že se ljudstvo...

★★★

Druže Tito

Druže Tito, ljubičice bijela,
pozdravlja te omladina cijela!
Pozdravlja te i staro i mlado,
druže Tito, ti narodna nado!
Druže Tito, ljubičice plava,
ti se boriš za narodna prava.
Druže Tito, mi ti se kunemo,
da sa tvoga puta ne skrećemo.

Lovro Krek Sodelavca ni bilo

Šestnajstletnega so ga mobilizirali v vojsko »presvitlega cesarja«. Na fronti je bil kmalu ranjen in skoraj dve leti se je zdravil po lazareti in bolnišnicah. V eni izmed njih je dočakal tudi konec vojne. V uniformi avstro-ogrske vojske se je vrnil v Ljubljano. Že na železniški postaji so ga ustavili in ker je imel na ovratniku naslikani dve planiki, so ga odpeljali v novo slovensko vojsko ter z vlakom na Koroško. Postal je borec za severno mejo. Bil je v Celovcu in Kravji dolini pa v Dravogradu, na Ravnah na Koroškem in v Mežici. Ker si še ni popolnoma opomogel, ni opravljal vseh naporih vojaških nalog. Na fronti niso posebej praznovali preloma starega v no-

Alojzija Matko Najlepši so za vnuke

Poiskali smo jo v vasi Zarečje, v občini Ilirska Bistrica, kjer živi s svojo družino.

Njena življenjska pot se je začela prvega novembra 1904. V osnovno šolo je hodila le toliko, da zna pisati in brati. Veliko je pomagala na domačiji in se ob tem učila šivilskega poklica. Leta 1925 se je poročila in tudi sama rodila šest otrok.

»Začetek vojne sem doživela v domači vasi. Mož se je že na samem začetku vključil v narodnoosvobodilno gibanje, čeprav je bil invalid, brez ene noge. Dolgo časa nisem vedela za njegovo delo, dokler me ni prosil, naj sešijem nekaj za par-

vo leto. Za to ni bilo časa. Vsak pa si je želel le to, da bi bilo vsega že enkrat konec in da bi lahko odšli domov. Dočakal je tudi to. Toda kmalu po vrnitvi mu je umrla mama in kake štirinajst dni po njeni smrti ga je oče spodil iz hiše. Delal je pri zasebnikih in se tako preživljal. Nekega dne se mu je nasmehnila sreča in postal je železničarski čuvaj. Na železnici je potem delal do upokojitve.

»Novo leto 1945 sem dočakal v službi, to je v čuvajnici na križišču železnice in sedanje Viške ceste v Ljubljani. Takrat sem bil kar štiri dni skupaj v službi. Sodelavec, ki bi me moral zamenjati, je odšel na obisk k sorodnikom na Dolenjsko in se ni pravočasno vrnil,« pravi Lovro Krek.

Od samega začetka je delal za narodnoosvobodilno gibanje. Vse skozi ga okupator in njegovi sodelavci niso odkrili. Kmalu pa bi bil zanj usoden zadnji teden vojne. Kot že tolikokrat je odšel z zaupno pošto v Polhov gradec. Tam so ga brez kakršnega koli vzroka zgrabili domobranci in ga zaprli v bunker, skozi katerega je tekla voda. Teden dni je bil zaprt v njem, nato pa ga je rešil eden izmed domačinov.

tizane. Tako sem tudi sama začela sodelovati pri zbiranju hrane, obleke in obutve za naše borce.« V njihovi hiši so se zbirali partizani, čakali so kurirje in odhajali na javke. V glavnem je bilo varno, včasih pa so morali na hitro zbežati v gozd pred sovražnikom. »Nekega večera je bila hiša polna partizanov. Zaslišala sem nemške tanke in mislila sem, da so namenjeni k nam. Stekla sem v hišo in opozorila borce, naj se umaknejo. Sama sem pograbila otroke in nekaj stvari ter se umaknila. Toda moj strah je bil odveč, saj so Nemci odšli proti Harjam.«

Pogosto je bila tudi kurirka in vodnica. Spominja se komisarja Zvonka, ki ga je peljala na vlak na Pivko. V boj pa so se vključili tudi njeni otroci. Sin Alojz je bil kot borec prve prekomorske brigade ranjen v bojih za Bihač. Najtežje ji je bilo leta 1944, ko so njenega moža odpeljali v koncentracijsko taborišče, kjer je tudi umrl.

Čeprav je Alojzija Matko stara že osemdeset let, še vedno šiva in pomaga pri delu v hiši in zunaj nje. Njena posebnost so gobleni. Še posebej lepi pa so tisti, ki jih naređi za svoje vnuke.

Vinko Vrhovec Ne spominja se natančno

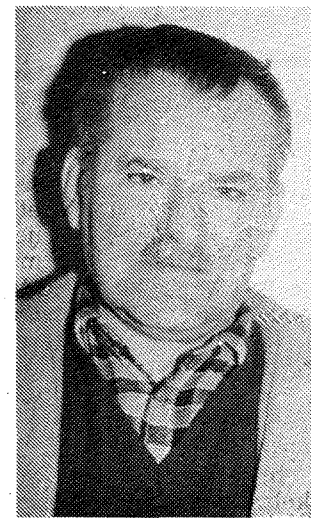
»Ne spominjam se natančno, kje sem dočakal 1945. leto. Prav gotovo pa je bilo v eni izmed partizanskih bolnišnic. Najbolje je, da začnem svojo zgodbo s 6. novembrom 1944. Takrat sem bil borec motoriziranega havbičnega divizion 26. divizije 8. korpusa. Na območju Krkič-Ostra glavica v bližini Knina sem bil huje ranjen v roko. Naši bolničarji so me prenesli v hišo znanega četniškega voditelja popa Djujića. Po treh dneh hudega trpljenja so me prepeljali v Sinj, v neko semenišče, ki je bilo spremenjeno v bolnišnico. V njem so zdravili kar ujeti nemški in

ustaški zdravniki, ker svojih nismo imeli dovolj. Zdravniki so sklenili, da mi bodo roko odrezali, saj ji tako ali tako ni bilo pomoči. Zbežal sem v Šibenik. Tam sem v previjašišču izvedel, da iščejo kandidate za oficirsko šolo. Ker sem se trdno odločil, da si bom roko odpravil, sem se prijavil. Menil sem, da bo v tej šoli boljša hrana in mi bodo tudi zdravniki namenili večjo pozornost. Kmalu po preselitvi vrhovnega štaba z Visa v Beograd smo tudi mi poleteli iz Zemunika v Zemun.

Po vsem tem lahko presodite, da novega leta nismo posebej praznovali, ampak je bil to dan kot vsak drug. Govorili smo samo o tem, kdaj bo konec vojne,« je sklenil svoje pripovedovanje Vinko Vrhovec. Letošnje novo leto pa bo kot že nekaj preteklih preživel doma. Skupaj z vnučki bo okrasil jelko. Za vnučke pa bo pod zelenimi vejami prostor tudi za darila, ki jih bo dedek Mraz pustil za male navihančke.

Ko sva si ob slovesu stisnila roko, je dejal: »Vidite, to je tista roka, v katero sem bil ranjen pred Kninom. Še vedno je moja, čeprav je ne morem popolnoma zravnati.«

Janez Erbežnik Ves teden v mrzli vodi

Bil je borec Prešernove brigade in 11. novembra 1943 je odšel k bratu na zvezo. Sedel je v sobi, ves, da je med domačimi in na toplem. Toda nesreča je hotela, da so se ravno takrat pred hišo pojavili Nemci, ki so pobirali seno za konje. Planili so nanj in ga zvezali. V sami srajci so ga peljali v Ljubljano. Nedaleč od pokopališča na Viču so ga naganjali, naj začne bežati. Toda vedel je, da ga bodo zagotovo ustrelili. Zato se je spretno skrival za konji in vojaki. Po mesecu in pol potikanja po raznih zaporih v Ljubljani so ga 25. decembra spravili na vlak in v koncentracijsko taborišče Dachau.

»Po prihodu v taborišče so me dodelili preizkusni postaji, tam so preizkušali, kako človek prenaša bivanje v mrzli vodi in kako lahko najhitreje spet ogreješ takšnega človeka. Sam sem bil cel teden v takšni vodi. Med zdravniki je bil tudi Čeh Hubiška. Vprašal me je, ali poznam koga, ki bi mi lahko uredil za delo zunaj taborišča. Kmalu se je nekdo našel in dodeljen sem bil delovni skupini. Zaposlili so nas v neki tovarni bojnih plinov. Ker sem bil še preveč slaboten, so me zdravili v tovarniški ambulanti. Ko so me odpustili, so moji tovariši sklenili, da bom še nekaj časa skrbel samo za red v sobi, da bi ob tem lahko čim več počival. Dobra politična organizacija je poskrbela za marsikaterega taboriščnika in ga rešila zanesljivo smrti. Sam sem eden izmed njih.«

Leta 1944 je Janez Erbežnik zamenjal več taborišč, tako da je novo leto 1945 dočakal v Mittenkasu. V lesenitnih barakah jih je prav zeblo. Novega leta se niti ne spominja, saj so delali vse dni. Konec vojne pa je dočakal v Ljubljani, saj je s skupino sotrpinov pobegnil iz taborišča in nekaj časa partizanoval po Bavarskem.

Tine Narat Sanjali smo o toplih pečeh

Leta, ki jih je kot partizan preživel v snegu, mrazu, dežju, vetru in soncu, so pustila hude posledice v njegovem zdravju. Kirurški nož je že enajstkrat preizkušal svojo ostrino na njegovem telesu. Zdravniki pravijo, da je skoraj medicinski fenomen, toda on se ne da, tako kot se ni dal med narodnoosvobodilno vojno. Še vedno je živahen in hudomušni nasmehek redko izgine z njegovega obraza. Doma še vedno dela na polju in v hlevu, saj

meni, da je v delu rešitev za marsikatero težavo.

»Prehodov iz starih v nova leta med NOB se ne spominjam dobro. Še najbolj se spominjam novega leta 1944. Takrat sem bil v Šlandrovi brigadi in v vasi Trnova so nam naše aktivistke spletile in sešile tople volnene nogavice in spodnje perilo. Veliko je to pomenilo nam borcem, ki smo bili ponavadi vedno mokri. Novo leto 1945 pa sem doživel med hajko v Zidanškovi brigadi. Umikali smo se in spopadali z vso sodrgo, ki se je takrat zbrala v Sloveniji. Bojevali smo se s kozaki, pa vlasovci, Nemci in drugimi. Kdaj je nastopilo novo leto, borci nismo vedeli, smo pa slutili, da je nekje blizu. Želeli smo si, da bi bili doma, v družbi prijateljev. Sanjali smo o toplih kmečkih sobah in veselih družbah v njih. Želeli smo si konca vojne. Dočakali smo ga. Mislim, da smo tudi zdaj v podobnem položaju in prepričan sem, da se bomo tudi iz tega kmalu rešili. Toda tako, kot so bili za zmago potrebni veliki napor, so zdaj potrebni še večji, ki pa jih zmoremo.«

Stane Žerovnik Novo leto v živinskem vagonu

Po dolgem času sva se le dogovorila za srečanje. Je delegat republik in pokrajin pri zavarovalnici, zato ne prestando potuje od Ljubljane prek Zagreba, Sarajeva, Beograda, Novega Sada, Titograda, Prištine do Skopja in nazaj. Zbira stališča republik in pokrajin in jih zagovarja na raznih sestankih v zavarovalnici.

»Konec leta 1944 sem deloval kot mladinski aktivist na območju Kozarij in starih Vrhovc. Delo je bilo težko,

Naša vojska

Kdo pa so ti mladi fantje,
ki korakajo skoz vas?
Kdo pa so ti mladi fantje,
ki jim tak žari obraz?

To so mladi partizani,
neupogljivega duha,
to so mladi partizani,
borci novega sveta.

Kdo pa so dekleta mlada,
puške 'majo na ramah,
kdo pa so dekleta mlada,
ali ni jih prav nič strah?

To so mlade partizanke,
slušale so glas srca,
to so mlade partizanke,
strah pustile do doma.

Kakšna je ta mlada vojska,
ki zapela je skoz vas,
kakšna je ta mlada vojska,
druga vsa kot prejšnji čas?

To je prava naša vojska,
to je silna naša moč,
to je vojska partizanska,
jutro znani nam pojoč!

saj je bila organizacija razbita, ohranjene so bile le posamezne zveze. Kar z žalostjo smo se spominjali časov italijanske okupacije, ko smo si lahko privoščili marsikaj. Narodna zaščita nam je včasih dala orožje in z njim smo vznemirjali italijansko posadko na Dolgem mostu. Iztretili smo nekaj strelcev, Italijani pa so nato ropotali vso noč. Preloma leta 1944 v 1945 se natančno spominjam. Decembra 1944 so me iskali doma domobranci iz postojanke na Dobrovi. Ker me niso našli, so premetali vso hišo. Za božiča 1944 pa so me v signalni delavnici v Šiški, kjer sem delal, aretirali

li gestapovci. Na železnici so me zaprli do naslednjega jutra. Takrat so ustanovili delovno skupino, ki je odšla popravljat signalizacijo v Sevnico. Med bakreno žico smo pridno vpletali kose jeklene, ki je slabši prevodnik, tako da so bile tudi zveze slabše. Spali smo v živinskem vagonu na stranskem tiru postaje v Sevnici. Vedeli smo, da je novo leto, toda okoli nas je bilo tako kot vsak drug dan. Podnevi so nas preletavala zavezniška letala, ponoči pa so drug za drugim vozili nemški transporti. Naša skupina je ostala v Sevnici do 3. januarja.

Minka Erbežnik

Najbolj smo si želeli miru

zatorje odpora,« je poudarila Minka Erbežnik, rojena Dolinar.

Besede so ji šle bolj počasi iz ust. Skozi okno je njen pogled božal številna jabolka, ki so nasajena okoli njene doma. Veliko časa vzamejo njej in možu Janezu. Bolj jih človek vzdržuje, bolj se mu zdi, da še premalo skrbi zanje. Delo z njimi je vse leto. Jabolka imata veliko, tako da jih vzamejo otroci, sama jih imata za čez zimo pa prijateljem jih odstopa kakšen zabojček. Najbolj pa je vesela, ko vidi, s kakšno slastjo jedo jabolka njeni vnuki. Žalostna pa je, ker morata kljub pomoči otrok z možem vsako leto posekati kakšno drevo. Leta so tu in ne zmoreta vsega.

Letošnje novo leto pa bo dočakala doma. Z vnuki bodo okrasili novoletno jelko, postavili podnjo darila in si pripravili slovesnejšo večerjo. Ob polnoči si bodo nazdravili in si zaželeli veliko zdravja, ki ga zdaj najbolj potrebuje. Kot pred štiridesetimi leti si želijo, da bi bil mir. Vse tisto, kar je sama preživela, ves strah in tesnobo pa bo skušala pozabiti tako kot že štirideset let doslej.

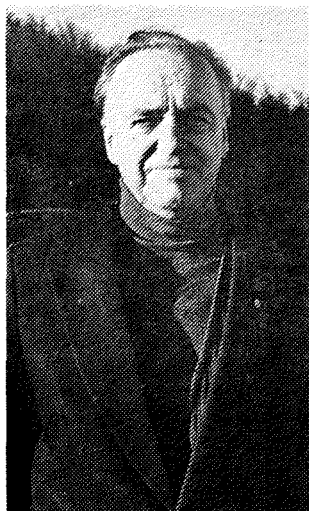
Domovina naša je svobodna

Domovina naša je svobodna,
prosto diha spet slovenski rod.
Vriska gora in dolina rodna,
v soncu sveti se pred nami pot.
Širna polja smo zorali,
prepojili jih s krvjo,
dobro seme smo sejali,
bojevali se srčno.
Mi ponosni smo čuvarji
naše svobodne rasti,
brez plevela v novi zarji
seme zlahtno naj kali!

Vrag še išče, da bi mlado setev
s trupom podlosti, laži dušil.
Nikdar več! In našo zlato žetev
sami bomo želi s svojih njiv!
Širna polja smo zorali...

Peter Česnik

Rojstni kraj je po svoje svetinja

Ljudje smo vse bolj znamenovani z neko nevidno določenostjo, vsiljenostjo, ki nas, največkrat nehote, grabi v svoj tok, nam jemlje svoj lastni jaz in ponuja splošnega, vzorčnega, v katerem je kaj malo prostora za lepo misel, širino, prijateljstvo in ljubezen.

Čas robotov in mrzlih iskanj, nemirov in vojn, prekucij in strahovanja vseh oblik, nadvladja posvečencev ni milosten sentimentalnim dušam, natančnežem in zapoznelim romantikom, občutljivežem in skrajnežem: čas zahteva vznemirljivo splošnost, življenje po ustaljenih vzorcih. So ljudje, ki se krčevito trgajo iz stiske, ki je znak današnjega človeka. Hočejo in žive po svoje.

»Rad imam točnost. Naj se sliši še tako čudno, jaz sem še vedno sentimentalni. V času in prostoru, ki temu občutju ni naklonjen. Morda sem preveč občutljiv, preskromen, preveč pripravljen pomagati. Bili so časi, ko se mi je zdelo, da je važno biti pomemben. Danes se mi zdi pomembnejše – biti skromen. Beseda naj bo združena z dejanjem... mi jih trosimo v veter, nikakršne odgovornosti ne čutimo do nje, postala je dela najslabše vrste.«

Redkobeseden, a ne tih, je Peter Česnik s Predmeje, z višavij nad Vipavsko dolino, človek, ves zaverovan v svoje ljudi, gorjane, pokrajino, naravo, v tisoče majhnih stvari, neživih in živih v ljubezni tistih, ki jih vidi.

Besedovala sva pred skromno hišico na Predmeji, ki jo je kupil pred leti, da bi bil bliže rojstni hiši, svojim ljudem, kamor se vse pogosteje vrača. Kadar more in zmore. Besedovala sva na Čavnu, stoječ na prepadni skali, mrzlo je velo izpod vrha primorskega očaka.

»Ljudje vse premalo živimo z naravo,« je zahrepenel na glas. Takrat sem spoznal v njem fantiča s Predmeje, ki se je moral v življenju nenehno potr-

jevati in iskati samega sebe, da bi se iztrgal drugim. To iskanje mu je ostalo, to je nekaj, kar ne izgine. Kakor bolezen je, neozdravljiva bolezen.

Zazibali so ga, pa če je bil zaželen ali ne. Mati se zaradi njega ni poročila, žrtvovala se je zanj. Okoli oglov bajte starega očeta čevljarja je bilo le nekaj malega borne hribovske zemlje, ki ni mogla preživljati matere, strica, te in starega očeta ter matere. Mati je imela pod Avstrijo monopol, prodajala je tobak, sol in vžigalice... zadnja leta je skraj vsak dan iz Ajdovščine peš tovorila blago na hrbtnu na Predmejo, lačna, premrla in zavita v sivino siromaštva in prezira. Odtirgovala si je od ust, zbirala redke, preredke cvenke zanj, za Petra.

Stara mati je bila klekljarska učiteljica na Predmeji. Po dvanajstih letih so jo zaradi nerazumljivih razlogov odpustili. Brez pokojnine. Stric je bil brezposeln pod Italijo. Denar za blago v trafiki so si izposojali, živeli so iz rok v usta.

Leta 1924 je Peter začel hoditi v šolo na Predmeji. Imeli so uro slovenščine, leto pozneje pa so prepovedali še to drobtinico. Tistikrat je bila v njihovi hiši čitalnica, tudi harmonij so imeli in prepevali so, kdor je pač imel veselje. V drugem letu Petrovega šolanja so Italijani prepovedali imeti slovenske knjige in mati jih je zažgala. Zgorele so, Petru pa so se za vse življenje vtisnile v spomin in poslej so bile njegov življenjski sopotnik. Do danes.

Stojiva na Čavnu. V eter nama rahlo mrši lase.

»Mati me je 1929. leta dala v goriško Alojzijevisko, stric poštar pa me je vzdrževal, ko pa je še stric izgubil službo, sem prišel znova domov in doma nadaljeval šolanje,« govori z nagubanim čelom Peter.

In je nosil svedre, tolkel kamenje, skrbel za vodo delavcem, ki so gradili cesto od Zadloga do Trnovega, goital prah in pešočil ure in ure za ljubi kruhek. Bistrega fanta so kmalu prestavili v pisarno. Spet ni bilo dela in ko je znova spravil prvo plačo kot cestar na cesto od Kovka do Predmeje, je bil presrečen. Vse do 1938. leta...

»Vedno sem se rad smučal. V tistih letih smo domači fantje »rezljali« (se smučali) okoli domačih hiš in izrabili vsako prosto urico za šport.

Dosegli smo, skupinsko ali posamično, lepe rezultate ne le v domačem kraju ali bližnji okolici,

pač pa tudi drugje, v »ta pravi« Italiji. Nekajkrat sem bil prvi v tekih na smučeh. Za Lokvarji smo bili najuspešnejši smučarji tekači na Primorskem.

Prve smuči je na Predmejo prinesel nadučitelj Edmund Čibej, in bržkone so bile to prve smuči na Primorskem. Fantje so se udeleževali mnogih prvenstev v goriški provinci. Veselje do smučanja Petra ni nikoli minilo. Še danes je aktiven smučarski delavec, pobudnik smučarskega športa na Predmeji.

»Brez naših ljudi ne bi bilo nič, kaj bi sam,« vztrajno zatrjuje.

Tik pred vojno se je zaposlil pri podjetju, ki je gradilo vodovod na Sinji vrh, in spet je začel kot navaden delavec in končal kot blagajniški kalkulant...

Moral je v vojsko. 127. pehotni polk divizije Frenze v Pistoii. Marca 1941 se je z divizijo izkrčal v Draču v Albaniji, grška fronta in nato Jugoslavija.

Kapitulacijo Italije je doživel v Debru. Petra je zaneslo v 1. albansko udarno brigado, s katero se je tolkel v premnogih albanskih krajih. Marca 1944 se je udeležil velikega pohoda 1. albanske udarne brigade, ki je trajal brez počitka petnajst dni in noči. Bil je ranjen v glavo, roko in kolk. Na planini Karaorman se je priključil skupini makedonskih partizanov, se bojeval za osvoboditev Prilepa, oktobra 1944 pa se mu je posrečilo vključiti v Slovensko četo 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske brigade. Na svojo željo je odšel v Beograd, v intendantski tečaj. Postal je oficir in blagajnik oficirske šole. Po vojni je ostal v JLA, opravljal mnoge odgovorne dolžnosti, do bil čin podpolkovnika in se upokojil.

»Zelo aktiven je v smučarski organizaciji, sodeluje pri organiziranju smučarskih tekmovalij (skokov itd.) kot zvezni smučarski sodnik,« lahko preberemo v knjigi Boj pod Olimpom.

Skakalnice, velika Česnikova ljubezen.

Leta 1945 je nekaj zaganih fantov povabilo inž. Bloudka, da bi projektiral skakalnico na Predmeji. Privolil je. Sledilo je na stotine prostovoljnih ur. Fantje so bili združeni v smučarskem klubu Gozdar. Konec sedemdesetih let je klub zamrl. Česnik se ni spri-

jaznil s tem. Skupaj z drugimi ga je znova postavil na noge. Rekonstruirali so skakalnico, pokazalo pa se je, da potrebujejo manjšo, kjer bodo lahko trenirali pionirji. Peter se je znova zakopal v delo. Postavili so jo. Izrabili so zapuščeno gorsko zavetišče na Kozjih stenah in jo prenesli na Rupo. Tako so dobili smučarski dom.

Še marsikaj je storil Peter s svojimi. Vključil Predmejo v slovenski smučarski koledar, dosegel, da imajo stalne prireditve. Predmeja je dala nekaj dobrih skakalcev.

Velikonja je v Oberstdorfu skočil 154 metrov.

Kar ni mogel sam, je želel drugim. Zaradi srčne napake so mu prepovedali smučanje. Napore.

»O drugih piševa, Peter,« sem ga opomnil.

»Človek se ne naredi sam, tudi drugi mu pomagajo. V mojem življenju igra pomoč sovaščanov veliko vlogo,« me zavrne.

Že dvanajst let je zastopnik knjigotrškega oddelka pri založbi Borrec. Dvanajst let v nenehni družbi knjig. Pod Italijo je na skrivaj kupoval knjige Mohorjeve družbe. Ko je leta 1944 zgorela domača hiša, so z njo vred šle po zlu tudi ljubljene knjige.

Imeli bi knjižnico, so rekli mladi na Predmeji.

»Imeli jo boste!« se je odločil v sebi. Dal jim je nekaj knjig, uredil tako, da so jih dobili še več. Danes ima knjižnica Edmunda Čibeja okoli šeststo knjig!

»Marsikaj tiskamo na Slovenskem, pravega premisleka o tem pa ni, kaj dajemo bralcem. Pogrešam knjige o odnosih med ljudmi, etiki, morali, ki bi vzgajale, vplivale na človeka, da bi postal drugačen, boljši. Imamo knjižnice, a jih premalo izrabljamo.«

Vrača se domov, če le more in na Čaven se vrača, na Otlico, na pokopališče k materi in svojim, v hišico ob skakalnici, kamor zahaja vsakih štirinajst dni.

»Je že tako: človek mora pomagati svojemu kraju, da ni prepuščen peščici ljudi. To je dolžnost slehernega človeka. Rojstni kraj je po svoje svetinja. Vtisne ti pečat, drugačen ne moreš biti.

Gorjani pa so težko zlomljiva bitja.«

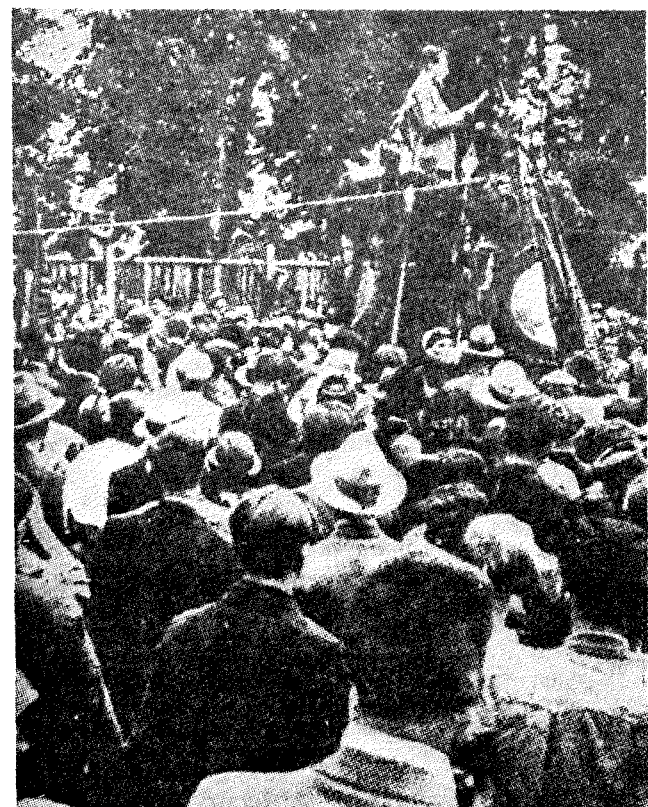
Tudi slovenski sindikati
med svoje naloge vštevajo razvijanje tradicij

Pisanje in zbiranje zgodovinskega gradiva

O delu in aktivnostih Sveta za tradicije delavskega gibanja pri RS ZSS smo doslej bolj malo pisali, res pa je tudi, da se ni kdovekako glasno kazalo poročanje o njem v podobnem svetu pri SZDL. Spodbudil nas je seminar pred dnevi, ki ga je ta sindikalni svet organiziral za pisce nekaterih monografij s področja delavskega gibanja v ozdih ter za zbiralce gradiv in dokumentov s tega področja.

»Ohranjanje, razvijanje, negovanje ter povezovanje revolucionarnih tradicij delavskega in sindikalnega gibanja je ena osnovnih in stalnih skrbi ter nalog zveze sindikatov. To nam narekuje spoštovanje do prvih borcev, organizatorjev in vodij naprednega delavskega gibanja, spomin na revolucionarje, na njihovo delo kakor tudi zaradi povzemanja in ohranjanja izkušenj, ki so lahko dragocena pomoč pri oblikovanju stališč in usmeritev za sedanje in jutrišnje delo sindikatov...«, je na eni od sej utemeljeval razvijanje in ohranjanje revolucionarnih izročil v sindikatih predsednik Sveta za tradicije delavskega gibanja pri RS ZSS Drago Seliger.

O dosedanjem delu na tem področju v slovenskih sindikatih so pripravili in sprejeli programske osnove za daljše

Prihodnje leto bo minilo petdeset let od izredno pomembnega zleta Svobod v Celju. Zbranim delavstvu je spregovoril tudi Franc Leskošek-Luka.

obdobje. Iz teh osnov pa pripravljajo vsakoletne delovne naloge. Tako so v zadnjih dveh letih pri občinskih svetih ZSS organizirali komisije za ohranjanje in negovanje tradicij delavskega gibanja. Od desetega kongresa do danes so to naloge opravili v vseh občinskih svetih, le v Ljubljani se to ni zgodilo, ker so se odločili, naj bo zazdaj takšna komisija le na ravni mestnega sveta ZS. Načrti teh svetov kažejo njihove razmere, potrebe in možnosti. Vendar je ena nalog vsaj v zadnjem letu dela v ospredju. To je zbiranje gradiva, večja aktivnost pri objavljanju tekstov iz zgodovine delavskega gibanja v tovarniških glasilih in drugih glasilih združenega dela, pisanje knjižic in brošur o posameznih dogodkih iz delavskega gibanja, priprava in organizacija odkrivanja spominskih obeležij revolucionarnim dogodkom, pisanje in zapisovanje spominov, organizacija okroglih miz z veterani sindikalnega delavskega gibanja, razna jubilejna srečanja... Ena teh nalog je tudi priprava in organizacija petih enodnevnih seminarjev, namenjenih še posebno tistim entuziastom, ki zbirajo zgodovinsko gradivo, zapisujejo pričevanja in pišejo odlomke iz zgodovine delavskega gibanja. Za seminarsko obliko izpopolnjevanja metod dela so na sindikatih zbrali kar 250 prijav udeležencev seminarjev, kar kaže na eni strani na prizadevnost občinskih svetov in njihovih komisij, na drugi strani pa tudi na širše zanimanje javnosti in posameznikov, da bi kaj več storili na tem področju.

Sindikalna organizacija si ob naštetem prizadeva, da bi v organizacijah združenega dela organizirali podobne komisije za razvijanje tradicij, ter da bi že delujoče komisije še izpopolnile svoje programe dela z novimi vsebinami. Pri vsem tem pa je nadvse pomembna koordinacija dela ter organov. To usklajevanje nalog prevzemajo sveti pri OK SZDL.

Prihodnje leto se bodo sindikalne organizacije pridružile ali pa tudi samostojno organizirale proslavo nekaterih pomembnih dogodkov iz naše revolucionarne preteklosti.

Poleg skupnih nalog proslavljanja štiridesetletnice osvoboditve bo prihodnje leto tudi petintridesetletnica začetka samoupravljanja, obletnica ustanovitve ESZDNJ (Enotnih strokovnih zvez delavcev in nameščencev Jugoslavije). Tu je še petdeseta obletnica zleta Svobod v Celju, pa petdesetletnica stavke jeseniških železarjev in vrsta nalog, povezanih z mednarodnimi in nacionalnimi zgodovinskimi dogodki.

O seminarjih za zbiranje zgodovinskega gradiva bomo nadrobneje še pisali, naj bo tokrat dovolj le ugotovitev, da ti sveti niso zaspali.

B. Ž. J.

Srečanje z nekdanjim borcem, ki je daleč od domovine v divji, a lepi deželi, med preprostimi ljudmi našel svoj drugi dom

O revščini sem v knjigi zapisal še »dobro jutro«

Nekega dne, kmalu po vojni, je mladi partizan, doma iz zadnjega kotička slovenske zemlje, gnan s slo po neznanem in novem, ilegalno prekrasil državno mejo – in se znašel v vrtincu dogodkov, ki so ga končno pripeljali v daljno deželo Bolivijo. Kaj je tisto, kar žene mornarje vedno znova na nevarno morje in kaj je tisto, kar pilote očara vedno znova, da letijo daleč in visoko? Kaj je v človeku, ki ga nenehno vleče od doma v neznanost? Morda drugi človeški jaz, ki mu je v neznanem večje upanje, mogoče tista skrita želja, da bi se svet hitreje vrtel in ne v svojem ustaljenem ritmu?

Še pred vojno, ko je bil Pavel majhen, so iz njegovih krajev ljudje odhajali na tuje za kruhom. Nekateri le čez mejo v Avstrijo na »ajznpn«, drugi pa bolj daleč, v rudnike, tovarne in na sezonsko delo. Mnoge je v tem iskanju boljšega življenja odneslo dlje, v Ameriko in Avstralijo... Neke vrste tradicija je torej že bila, svoje pa je dodal Pavlov nemirni duh.

Naše srečanje s Pavlom Šimcem v Slovenski izseljenski matici (pred dnevi) je bilo bolj kratko, pa vendar prisrčno in dovolj dolgo, da smo lahko spregovorili z avtorjem knjige Na divjih rekah Bolivije vsaj za tale pogovor.

Letos je pri založbi Borec izšla knjiga Na divjih rekah Bolivije. Marsikdo, ki jo je vzel v roke, je vse do zadnje vrstice v knjigi ni odložil. To je pripoved o neki življenjski poti, o revščini in prebijanju iz nje, o iznajdljivosti in pogumu pa o avanturizmu in ljubezni do ljudi. Polna je humanizma in človeške volje za premagovanje ovir; četudi so ovire tako mogočne, kot je divja reka, kot so kače velikanke, pragozdne zveri in bolezni.

Prvi pogled na moža bolj drobne kot velike postave zbudi v človeku celo dvom. Je to tisti mož, ki je v knjigi zapisal, kako je po džungli lovil jaguarje in na reki potolkel prenekatero anakondo? Potlej zdrsnje pogled na roke in tē pripovedujejo svojo zgodbo mimo besed. Pripovedujejo o garaškem delu, o dvigovanju preštevil-

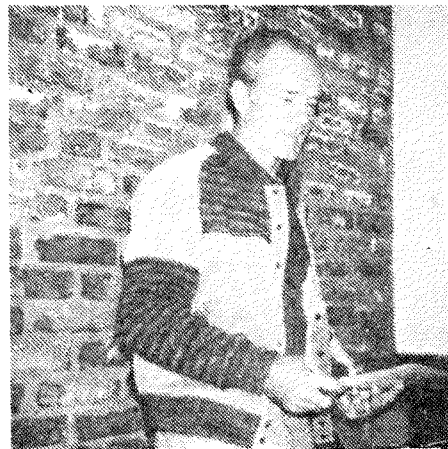
Simac piše, kako je pripotoval v Bolivijo, kako si je na začetku služil kruh z različnimi deli in potem s prijateljem zgradil rečno barko, s katero se danes pluje, trguje ob reki in vodi odprave delavcev za sečnjo lesa.

Poročil se je z dekletom, ki ga je spoznal ob reki in živel nato z njo ter prvo hčerjo Diano kratko, pa presrečno družinsko obdobje na barki. In ker je raj imaginaren kraj želja vsega človeštva, tudi Pavlov raj ni dolgo trajal. Trde preizkušnje v naravi, boj za obstanek in ženina smrt pred nekaj leti (v avtomobilski nesreči), sta z njegovega obraza pregnala smeh. Le otožen smehljaj se mu prikrađe okrog ust, ko pogleda Diano in Pavlo, lepotici, ki v njunih žilah teče tudi delček indijanske krvi.

Simac, ki je po izobrazbi medicinski tehnik in ima tudi izkušnje iz partizanske sanitete, na svojih potovanjih po bolivijski reki daje medicinsko pomoč premnogim domačinom, ki so tako ubožni, da zdravnik iz velikega mesta ne bodo nikoli videli. Pri tem človekoljub-

strica pa živi z babico in dedkom ter še manjšim bratcem v mestu Riberaltu, kjer imajo Šimčevi svoje domovanje. Kdo ve, če bosta še kdaj prišli na obisk v Jugoslavijo? Toda oče je svojo in njuno željo izpolnil. Popeljal ju je k drugi babici v rodne Brkine, pokazal jima je gozdove, kjer se je s tovariši iz Gregorčičeve brigade bo-

uspešen od domačinov, ti zavidajo. Delovne navade so tam slabe in tako si priseljenci skoraj praviloma, (če so le delovni in poštene) hitro opomorejo. Zemlje, pravi Pavel, je v Boliviji več kot dovolj in čaka pridnih rok; teh pa ni prav dosti. Kdo ve, od kod pride ta delomrznost? Od Indijancev že ne, pravi Pavel Šimac, ki jih je

Pavel Šimac se je zahvalil matici in založbi Borec za prijazen sprejem ter hkrati napovedal svojo naslednjo knjigo.

jeval med vojno, videli sta morje Adriansko... Žal jima ni mogel pričarati sonca v teh meglenih zimskih dneh, vendar pa ju bo popeljal še na Kanin in v Bovec, v dolino Gregorčičeve Soče...

Lepo je drugje, pravita dekleti, a doma je najlepše. Njun oče pa ostaja v srcu razpet med staro in novo domovino kot večina potohodcev in vandrovcov. Navdušen je nad napredkom pri nas, veseli ga, da tudi njegovi Brkini niso več tako zavržen kraj na koncu sveta. Vendar ga na bolivijski veliki reki čaka njegova barka in ob reki daleč gor proti komaj raziskanim predelom Bolivije, ga čakajo domačini, da jim prinese iz mesta zdravil in dobrih nasvetov, za katere so že ugotovili, da so mnogo bolj uspešni od starih vrah in zakletev.

Tam v daljni deželi ni domače »broade«, tam jejo tamales, share in majao. Človek se mora prebijati kakor ve in zna, kajti tamkajšnja družba je še vedno zelo zaozstala. Prijatelj je malo. Če si tujec in si nekoliko bolj

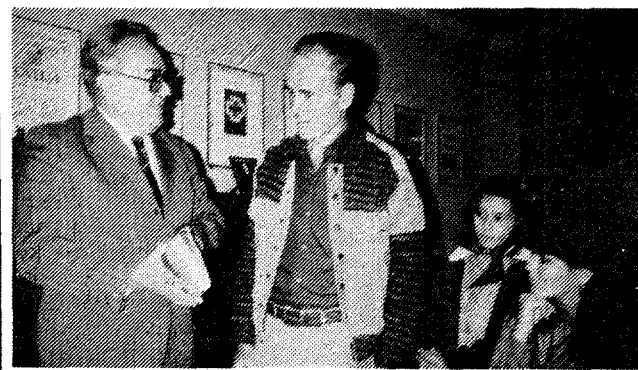
že dober spoznal in meni, da so izredno marljivi in varčni.

Razen otrok in ženine družine ter prijateljev (tudi Slovencev) Lebanovih ne zadržuje Pavla Šimca noben posest, dolga dva, tri mesece... Če ni na barki in na reki, je pa na svojem posestvu, kjer goji govedo in kjer je vedno dosti dela z divjimi zvermi.

Sicer pa se tudi pragozd in divjina umikata civilizaciji, nam je opisal opažanja zadnjih let naš sogovornik. Zveri, ptice in druge divje živali redčijo ljudje in prvotnost se umika v težje dostopne kraje. Tja, kamor se, v gorate predele proti perujski meji, odpravi Pavel na pot, dolgo dva, tri mesece...

Sam bi rad še kdaj obiskal domovino in svojo Primorsko. Če bo le zdravje. Tačas pa bo, tako nam je zagotavljal, ko smo se poslavljali, pridno pisal. Tako bo še en Slovenec stopil na pot zbliževanja svetov, ljudi in navad in nam približal vse tisto, kar je sam vzljubil in spoznal.

Bojana Žokalj-Jesih

Član izvršnega odbora in nekdanji predsednik Slovenske izseljenske matice Stane Kolman, ki je sodeloval v stikih s Pavlom Šimcem in ob posredovanju rokopisa njegove knjige založniku, je prebil z avtorjem urico v prijetnem pogovoru.

nih hlovov pragozdnega lesa, o krmarjenju na reki in še o marsičem... Njegov pogled pa se ves čas milo zazira v hčeri, ki ju je pripeljal s seboj v staro domovino in mu pomenita simbolično tudi vse tisto, kar je v Boliviji vzljubil tako močno, da je ne bo (razen ob skokih na obisk) nikoli več zapustil.

Naš pogovor prekinjajo pretrgane misli. V skopo odmerjeni urici je težko povezano strniti vse, kar bi želeli. Rokopis za knjigo je napisal v dolgih samotnih plovbah po veliki bolivijski reki, na poti v džunglske lesove in nazaj. Začuda mu materin jezik teče še po tridesetih in več letih dokaj gladko. Naključju se je zahvaliti, da je pisanje prišlo v roke jugoslovanskemu ambasadorju Demaju, ki ga je posredoval Slovenski izseljenski matici in ta založbi Borec.

nem delu je videl Pavel tisoč obrazov revščine in vse, kar je doslej napisal v svoji prvi knjigi. Je, kot pravi, le dobro jutro. Opogumljen z glasovi iz domovine, da njegova knjiga ni naletela na slab odmev, je začel pisati že drugo. Ta pa nam bo gotovo razkrila še mnoge skrivnosti selve, pa tudi lepote očem večine skritih pragozdov.

Tudi po brkinsko še ni pozabil govoriti, vendar nam je zatrdil, da ne bi prav nič razumeli, če bi nam začel govoriti v domačem narečju. Ni ga pozabil in ga ni smel pozabiti, kako bi sicer po dolgih letih objel osemdesetletno mater in razumel njene besede ganjenosti.

Diana, starejša hči, ki bi s svojo eksotično lepoto odnesla prvo nagrado na prenekaterem lepotnem tekmovanju, študira psihologijo v Kochabambi, njena mala se-

Puntarska

Le vkup, le vkup uboga gmajna,
heja, hejo!
Za staro pravdo zdaj bo drajna,
heja, hejo!
Zimzelen za klobuk!
Punt naj reši nas tlačanskih muk!

Le vkup, v poslednji boj, tlačani,
heja, hejo!
Sedaj se kmečka gmajna brani,
heja, hejo!
Puško, meč, kopje v dlan!
Bije za svobodo se tlačan.

Iz grajskih kevdrov teče vino,
heja, hejo!
Zažgali grofu smo graščino,
heja, hejo!
Grad gori, grof beži,
vino teče naj, če teče kri!

Zima na Predmeji kaže zobe

Brez muje se še čevelj ne obuže

O tovarnici sanjajo, o boljšem življenju

Na obronkih Trnovskega gozda, na strmih pobočjih nad Vipavsko dolino, med kotanjami, v katerih se skrivajo samotne domačije, po razbitem, a nekako skrivnostnem svetu, ki ne ponuja bogve kaj za preživetje, je razvlečena Predmeja. Le nekaj hiš ob cesti pozdravlja popotnika, ki se pripelje z Otlice po več kot vijugasti cesti, ki se dviga in spušča – to je Predmeja, središče raztepenega naselja, ki je bilo med vojno pravcati partizanski raj in kjer so številne brigade 9. korpusa našle svoje zavetišče.

Predmeja je kot jajce jajcu podobna številnim hribovskim zaselkom. Takšno je tudi njeno življenje, življenje ljudi pod Čavnom. Nekako pred sto leti je prišel v kraj nadučitelj Edmund Čibeja. Kdove kaj se je pletlo v glavi možu, ki se je nena doma znašel sredi kamnitega sveta, globač in ostrih robov, kjer so se pasle ovce in so v nočeh previdno tipali v temo divji lovci. Spoznanje, da bo poslej živel v tem odmaknjem kraju na robu visoke planote, med gorjanci, ki so jih dolinci zbadljivo imenovali »guke«, ga ni zmedlo. Bil je pokončen možakar, odločen in neomajen.

Svet uravnavajo mladi

Čibeja že zdavnaj ni več, ostal pa je spomin. Na Predmeji imajo knjižnico, ki nosi njegovo ime, in tudi Predmeja se je, po vseh viharjih, ki so jo bičali, močno spremenila. Bržkone bi danes strumni nadučitelj osupel obstal, se zazrl v pokrajino pod Čavnom, ki, porasel z bukovim gozdom, kraljuje nad »guki«. In vendarle gorjancem nihče ni ničesar podaril: kar imajo – in tega ni malo – so si priborili sami. S prostovoljnimi delom, s samoprispevki, s trmo in zagrizenostjo, kakršno pozna le človek s hribov.

»Politika« krajevne skupnosti se kroji v »hotelu«. To je na Predmeji edini kraj, kjer se sploh lahko zbirajo ljudje. Pravzaprav niti ni hotel, pač pa je bil nekaj združni dom, prvi, ki so ga sploh zgradili v Sloveniji. V največji stavbi na Predmeji je skromno gostišče, v njej se stiska še skromnejša trgovina, v zgornjih prostorih pa knjižnica Edmunda Čibeja

Ciril Likar: »Znašli smo se med vojno, znašli se bomo tudi sedaj!«

in prostori krajevne skupnosti, katere krmilo bolj ali manj srečno vodi mladi Slavko Vidic.

V »hotelu« smo besedovali. Ob Vidicu še oba Likarja, Viktor in Ciril. Bil je dan, ko bi človek zalučal pero, odvrigel kramp in lopato, pobegnil iz učilnice, tovarniške dvorane, s cest in jo ubral v gmajno, soncu naproti, radoživ pokrajini v objem. Lepote, divje pristne, tem krajem ne manjka pa tudi prisrčnih, nenarejenih ljudi, ki se ti zavlečejo pod kožo s svojim iskrim humorjem in nekoliko zadržanim vedenjem, ne.

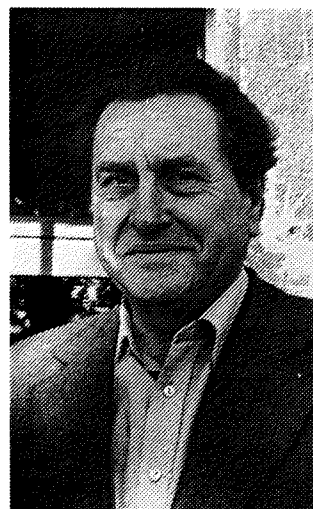
Sto petdeset hiš premore Predmeja, ki leži precej visoko nad Vipavsko dolino, kakšnih 800 do 900 metrov nadmorske višine so ji namenili. Štiristo petdeset ljudi diha

med bukovjem in živi trdo, neprizanesljivo življenje živinorejcev in gozdarskih delavcev. V zadnjem srednjoročnem obdobju so se lotili z vsemi močmi živinoreje. Uspelo jim je. Kljub temu še vedno sanjajo o tovarnici, ki bi zadržala ljudi doma, na svoji zemlji. Najverjetneje, ve povedati Slavko Vidic, se jim bo to s pomočjo Iskre tudi posrečilo: do leta 1986 naj bi tukaj stal obrat, ki bo zaposlil okoli štirideset Predmejcev.

»Prepričani smo, ne le zaradi tega, ker so ti kraji veliko prestali – in tudi veliko dali – med drugo svetovno vojno«, ves v ognju govori mladi predsednik sveta krajevne skupnosti, »pač pa tudi zaradi tega, ker se nam bo zgodilo, da se bo vse obrobje Slovenije čez čas spraznilo, da je vlaganje v hribovit svet nujno. Dolinci naj se ukvarjajo s pšenico, industrijo, nam pa naj dajo živinorejo, turizem, lesno industrijo!«

Vodstvo krajevne skupnosti je mlado, z veliko načrti in želja, vendar ne ostajajo zgolj pri tem: z roko v roki s starejšimi so precej tega tudi uresničili.

Viktor Likar, sekretar OO ZKS, podobno kot Vidic, vidi rešitev za kraj v kmetij-

Viktor Likar: »550 prostovoljnih ur smo žrtvovali za urejanje vaških poti, udarniško smo postavili štiri spominska obeležja, zgradili nekaj manjših športnih objektov in 1100 metrov ceste od Bratine do Rupe. Vse skupaj torej okoli 4000 prostovoljnih ur, kar pomeni 1,8 milijona dinarjev, če ne računam še gradbenega materiala in različnih denarnih prispevkov!«

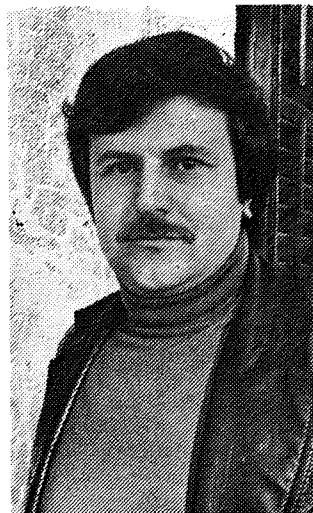
stvu, ki se je zadnji čas res začelo dvigati. Ljudje so znova začeli sejati rž, oves in pšenico, polagoma so znova začele oživljati možnosti za kmečki turizem, ki bi ga lahko dopolnili s smučanjem. Letos se bodo zavrtila kolesa žičnice, tudi skakalnici sta že pripravljeni.

Udarniške roke krčijo pot

Davna želja Predmejcev, da bi ustvarili smučarsko rekreativni center, se počasi uresničuje. S prostovoljnim delom so zagnano urejevali smučišče, obnovili so smučarski dom in skakalnici, vse s prostovoljnim delom: dva tisoč ur so si odtr-

gali od svojega prostega časa. Za boljše življenje gorjanov.

»Nekdaj,« pravi Viktor Likar, »so k nam že prihajali Italijani, tudi zasebne sobe smo imeli, stalne stranke. Zdaj bi radi obnovili »hotel«, Mlinotestovo lastnino, da bi končno zares postal hotel. Stavba je bila pred leti prenešana v last Mlinotesta iz Ajdovščine, za kar nas seveda nihče ni vprašal, četudi

Slavko Vidic: »Česar se lotimo, to tudi izpeljemo!«

smo ga sami zgradili, sedaj pa pravijo, da ni denarja. Ko smo jih previdno potipali, da bi bil »hotel« znova naša last in da bi ga sami tudi obnovili, niso v dolini nič kaj radi slišali.«

Govorimo o telefoniji. Ta udobna pridobitev moderne sveta povzroča na Predmeji hudo kri. Telefon, bi dejali, postajajo vročevrni gorjani, je bolj potreben hribovskim krajem kot dolini, bolj tistim, ki imajo tri ure hoda do ceste, ki jih huda zima popolnoma odreže od sveta, kadar pokaže zobe. Dolinci se že nekako prebijejo. Centrala je premajhna, telefonov premalo, odrezanost od doline vse večja.

Leta 1979 so se vaščani zbrali na referendumu za samoprispevek za gradnjo večnamenskega objekta. Vsi so bili za. Zanje pomeni takšen objekt skoraj toliko kot cesta, telefoni, voda, elektrika. V stavbi naj bi bili prostori za DPO, krajevno skupnost, ambulanto, knjižnico, SLO, in še bi se našla izbica za koga. Denar se bo prenehal stekati prihodnje leto, ko bo zbranih 220 starih milijonov. A kaj bi z njimi? Še skromne hišice ni mogoče narediti s tem denarjem. Počasno »hiranje dinarja« jim je razblinilo želje. Takrat, ko so začeli zbirati denar, bi stavbo postavili. Zdaj...?

»Premišljamo,« nadaljuje Likar, »da bi obnovili dvorano, ki se drži »hotela«, in dogradili objekt, da bi pridobili vsaj del potrebnih prostorov.«

Zamislil Predmejcev seveda niso nikakršna iluzija. Z

Ni ga menda kraja na Slovenskem, ki ne bi imel svoje žive kronike. Na Predmeji je to menda Ciril Likar, ki že vrsto let zbira podatke, predvsem o narodnoosvobodilnem boju na območju Predmeje. Iz njegovih zapiskov smo si izpisali nekaj najpomembnejših podatkov.

Narodnoosvobodilni boj na območju Predmeje, je zapisano v Likarjevih papirjih, se je začel razvijati konec leta 1942, ko so pastirji začeli v gozdu videti prve partizane, kljub močnim italijanskim postojankam. Na novega leta dan 1943 sta prišla na Predmejo Rudi Greif in Ivan Kosovel, da bi organizirala odpor. 10. januarja so ustanovili odbor OF, ki je začel takoj novačiti fante za odpor. 12. februarja 1943 je odšlo v partizane 24 fantov s Predmeje in štirje z Otlice. Italijani so zelo hitro reagirali: znesli so se nad Brigitino domačijo na Predmeji. 24. februarja so italijanski vojaki vdrli v hišo, pobili in nato še zažgali šest članov družine, med njimi tudi dveletnega otroka. Na ta dan praznujejo krajanji svoj praznik kot večni spomin na divjanje sovražne soldateske. Sledilo je prisilno mobiliziranje domačinov v italijansko vojsko.

Dogodki so seveda vplivali na delo odbora OF. V marcu 1943 so Italijani aretirali članice odbora, sestre Marcio in Slavko Čibeja. Sestri nista ničesar izdali, odbor je nemoteno delal naprej.

Še pred temi dogodki je v letu 1942, v začetku avgusta, Vojsko s svojimi napadel Italijane pri Vovkovi bajti in jim preprečil izvažanje lesa iz domačih gozdov.

Domačini s Predmeje so vseskozi podpirali partizane. V partizanska taborišča na Čavnu, Kozjih stenah in Širokih ravnah so nosili hrano, oblačila, včasih tudi orožje.

Po razpadu Italije se je gibanje še razraslo. Partizani so odšli na goriško fronto in domačini so tjakaj za svoje borce znova vozili hrano in obleko. Iz italijanske vojske so se vrnili domači fantje in precej med njimi jih je odšlo naravnost na goriško fronto.

Na Predmeji je bilo v tistih prelomnih dneh, ko se je za vedno poslovila osovražena Italija, zbirališče internirancev.

Po zlomu goriške fronte se je pretežni del partizanske vojske umaknil na Predmejo, skupaj s takratnim slovenskim vodstvom. Predmeji so se, na žalost, seznanili tudi s slavno SS-divizijo Prinz Eugen, ki je ropala in požigala, pobila okoli sto domačinov, partizanov in internirancev. Ljudje so zbežali v gozdove. 25. marca 1943 so Nemci na Predmeji požgali 45 hiš.

Predmeja je od začetka pa do konca vojne doživela več kot trideset sovražnikovih napadov.

V ofenzivi okrobra 1944 so zagorele Lokve, požgan je bil Čepovan in 11. oktobra so prišli Nemci tudi na Predmejo in požgali okoli 50 hiš. Vsega skupaj so požgali 119 hiš od skupno 150!

Ljudje so še vedno pomagali enotam 9. korpusa, kolikor se je le dalo. Krvni davek skromne hribovske vasice je bil velik: 28 borcev je padlo, 18 domačinov je dalo življenja kot talci... v partizanskih enotah se je bojevalo več kot sto Predmejcev, precej jih je bilo interniranih.

V kraju je grobnica, v kateri počiva 367 neznanih borcev različnih narodnosti, ki so padli kot borci 9. korpusa v ofenzivah v neposredni okolici Predmeje in drugod.

dolino jih povezuje lep cesti s Cola in Predmeje, lani so dobili cestni odcep od Bratine do Rupe, prispevali so tudi krajanji, ob »hotelu« je tako rekoč čez noč zrastle balinišče, ki so ga zgradili člani smučarskega kluba VI-PA, nedolgo tega so kraj obogatili s knjižnico...

Izredno plodno delovanje skoraj vseh družbenopolitičnih organizacij, skrb za ostarele občane, vse aktivnejša dejavnost na športnem področju, skrb za okolje,

prostovoljno delo vseh občanov in številni prispevki občanov, poleg tega pa skoraj bratovsko sodelovanje s sosednjo krajevno skupnostjo, Otlico, s katero jih vežejo isti interesi, vse to je bilo vzrok, da je bila krajevna skupnost nedolgo tega imenovana za najboljšo v Sloveniji: dobili so priznanje samoupravljanja zvezne konference SZDLJ! Bržkone je bila ta izjemno razgibana dejavnost vzrok, da poslej, kot zatrjujejo na Predmeji, tudi v dolini, na občini in Ajdovščini, kažejo zanje in za njihove probleme več posluha.

Predmeja ima, po pridnosti in zavzetosti krajanov so-deč, očitno vse možnosti, da čez leta postane turistični kraj, ki bi lahko s skakalnica, ki sta vzgojili državne reprezentante, in smučarsko rekreativnim centrom nas-ploh, pritegnil ne le domače, pač pa tudi tuje turiste. Slovenska planinska transversala, ki vodi tod na Čaven (v prelepem vremenu je bila planinska kočica v tem prečudovitem koščku slovenskega sveta zaprta!), bo prejko-ne bolj obljudena kot doslej.

Milenko Strašek

Šivala je deklica zvezdo

Šivala je deklica zvezdo,
oj, zvezdo rdečo ko kri,
in zraven si pela je pesmi,
oj, pesmi svobodnih je dni.

Si pela je deklica pesem,
jo slišal je mlad partizan,
ki boril se za zlato svobodo,
za delavski, kmečki je stan.

»Le šivaj si, deklica, zvezdo
in zraven veselo zapoj,
saj črnim fašistom, gestapu
prisegli krvavi smo boj!«

Na kapi se zvezda leskeče,
na vzhodu že zarja žari,
zdaj kmalu bomo svobodni,
svobodni; proč, temne noči!

Slehnemu gostu z veseljem – in ponosom – pokažejo svojo skakalnico, za katero je naredil načrte pokojni inž. Bloudek.

Legendarna osebnost našega časa

Hladno zimsko dopoldne na Dunaju, mestu, ki je gotovo bolj kot katera koli druga evropska prestolnica prežeto z negovanjem tradicije. Tako predvsem v središču mesta stojijo skoraj vse hiše že vsaj stoletje ali več in dajejo misliti, da se tukaj že dolgo ni nič spremenilo. Toda v resnici seveda ni tako. Precejšen del tega obdonavskega mesta je bil med drugo svetovno vojno porušen in potem večinoma obnovljen po svoji stari podobi. Med nekaj novimi stanovanjskimi stavbami je tudi ta, v katero sem namenjena. Kljub temu pa jo gotovo bolj kot marsikatero drugo bolj ali manj slavno palačo spremlja duh preteklega časa. Časa, ki bi ga nekateri žal radi pozabili, in časa, ki se ga bodo mnogi večno spominjali. Med slednjimi je tudi inženir Simon Wiesenthal, ki že štirideset let svojega življenja posveča temu, da se strahote nacističnih zločincev ne bi izgubile v bledečem spominu časa.

Skoraj neverjetno naključje in ironija usode je, da je Dokumentacijski center zveze Židov, preganjanih v času nacizma do leta 1945, v hiši, ki stoji na kraju stavbe, v kateri je bil med drugo svetovno vojno sedež gestapa, nacistične tajne policije. V prostorih slednje so mučili in zasliševali žrtve nacističnega pomora, 65.000 Židov pa je prav tukaj slišalo tudi svojo smrtno obsodbo.

Toda med tistimi, ki so te obsodbe izrekli in izvrševali (vsaj 150.000 ljudi je v zadnji vojni storilo zločine, okrog 35.000 jih je za to stalo pred sodiščem, proti 3000 so bili sproženi procesi ali so v preiskavi, okrog 25.000 pa jih je še nekaznovanih) in ki so bili in so krivi za 12 milijonov žrtev druge svetovne vojne, je še mnogo živih in nekaznovanih. Preveč, da bi jim vsem lahko dokazali njihove zločine, in tudi večino prič so že sami pomorili. Ušli so roki pravice, svoji vesti manj, še manj pa Simonu Wiesenthalu, ki jim bo sledil, tako kot je še danes kljub že skoraj dopolnjenim 76 letom trdno prepričan, do zadnjega diha.

Napis Dokumenta-zionszentrum ob zvoncu pred vhodom s ceste je komaj viden, vrata odpro le najavljenim po domofonu. Pred vrati v prostore centra vsakega obiskovalca pozdravi najprej stražnik. Po številnih poskusih uboja Simona Wiesenthala je to seveda nujno. Nato prijazna sodelavka, ki pojasni, da moram malo počakati, ker ima gospod Wiesenthal ravnokar telefonski pogovor. V predsobi in potem tudi na stenah v vseh drugih prostorih centra opazim številna priznanja, plakete, diplome, zahvale. Na eni od njih, poslali so jo iz židovskega centra iz New Yorka, preberem: »Legendarni osebnosti našega časa, Simonu Wiesenthalu za njegov neprecenljivi prispevek k uničevanju zla nacizma. Za ohranjanje večnega spomina na strahote vojne in sporočilo o tem, ki ga je s svojim delom posredoval vsem narodom tega sveta...« Zaslišim, da je telefonski pogovor v angleščini sklenjen. Skoraj

v istem trenutku odpre Simon Wiesenthal vrata svoje pisarne in me prijazno pozdravi.

Takoj tudi začne pripovedovati: »Prav danes sem poslal pismo na židovsko občino v Beograd. Pred kratkim je izšla knjiga o židovstvu v Makedoniji. Napisal jo je profesor Matkovski in menim, da je zelo dobra. Med drugim razkriva, da je sodelavec Adolfa Eichmanna Alois Brunener odgovoren za Transporte makedonskih Židov v

ki bi morali pred sodiščem odgovarjati za svoja gnusna dejanja in biti zanje tudi obsojeni.

Ne samo zato, ker bi sami morda preživeli večinoma že samo del konca svojega življenja v ječi, ne zaradi mojega zadoščenja in maščevanja, kot jih veliko misli, ampak predvsem zato, ker takšnih in sploh vseh zločincev ne moremo in ne smemo pozabiti in odpustiti. Tudi zaradi prihodnjih generacij jim moramo odgovarjati za svoje ravnanje. Sele na osnovi tega moremo zahtevati tudi njihovo primerno in človeka dostojno vedenje. Tako smo v Centru, skupaj nas tukaj dela šest ljudi, imamo pa seveda tudi veliko zunanjih sodelavcev, sedaj pripravili sezname esesovskih oficirjev iz nenemških dežel, kot so Ukrajina, Litvanija, Estonija, Romunija, nekaj, vendar manj jih je bilo tudi v Jugoslaviji, ki so, kot vemo, preživeli vojno. Skupno je to okrog dva tisoč imen. Prosili smo emigrantske urade v deželah, kjer naj bi jih bilo največ, recimo v Ame-

sem resnično zelo razočaran.«

— Kako pa je z ustaškim zločincem Milanom

Simon Wiesenthal: »Zločinov ne smemo pozabiti in odpustiti.«

Lukačem iz Nove Gradiške —

»Tudi temu smo bili na sledi. V Gradcu je bil prijavljen pod imenom Lukič. Potem smo pri nadaljnjem poizvedovanju našli na nekaj težav. Zvedel pa sem, da v

Jasenovac. Njegov podrejeni Siegfried Kasche se je na primer s hrvaškimi policisti dogovoril, da jim bo za vsakega Žida, ki ga bodo pripeljali na zagrebško železniško postajo, plačal deset mark.

so po vojni pomagali številnim nacističnim zločincem, da so pobegnili pred roko pravice in zasluženo kaznijo? —

»Pomočnikov in somišljenikov je bilo veliko in jih je na žalost še danes precej in preveč. Med njimi so bili takoj po vojni tudi ljudje iz cerkvenih krogov. Znana je tako imenovana Rimska pot, po kateri je ušla s pomočjo duhovnikov, posebej znana sta Alois Hudel in Krunoslav Draganović, vrsta nacističnih zločincev pod lažno pretvezo, da so begunci iz komunističnih držav. Eichmann je na primer zbežal kot hrvaški begunec. V frančiškanskem samostanu v Rimu na Via Siciliano pa je Caritas, katoliška dobrotelna organizacija, plačevala za prehodno bivanje teh ljudi pred odhodom v Južno Ameriko ali na Bližnji vzhod.«

— V Južni Ameriki se še zmeraj skriva tudi dr. Josef Mengele. —

»Na žalost. Čeprav smo mu bili že večkrat tik za petami, ima, kot kaže, še vedno dobre pomočnike, ki ga pravočasno opozorijo, da se nam lahko izmakne. Mirnega življenja sicer ta človek — zver, ki je sokriv smrti 400.000 ljudi, sicer nima, toda tudi jaz ne bom miren, dokler ga ne ujamemo. Lov nanj v divjini ob bolivijski meji nikakor ni lahek, vendar ne bomo odnehali. Zato tudi vedno, ko se spomnim nanj, pomislim, da moram dan, ko ga bomo ujeli in postavili pred sodišče, vsekakor še dočakati.«

Ko odhajam v drugi smeri proti donavskemu kanalu, še vidim, da je v galvnm predverju iste hiše kot Dokumentacijski center Simona Wiesenthala postavljena na ogled razstava o avstrijskih borbah in žrtvah boja proti nemškemu nacizmu od leta 1938 do 1945...

M. Novak

Stane Kumar: »Vlak groze« (ilustracija iz brošure o Jasenovcu).

Treblinko. Danes imenovani živi pod lažnim imenom Georg Fischer v Damasku. Ker ima Jugoslavija dobre meddržavne odnose s Sirijo, bi morda lahko zahtevala njegovo izročitev. To sem predlagal že tudi Slovačkom in Grkom, vendar žal brez uspeha.

— Ob več tisoč vaših odkritjih nacističnih zločincev, kar 1200 ste jih pripeljali tudi pred sodišče, torej še en primer, še eno upanje, da bi lahko bila krivda dokazana in kaznovana. Hkrati pa tudi neutrudno nadaljevanje pred štirimi desetletji zastavljenega dela. Kje je trenutno težišče slednjega?

»Vemo, da živi še veliko nacističnih zločincev,

riki in Kanadi, pa tudi v nekaterih drugih, naj v svojih registrih preverijo, če so še tam. Poleg tega pa se stalno ukvarjamo z mnogimi posameznimi primeri.«

— Eden takšnih je bil tudi Clemens Druschke, šef gestapa na Jesenicah, ki so ga mnogi imenovali »slovenski Eichmann«. —

»Da, primer, ki se je žal na heidelberškem sodišču končal z oprostilno sodbo. Zbrana dokumentacija o tem zločincu je bila izredno obširna in sam sem se v Sloveniji pogovarjal s številnimi pričami njegovih zločinov. Na sodišču so potem zaradi pomanjkanja dokazov, kakor so trdili, Druschkeja oprostili. Bil

Ljubljani živi priča, Erik Berger, ki bi nam lahko mogoče pomagal pri iskanju.«

— Med zločinci, ki so svoje krvavo delo opravljali v našem prostoru, je bil tudi Andrija Artuković. Po desetletjih izmikanja roki pravice naj bi ga te sedaj vendarle dosegla. —

»Artukovića spremljam že od konca vojne, ko je leta 1945 pod lažnim imenom Alojz Anić pobegnil iz Avstrije v Švico, potem pa leta 1948 prek Irse v Ameriko. Artuković je neposredno kriv za desetisoče umorov v Jugoslaviji, četudi naj ne bi osebno nikogar ubil. Med njegovimi žrtvami niso samo tisti, ki so jih pošiljali v smrt v

Tako je Artuković zakrivil smrt 40.000 Židov in še mnogo več Srbov. Več kot zgovorno dokazuje to tudi pojasnilo iz vojnih spominov Hermana Neubacherja, v katerih avtor poroča o pogovoru z Artukovićem. V njem je ta dejal, da mora tretjina Srbov umreti, tretjina jih mora postati katoliške vere, tretjina pa jih lahko ostane živih. Po takšnih navodilih Artukovića je gotovo ravnal tudi Vjekoslav Luburić, šef tajne policije, ki je imel v pisarni na svoji mizi posodo z alkoholom, v kateri so plavale človeške oči. Med zasliševanji jo je odpiral z grožnjo, da bodo tudi oči žrtve kmalu med njimi. Po vojni je Luburić, Maks je bilo njegov vzdevek, pobegnil v Španijo. Ko sem začel iskati Artukovića, je imel 50 let, danes je star mož, ima že čez 80 let, toda kljub temu upam, da bo obsojen, da ga ne bodo kot že toliko vojnih zločincev doslej, oprostili.«

— Lahko poveste še nekaj besed o tistih, ki

Rdeča zastava

Bandiera rossa

Naprej, tovariši! za bojno srečo z zastavo rdečo, z zastavo rdečo! Naprej, tovariši, naprej, na borbo! Zastava rdeča bo zmagala.

Rdeča zastava bo zmagala, rdeča zastava bo zmagala, rdeča zastava bo zmagala. Živi naj komunizem, svoboda vsa!

Od izkoriščanja uporna pleča že dviga k soncu zastava rdeča. Hej proletarci, naprej, na borbo! Zastava rdeča bo zmagala.

Rdeča zastava bo zmagala...

Od polja k morju tlačen koraka v tovarno k delu, ki v nadi čaka. Pozor, tovariši, zdaj čas je borbe. Zastava rdeča bo zmagala.

Zastava rdeča bo zmagala...

Nič več sovražnikov! Le proč z mejniki! Zastave rdeče so nam braniki. Hej, komunisti, naprej, na borbo! Zastava rdeča bo zmagala.

Zastava rdeča bo zmagala...

Tome Momirovski

Mladi bresti

Nekje spodaj so ropotali bobni. Svetilke so mežikale. Noč je bila čista. Mesečina se je pretočila od rahle, komaj zaznavne, do najmočnejše. Nekje proti polnoči bo izginila. Rad bi si zaželel in verjel, da bo tisti veliki mesec, ki obljublja blago noč, razpošiljal samo dobroto. Kaj lahko skriva noč? Mesto tu spodaj med vencem planin bi bilo najlepše samo, če bi bilo svobodno. Ta oddaljenost je kot odeja, ki jo spušča in dviga noč in odpušča privid samo za trenutek. Nad mestom leži spanec, težek, negotov kot včeraj. Ali bo jutri tudi tako? Mesto je okupirano, tujci so v njem. Mi smo brigada svobode, partizani, nekateri tako, drugi drugače. Vsi pa imamo v srcih in v duši eno: da se borimo proti okupatorju. Naša naloga je, da osvobodimo mesto. Dvakrat smo ga že osvobodili. Sedaj prihajamo že tretjič. Naš spanec ni miren, vendar tudi tujci ne morejo mirno spati. Lani je bil tukaj odred, ki je štel šestdeset borcev, sedaj nas je tristo šestdeset, brigada, da jo je veselje pogledati, kadar se začne borba.

Iz zaledja so nam sporočili, da je v mestu tristo okupatorjevih vojakov in domačih izdajalcev. Vsi so oboroženi. Brigada bo obračunala z njimi. Samo da jih ni več. Da jih ne bi prišlo ponoči še dvakrat toliko? Naj bo, kakor hoče! Ne samo enkrat smo se borili eden proti trem. Tujce vedno prekašamo v borbenosti. Naša moč ni v številu ljudi, ampak je v nas samih: v odločnosti, da se borimo, borimo za svojo zemljo.

Proti polnoči so določili enajsterico za predhodnico. Naša naloga je, da gremo v mesto, da pregledamo, če so postavljene zasede, koliko je stražarskih mest, kako je na ulicah. Žrtvovani del brigade smo. Če bo v mestu vse v redu, bo brigada napadla, če ne, bomo žrtev akcije. To nje mrtva straža. V njej smo sami prostovoljci. Iz množice

ce, ki se je javila, so izbrali našo skupino.

Malo pred nami hodi Josif. Ta kraj vsi poznamo, on ga pozna najbolje. Vsi hodimo po prstih, on hodi najtiše. Niti lisica ga ne bi začutila, če bi šel mimo nje. Ob robu gozda je najslabše, ker tu ležijo odpadle veje. Dobro pa je, da sneg na mnogih mestih še ni stopil in hodimo po mehkem. Na koncu gozda se razporedimo v strelce. Pred nami je visok hrib. Še bolj se razredčimo, da bi bli slaba tarča. Lahko da kdo preži v zasedi? Vstopimo v dolino in jo pazljivo preiščimo, preden se začnemo vzpenjati. Tudi tu ni nikogar. Brez dvoma so stražarji spodaj.

Luči na ulicah mesta so ugasnile. Udarci bobnov zamro. Zadnja neznanka na tem področju so vrtovi. Ležemo na zemljo in se pritajimo. Mesečina je že daleč. Povsod je tema. Kolikor noč skriva, toliko nevarnost preži. Ne moremo ugotoviti ali so hišice ali stražarnice. Kaj je za visokimi ograjami? Ali se skriva kdo v grmovju in vrbovju ob plitvi reki? Korak za korakom, ped za pedjo smo preiskali vse vrtove in prebrodili reko. V temi hodimo pod nadstreški hiš.

Samo tu in tam kako slabo razsvetljeno okno. Ali je mogoče, da ni niti ene straže niti ene zasede? Dokopali smo se do žandarmerijskega poslopja. Pripravljani smo, da skočimo na stražarja in ga zadavimo. Na enega, na deset. Kolikor jih pač je. Obšli smo nizko zgradbo in zagledali smo jih, kako spijo, ožarjena peč pa brbota. V kotu dogoreva trepetajoča plinska svetilka. Tega nismo pričakovali. Spogledujemo se in zmigujemo z rameni. Kaj naj takole pustimo te zaspance in gremo kar mimo?

Zbrali smo se na kratek posvet. Odločili smo, da vstopimo in jih zajamemo. In tako se je zgodilo. Navalili smo notri z brzostrelkami v rokah in jih vse preplašene dvignili iz spanja. Skočili so

na noge v samih spodnjicah in se predali. Privezali smo jih na postelje, jim zamašili usta in zavezali gobce. Enainvajset jih je bilo. Reve. Orožje smo zbrali v sednji sobi. Osem naših je ostalo z njimi, Josif, še en borec in jaz pa smo se vrnili v brigado poročat o stanju.

Ob zori, ko se najavlja prvo svitanje, je brigada napadla mesto z vseh strani.

Z Josifom, Ljubom, Kuzmanom, Stojanom smo prišli s severne strani. Uličica ob robu mesta se je začela z majhnimi obrtnimi delavnicami na obeh straneh. Leseni poklopci so bili pritrjeni do oken. Morda so v zgornjem nadstropju živeli nekateri izmed obrtnikov, večina hiš pa je bila pritličnih. Ali je v njih kakšen sovražnikov vojak? Če je, bi se že oglasil! Mi nismo streljali, slišali pa so se strelji z južne strani. Šli smo po levi strani ulice in stiskali peteline na brzostrelkah. Za nami je bataljon, ki se bo razporedil na križišču in bo zdrvel skozi ta del mesta.

Brigada se bori po večini ulic. Iz sporočil, ki smo jih dobili, se bije najhujši boj okrog železniške postaje in kasarne. Ves bataljon je obkolil kasarno, vendar se še vedno ni predala. Naša skupina mu hiti na pomoč z zahodne strani. Nekdo se bo moral povzpeti na zvonik, da bi z mitraljezom udaril po kasarni. Določeni so bili Josif, Kuzman in Stojan. Bilo je kaj videti, ko so skakali po ulicah od ene hiše do druge in kako so prišli v zvonik. Morali so se povzpeti po stopnicah v zgornje nadstropje, kjer je bila velika odprtina. Tisti iz kasarne so pritiskali. Vedeli so, da jim od tod preti največja nevarnost. Stojan se je prilepil na zid in se počasi kot mačka vzpenjal po robu stopnic. Nihče izmed nas ne diha, dokler se vzpenja. Bo uspel?... Skoraj je že na cilju. Stene ob odprtini zvonika niso samo preresetane, ampak dobesedno razpadajo. Stojan se je povzpел in legel na tla. Eden izmed zvonov zaniha in udari s topim udarcem. Stojan spušča vrv, Josif in Kuzman mu pošiljata mitraljez. Mitraljez potuje v zgornje nadstropje, naboji udarjajo ob njegovo kovino. Samo še malo! Nekaj trenutkov čakanja. Mitraljez zadrda in oni v kasarni se razbežijo.

Mi dobimo nov razpored. Z nekaj borci zavzame, glavno ulico. Stojim skrit in čakam. Nikogar od prebivalcev mesta ni videti. Kje so? Kaj je z ljudmi? Zakaj nas niso pričakali?

Gluha tišina je povsod. Ali mesto pričakuje ali spi? Kaj se je lahko zgodilo?

Jutro je že mimo. Skopo sonce mi polzi po obrazu, po rokah, po telesu. Toplo je v tem zavetju. Še naprej stojim skrit v vdolbini za velikimi vrati. Za menoj je prostorno dvorišče. Do zdaj se ni nič zganilo. Zaslutim korake. Starec se premika po dvorišču. Dobro ga lahko opazujem skozi špranjo na vratih. Čisto tiho se bliža.

»Pridi domov, sinko, da prigrizneš in se spočiješ,« mi reče starec.

»Ne morem v hišo. Še vedno je stanje nejasno,« mu odgovorim. »Kakor želiš, sinko,« mi pravi starec.

»Zakaj ni nikjer žive duše?« ga vprašam.

»Bojijo se. Sinoči je prišla velika vojska. Upajmo, da se bo tole dobro končalo,« reče starec, se odlepi od vrat in vstopi v hišo.

Kmalu se vrne s prgiščem drobnih jabolč in mi jih da.

Za enim vogalom vidim našega borca, za drugim še enega. V vsej ulici smo samo trije. Od nekod se zasliši strel. Potem drugi. Poki se raztresejo na vse strani. Vidim, da tisti za prvim vogalom pade. Na enem izmed oken zagledam štrlečo cev puške. Cel rafal izstrelim v okno. Tišina v naši ulici. Spet strel predme in v vrata. Vrtim se in iščem, s katerega okna prihaja streljanje. Kot nor steljam in praznim šaržerje. Okrog mene streljanje potihne. Ko ocenim, da lahko, se ob zidu umikam in kaj vidim: na vseh straneh ležijo pokošeni naši borci. Pade ukaz, da se umaknemo. Tisti iz zaledja so nam dali napačne podatke. Sinoči bi nas lahko obvestili. Morali bi najti način, da nam sporočijo, da je v mesto prišla okrepitev. Ujet je naš vod, ki šteje šestindvajset borcev. Bedarija! Šli smo v slaščičarno na sladkarije! Prav zdaj so se morali tega spomniti! Ko smo videli, kakšen je položaj, smo zajete žandarje pripeljali kot talce. Okupatorjevi komandi smo predlagali, da bi zamenjali ujetnike v vasi Dobromiri. Zborno mesto za nas, kar nas je še ostalo, pa je bilo pri Črnem potoku.

Zbrani del bataljona se je ustavil na enem izmed hribočkov nad vasjo. Na sosednjem hribočku za čistino pa je zavzela položaj sovražnikova enota.

»Spustite naše, če želite, da osvobodimo vaše,« je zaklical nekdo od sovražnikov.

»Spustili jih bomo istočasno, vaše in naše. Tako se dela,« smo jim odgovorili.

Ali spustite naše ali pa postrelimo vse vaše!« zakličejo oni.

Naši komandanti in komisarji se posvetujejo. Nekateri so za to, da najprej spustimo njihove, nekateri pa so proti. Sklenjeno je, da bomo modrejši in bomo prvi spustili njihove. Na pol oblečeni žandarji so zakorakali čez naše hrbe in šli prek nas. Ko so nam izginili izpred oči, je prišel z njihove strani samo en naš borec. Vsi se čudimo in ne moremo verjeti svojim očem. Ali je to mogoče?

Od trenutka, ko se je vrnil samo en naš borec, so z nasprotni strani vžgali po nas. Z dveh strani so nas napadli. Hitro smo se umaknili. Izmenoma smo se varovali in umikali. Naša sreča je, da je blizu gozd, tukaj so doline, nad nami pa je planina. Drugače ne vem, kaj bi se zgodilo.

Nič več ne tečem. Komaj premikam noge. Slutim, kako nas preganjajo zločinske prikazni, razžarjene krogle piskajo, potihnejo, postajajo neslišne. Zahrbtno in nevidno se vpijajo v večino borcev. Planina se trese. Molče hodimo in sprožimo rafale, kjer se pojavi zaseda. Strašna tančica se spušča to po-

Tome Momirovski (4. 4. 1927, Kičevo), književnik in publicist. Končal je filozofsko fakulteto v Skopju. V NOB je sodeloval od leta 1941. Med vojno in po njej je opravljал številne politične in kulturniške funkcije. Leta 1956 se je predstavil s popisno knjigo Strehe in pesek. Novele z naslovom Koraki je izdal leta 1959. Roman Grešna nedelja je izšel leta 1960, novele Nemiri leta 1969, Leta nespečnosti leta 1972, novele z naslovom Mlade breze leta 1976.

Odlomek je iz antologije jugoslovanske partizanske proze, ki je letos izšla pri založbi Borec, prevedla je Tončka Zorko.

podlne z bobnenjem, odmevi, strahovi. Mi hodimo. Koliko nas je ostalo?

Hodimo po dolini. Nekaj iščem. Vsakdanost okrog mene se izgublja. Objema me nekakšna praznina. Trese me mrzlica. Kaj to pomeni? Kakšne so te sence in občutki, ki me prevzamejo? Kakšen nemir je to? Otopel sem za ranjene, krvave? Kaj je z mano? Podvomim. Samo za trenutek. Žalost za šestindvajsetimi tovariši se sprevrže v maščevanje. Slutim. Maščevanje je blizu. Želim si, da je že tu. No, kaj se dogaja z mano? Kakšen občutek je to? Ali bo to zmaga, ločitev ali slovo?

Listje, veje in dež me božajo, udarjajo. Prepuščam se dežju. Na razpolago sem mu. Trnje in veje na poti in strniščih me praskajo, se zatikajo obme, udrihajo po meni, me trgajo. Ni mi mar. Groza je omama, včasih pomešana tudi z majhno bolečino. Bolečina postaja močnejša in vedno bolj mi je prijetna. Všeč mi je, da sem nemiren, da sem razburjen, da jeza v meni narašča. Noge se mi po pesku na dnu potoka bolj vlečejo, kot pa korakajo. Tenke in prosojne plasti vode šumljajo med peskom. Že ves čas nekaj iščem v prozornosti, kot da bom odkril nekaj več brezbarvnosti. Žene me preklestvo, ki nekaj vidi. Brezbravnost je prevara. Najprej se pojavi rahla potemnelost. Pomislim, da so to morda li-

se neskončne sinjine, ki je sedaj prepolna oblakov. Če pogledam v nebo, vidim razstreseno darežljivost. Spet pogledam navzdol. Brezbarvnost postaja pisanost v nekaj barvah, nenavadno nazredčenih. Že razpoznavam sveže kaplje, človeško razredčeno kri. Nimam več kaj slutiti. Vem. Kje je? Iščem ga. Moram ga najti. Povsem se mu približam. Razprem nizko grmovje. Obstanem. Osupnem. Okamnim. Bolje, da ne gledam v tisto, kar je pred menoj. Eden izmed mojih tovarišev, Stoja, stoji v potoku kot prekleto obupanec. Ne, on ne stoji. Morda so se mu noge potopile v pesek. Ne, voda ni motna, okrvavljena je. Obe nogi, ki sta hodili samo osemnajst let, sta ga zapustili. Na stotine vročih drobcev železa ju je presekalo pri kolkih in odtrgalo nogi od njega. Stegoval se je, da bi jih dosegel. Vse je samo brezupen poskus. Spet neuspešno poskušanje iztegovanje, prošnja, krč, nemoč. Uspelo mu je, da se je povzpел na zvonik, uspel se je vrniti z njega, tukaj na planoti pa so ga pričakali in presekali.

Približujem se mu, delu človeka, mojemu tovarišu, ki pred mojimi očmi izginja v obupu in strašnem trpljenju, nemogoče zaboden v ledeno vodo potoka. Groza nima meja. Še enkrat pozorneje pogledam. Kaj? Ali tudi

to? Tudi trebuh je bil razparan. Bil je raztrgan in odprt, nekako stresen. Ranjenec je nanj pozabil in se je zagledal v noge. Spet se stegne k njim in samo včasih, s počasnimi gibi prstov doseže modro gmoto, delce, mišična vlakna spodnjega dela svojega telesa, ki je bilo potopljeno v gosto, rdečo obarvano vodo. Njegov obraz izraža prej krč kot bolečino, prej trmo kot jok, življenje pa tli, noče takoj ugasniti.

Še bolj se mu približam. Roki, ki sta edini na telesu ostali celi, sta planili, se oprli, se spet razširili, njegovi prsti so se z jekleno močjo zabodili v moja ramena. Na kolenih sem pred njim. Z levo roko držim mitraljez. Z desno roko objemam njega. Oba hlipava. Ranjeni tovariš me stiska z rokami kot s kremplji. Trenutki se pretapljajo v neskončnost, midva pa sva v objemu smrti, v prošnji za življenje in brezizhodnost.

Čutim notranji klic ranjenega telesa. Vse močnejše stiskam brzostrelko in poslušam žvižge krogel. Napadajo naju od spodaj. Preganjajo naju. To so hrupni glasovi. Oni, razpihani kot piš planinskih vetrov, hodijo mimo nas. Že so tukaj nelišne, vroče krogel, ki se zahrbtno zabadajo. Približujejo se topi odmevi in pretrgani glasovi. Spodaj silovito bobni. Približujejo se strašne čeljusti tistih, s katerimi smo se dopoldne borili. Lepo jim je praznati grla, ko pa sva midva nemočna in sama. Jurišajo na naju in kričijo:

»Ujemimo ju živa, z rokami!«

Kot skala, ki je z ene strani porušena, sva ostala samo midva, v objemu, da bova kot eden večno ostala nepremična.

Še ena vroča, izgubljena krogla je zadela ranjenca tudi v čeljusti. Preklestvo! Tudi tokrat njega. Zakaj samo njega? Ranjena čeljust se strese in izpuska:

»Ogenj, vzemi me! reši me! Odesi me!«

V meni se je zbudilo tisto, kar je v vsakem človeku. Razmišljam. Sekundo – dve. Mogoče manj.

Zanj ni rešitve, si mislim. Pusti ga!

Ranjeno telo me neskončno stiska. Nimam več časa. Iztrgam se iz objema njegovih rok. Odpadli sta. Del telesa, ki je še najbolj podoben majhni porušeni trdnjavi, me še zadnjič prosi:

»Ubij me!«

Pustil sem ranjenega tovariša in bilo me je strah, da bi ga še enkrat pogledal.

Obstanem. Zadnji rafal sem izstrelil na vse strani. Nadaljeval sem pot v planino, ko se je tema popolnoma zgostila. Čez gozd je odmeval in še, dandanes odmeva v mojih ušesih glas tovariša.

In še vedno ne vem, kaj je slabše: ostati ali oditi.

Konjuh planinom

*Konjuh planinom vjetar šumi, bruji.
Lišče pjeva žalovite pjesme.
Javori i jele, borovi i breze
svijaju se jedno do drugoga.*

*Noč je šumu u crno zavila.
Konjuh stenje, ruši se kamenje.
Mrtvoga drugara, husinjskog rudara,
sahranjuje četa proletera.*

*Kiše jesenje po grobu su lile.
Bure snežne kosti su raznjele.
Iz krvi crvene husinjskog rudara
crvena je šuma izlistala.*

*Konjuh planinom vjetar šumi, bruji.
Lišče pjeva žalovite pjesme.
A na vrh planine zastava se vije,
crvena od krvi proletera.*

O polemiki na Slovenskem

Javni spor, znanstveni, slovstveni, časniški prepir, pravda in boj, vse to je polemika. In za polemiko kot sredstvo razčiščevanja spornih vprašanj se eni ogrevajo, drugi pa jo odklanjajo. Sestavili smo šest vprašanj in jih poslali sedmim slovenskim umetnikom in javnim delavcem, da bi tako v obliki ankete odgovorili, kaj menijo o polemikah nasploh in o družbenem učinku polemik.

Vprašanja smo poslali Frančku Bohancu, Vladimiru Kavčiču, Milošu Mikelnu, Dušanu Moravcu, Bojanu Štihiu, Vladimiru Pavšiču – Mateju Boru in Cirilu Zlobcu.

Vprašali smo:

Nekateri bi danes najraje videli, da polemik sploh ne bi bilo in bi imeli mir. Kaj bi vi rekli tem ljudem?

V kolikšni meri je pravzaprav polemika koristna stvar?

Ali se vam v luči zadnjih nekaj polemik kaže kultura politična in ali je s tem v zvezi politika kulturna?

Še vprašanje o osnovnih pravih lepega obnašanja v polemiki. So strpnost, treznost in spoštovanje sogovornikov vrhuna slovenskih polemik?

In na koncu: Kaj menite o polemiki z Vidmarjem v Književnih listih?

Franček Bohanec:

Polemika je zoprna mnogim: ne le malomeščanom, ki prežvekujejo svoj mir – popolno lenobo, strah pred osebnimi in družbenimi navzkrižji in čaščenje lastne presoje, temveč vsem nazadnjakom, ki ne prenesejo spoznanja, da se svet vrti. Poslednji so lahko zelo nevarne živalice: napadalne, celo razčlovečene. Polemičen način mišljenja in izražanja okličejo za diverzantski ali disidentski. Malomeščan (dolina Šenflorjanska) je predmet posmeha, konservativci so več kot zavora napredka in morajo biti stalnica našega boja proti zaostalosti, včasih tudi proti mračnjstvu in celo dogmatskim ideologijam, ki pripravlajo človeška uničevanja (danes atomsko oboroževalno tekmo).

Polemika je nujno socialno delo. Največji mojster polemike na Slovenskem – Ivan Cankar – je opredelil njeno pozitivno vsebino: skrb za očistitev in pomlajenje – osebno in skupnostno. Polemika je strojnica gibanj, brez gibanj pa življenje izumre. V gibanju pa se človek "čisti", četudi se, žal, obvezno še "umaže". Polemika je nujna, četudi ni brez mučnih posledic in vseh, ki so vanjo zapleteni. Ne morem si predstavljati življenja brez soočanj, zato je vprašanje o koristnosti ali ne polemike brez večje cene.

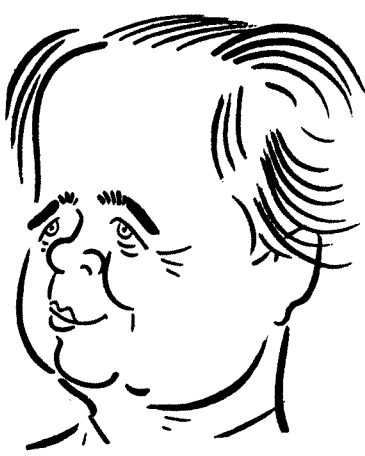
Izkušnje vsakega, ki je javno v mlinih polemičnih ihtavosti, so skrajno slabe. Vsakdo, ki vodi polemiko, in vsakdo, ki postane sam ali njegovo pisanje predmet neodobiranja in celo oporekanja, je osebno prizadet. Kot dva (ali več), ki se stepeta v gostilni. Osebno se polemik bojim. V zadnjih letih sem se zapletel v tri polemike: s političnimi desničarji, z oceno Javorškovih Nevarnih razmerij in o razmišljanju okoli Torkarjevih Desetih bratov. Mnogo sem se "naučil": v politični areni se s polemiko običajno oglašajo družbeno manj odločilni ljudje, ob ocenah knjig je zamera osebna. Spopad človeka s človekom. Takšna polemika prinese osebno podcenjevanje nasprotnika in v obeh mojih primerih – iskanje mojih osebnih šibkih točk, ne pa iskanje različic v sodbi o skupnem predmetu, v tem primeru knjigi. Moj odgovor je povsem enak. Razplete pa se – kot je moj primer – kasneje v osebni spravi. Takšni vesternski spopadi so bolj paša za naivne in radovedne ljudi, sicer pa naprežanje v prazno. Polemika je daleč od hermetičnosti. Ne moreš se uspelo prepirati sam s seboj. Vsakršno obrežanje ob sočloveka je

politično delo. Pri polemiki je pomembno tisto, iz česar izhaja skupni predmet polemičnega dvoboja, in tisto, za kar išče nove možnosti, uvide, smotre, načine... Polemika se vedno dotika človeka, sicer je znanstvena razprava fantazijska domisljica, besedna igrice... zato so zanjo »predmet« življenjske, za človeško bivanje odločujoče ideje... Polemika je torej merilo vrednot (n. pr. svobode izražanja) v praksi, ki ni »zacementirana«. V kolikor polemika seže v človeška nedrja in ima pred seboj vizije drugačnega – idealnega v takem ali drugačnem siju – je hkrati umetnostna in politična. Njeno področje so globine navzkrižji v velikem, vse obsegajočem življenjskem premeru. Polemika ne pozna meja. Če je to – polemika – ne more biti nekulturna ali nepolitična.

Človek s človekoljubjem na ustnicah nima v srcu pravega srca – z njim pa ne humane etike. Način polemiziranja – iskanje osebnih šibkih mest nasprotnika, ki ga moraš priznati – je človeško razumljivo. Fevdalni vojskovodje so po porazu iskali »izdajalce«, ki so s svojo smrtjo plačali njihovo nesposobno vodenje. V polemiki je etos v preizkušnji, ni pa ravno najhujše, če pade kakšna manj izbrana besedica. Martin Krpan je menil, da ni odveč gorjača za Brdavsca. Zato je težko pričakovati v polemiki strpnost, treznost in spoštovanje sogovornika.

Polemika v Književnih listih, ki jo je sprožil Josip Vidmar, je primer dobre polemike. Čisti in pomlaja. Tam, kjer se mlati, frčijo po zraku tudi pleve. Ta polemika odpravlja resnične in izmišljene tabuje, sili k razumski analizi, ozivlja stare vrednote v obnovljeni moči in kaže, da se sprostijo sile z novimi imeni, ki so v boju z zaostalostjo in malomeščansko samozadovolnostjo. Nič ni dokončno razrešeno – najmanj družbena revolucija – in nič ni v preteklosti takšnega, da bi moralo biti cementsirano. Vidmarjeva polemika budi revolucionarno moralo in sile, ki čas prignale preko ozkih politikantskih pregraj našega trenutka. Osebno bi si želel, da se življenjsko preverijo vrednote, ki nas bodo prepelejale prek polemične reke v novo vedrino nadaljnje družbenega razvoja. Polemika je – strojnica... Zato visoko cenim prispevke, ki posegajo v globine življenjske energije, ki bo potrebna za jutrišnji dan. Partizanske vrednote se tako čistijo in pomlajajo.

Vladimir Kavčič:

V enciklopediji piše, da je polemika oster spor, usten ali pismen prepir o nečem; znanstvena, književna, politična, filozofska itd. razprava med predstavniki različnih pojmovanj, v kateri udeleženci branijo stališča in kritično pobijajo stališča nasprotnika. Pri nas je polemika le oster spor ali celo prepir o določenih stališčih ali pojavih. Za prepir sta značilna povišan ton in nekritičnost v izbiri sredstev, s katerimi bi radi dokazali, da imamo prav mi in ne oni, drugi. Prepir je za nevpletene opazovalce neprijeten. Iz prepira ne morejo nastati ustrezne rešitve, iz preprirov se rojeva sovražstvo. Delitev na tabore, potreba po prestižu in izigravanju nasprotnika, prepir lahko preraste tudi v fizično obračunavanje.

V polemiko v nobenem primeru ni mogoče šteti javno obračunavanje med ljudmi, ki so zaradi tega ali onega osebnega razloga postali nasprotniki. Polemika ne more segati v zasebno sfero, izogibati se mora podatkov, ki niso javno dostopni, stališčem, ki jih ni mogoče javno preverjati. Nedopustno je obračunavati s stališči mrtvih, ki se, kot je znano, ne morejo braniti, v polemiki ne morejo biti argument osebni spomini in podatki, ki so znani predvsem ali samo tistemu, ki jih uporablja. To so lahko spomini, v mnogih primerih pa je očitno, da gre za obrekovanje. V polemiko ne sodijo tudi znanstvene, umetniške ali politične diskvalifikacije, ki uporabljajo javnosti nedostopne informacije.

Povsem nekaj drugega pa so znanstvene, književne, politične, filozofske ali katerekoli druge razprave med predstavniki različnih pojmovanj, v katerih udeleženci branijo svoja stališča in kritično pobijajo stališča nasprotnika, pri obrambi svojih in kritičnem pobijanju nasprotnikovih stališč pa uporabljajo argumente, ki so lastni stroki, v katero spada sporno vprašanje. Književna vprašanja je treba razreševati s stališči in instrumentarijem ved, ki preučujejo književnost. V znanstvenih polemikah naj bi nasprotniki uporabljali znanstvene podatke in soodločali nasprotna stališča na način, ki je lasten znanosti. Itd. Značilno za naš čas je (bilo), da se (je) politika pojavljala kot univerzalna veda, ki se je s svojimi stališči lahko pojavila na kateremkoli področju in je pri tem vedno imela prav, ne po merilih stro-

ke ali vede, temveč po merilih nje lastne logike. Takšno politiko pravzaprav ne bi smeli šteti za politiko v njenem izvirnem smislu, temveč za politikantstvo. Za politikantstvo gre zlasti takrat, kadar se posamezniki razglašajo za glasnike družbenih interesov, napredka, socializma itd., pa so ti interesi le slabo prikriti lastni interesi, slabo razumljeni interesi napredka, interesi, ki se vzpostavljajo z avtoriteto oseb(nosti), ne pa z avtoriteto družbe...

Problematika se torej kaže kot zahtevna in zapletena, zadeva pa razvojno stanje družbe v celoti, stanje njenih demokratičnih ustanov, razmer, odnosov, družbenih idealov in razvojnih smeri. Kaže na razvojno stopnjo politične kulture in kulture (v antropološkem smislu) nasploh. Demokratične tradicije so pri nas dokaj borne. Ozmimo se v zgodovino, ne v tisto daljino, kar v to bližnjo. Koliko je bilo nakopičenih in nerazrešenih nasprotij v stari Jugoslaviji, če se zadržimo na političnem nivoju, kako ostri in krvavi spopadi so bili potrebni med revolucijo. Potem se nam je ponujal avtoritativen, stalinističen model države in družbe; do današnjih dni, ko je pluralizem samoupravnih interesov postal konstitutivna družbena usmeritev, je bila dolga pot. Zaradi zgodovinskih okoliščin in zaradi posebnosti v našem razvoju smo naravnani v iskanje povem novih, izvirnih rešitev za družbeno organizacijo prihodnosti. Od uspehov ali neuspehov na tem področju bo odvisen tudi razvoj znanosti, kulture, drugih oblik družbene zavesti. To seveda ne pomeni, da vpliv najrazličnejših oblik družbene zavesti na temeljne razvojne smernice družbe ne bi bil pomemben. Vendar se zdi, da je samoupravnemu zagonu v zadnjih letih pošla sapa, na vseh področjih spet sili v ospredje država s svojimi recepti avtoritativnega razreševanja družbenih nasprotij. Kot da je nedelavnost, slabo gospodarjenje, neodgovornost, neznanje, nesposobnost, revščina in nerazvitost mogoče odriniti v stran in v pozabo ali pa jih celo obvladati z visokostno in oblastniško držo.

Zato nam je v sedanjem času, na vseh področjih družbenega življenja še kako potrebna odprta javna razprava pa tudi polemika, ki se opira na argumente, polemika, ki svoja stališča preverja v najširši demokratični razpravi.

Dušan Moravec:

Pravite, da bi nekateri pri nas najraje videli, ko bi polemik sploh ne bilo in bi imeli lepo mir. Le kdo naj bi bili ti mračnjaki, v letu 1984? Vi bržkone veste, sicer ne bi tako naravnost zastavljali takega vprašanja; in vendar, komaj morem verjeti.

Brez vetra bi se, posebej še v tej naši ljubljanski (ali pa sploh šentflorjanski) kotlini že zdavnaj zadušili; samo ta nas rešuje, ne filtri in še manj spoznamo o filtrihi. V kulturnem (ali pa kulturniškem) ozračju je tak veter kritika. In kaj je polemika drugega, kakor soočanje različnih, kritičnih pogledov?

V kolikšni meri je koristna? Vselej, kadar išče pot do resnice; samo takrat ne, kadar vodi avtorja želja po osebnem uveljavljanju, ekshibicionizmu; slepa vera ali pa tudi uresničljiva želja, da se bo po tej poti lažje uveljaviti v javnosti kakor z delom.

Naj živi Levstik, ki je (pri nas) vse to med prvimi spoznal; naj le živi polemika, ki se vendarle – vse manj ovirano – prebujala.

Lej ga, bo kdo pripomnil, kako se usti – piše pa najraje o devetnajstem in zgodnjem dvajsetem veku. Nekaj resnice je v tem; s tem pa smo se že približali tistemu vašemu vprašanju, v katerem sprašujete po izkušnjah, kakšne da so. Bridke. Nemara sem se res prezgodaj umaknil za nekaj decenijev nazaj, nemara tudi zategadelj, ker sem prezgodaj začel. Že v srednješolskih (predvojnih) lističih sem napadal vsevprek (pa saj kdo pa ni?), v letih... ko mi je bila v

maju 1945 (pravzaprav v novembru 1944) zaupana kulturna rubrika Slovenskega poročevalca, pa sem imel spodbujanje ne le kritike, ampak tudi polemike za eno svojih prvih nalog. Seveda sem kaj hitro razočaral sodelavce (jaz?), ko so ostajale replike druga za drugo v predalih, če že ne v koših. Tudi moje. Ob neki priložnosti sem doživel čast, da me je ošvrknil sam šef takratnega agitpropa; glavni urednik me je povabil, naj odgovorim; odgovoril sem; čez teden dni mi je glavni sporočil odločitev – on sam se strinja, ne pa – agitprop! Ali pa tista nesrečna razstava sovjetskega slikarstva, ki je žalila vse razumnike in kulturne delavce z estetskim čutom, pa ni smela biti zapisana slaba beseda o njej. Drobno gloslo sem vtihotapil v poročilo o sovjetskem filmu, s ponižnim vprašanjem, zakaj niso pripeljali kaj boljšega (lepšega) s seboj? Takoj me je napadel vpliven pisatelj; še hranim svoj (ni treba ponavljati, da neobjavljeni) rokopis z naslovom Za zrelejša merila...

Take primere bi lahko našteval še in še, najbrže ne samo jaz. Pozneje, trinajst let, sem v številnih replikah branil mladi teater, v katerem mi je bilo delati. Takrat je bilo že malo lažje. Pa saj ste želeli samo dve strani in rad sem kolikor toliko natančen.

Še to bi radi vedeli: ali je strpnost, treznost in spoštovanje sogovornikov vrhuna slovenskih polemik (ki jih iz srca pozdravljam)?

Ni; zelo pogosto ni. S tem pa sem odgovoril hkrati že na obe zadnji vprašanji.

Nov cvet

Prečuden cvet je v grapi črni,
pod njim tih partizan leži,
pleto se v žalni venec trni,
nad njim oblak kot luč gori.

Je mlada deklica zbledela,
spomin ji noče iz srca,
a žalost ni je v mrak odela,
ljubezen dvojno šepeta.

Glej rodno zemljo, glej višave,
odete v razsvetljeni dan,
na grobu cvet nesmrtni slave,
doslej na naših tleh neznan!

Zaliva luč ga vedno mlada,
studenec novega sveta,
solze je posušila nada,
skoz smrt v življenje pot pelja.

Prečuden cvet je v grapi črni,
cvete iz globokih korenin,
nad njim odmeva glas srebrni:
»Premagal smrt je mlad trpin.«

Miloš Mikeln:

Odgovarjam na vašo vprašanje po vrstnem redu in številni, kakor ste jih zastavili.

1. Ali bi imeli lepo mir, če polemik ne bi bilo, ali ne – to je vprašanje. Mir je samo na pokopališču. Živi svet pa je različen, ima različne nazor, različne interese. Kdor misli, da je bogastvo neke dežele v njeni uniformni enotnosti, se moti. Nekaj gigantskih takih pomot, vsenarodnih, smo doživeli v tem stoletju, ko se je uniformna enotnost pokazala kot vir strašnih spopadov, nazadnje.

2. Polemika je koristna, ker edino soočenje različnih mnenj, nazorov in interesov ločuje zrno od plev in s tem prinaša napredek. Dandanes je bogastvo dežele v različnosti.

3. Moje izkušnje so iz povojnega časa. Takrat je veljalo mnenje, da si je treba prizadevati za enotnost. Najbrž je bilo to nekaj prvih povojnih let tudi koristno in prav. Potem pa ne več, vendar je povojna morala ostala veljavna: cenjen in koristen je, kdor si prizadeva za enotnost – kdor se ukvarja s polemikami, je najmanj sumljiv, če ne kar škodljiv. Polemike so bile nekaj izjemnega. Ker so bile na takem glasu družbene škodljivosti, je imela vsaka polemika eo ipso političen karakter. To je deloma ostalo polemikam do danes. Deloma pa za to skrbijo tudi polemiki sami: v popolnoma strokovne polemike vnašajo politične kvalifikacije in diskvalifikacije. Ko nekdo razglasi vsakogar, kdor se z njim ne strinja, za družbeno škodljivega človeka, narodnega izdajalca in podobno, dobi odgovor, da je denunciant, kar je seveda res, in strokovna polemika se sprevrže v politično etiketiranje. Tako je smisel polemike zgubljen.

4. Ali je kultura politična in politika kulturna – na to sem

pravzaprav že odgovoril v točki poprej. Dodati bi moral še to: na določeni stopnji javnega interesa za neko strokovno vprašanje se to vprašanje iz strokovnega spremeni v politično. Na primer, kadar se v debati o šolskih programih izkaže, da so prizadeti osnovni nacionalni interesi. Ali kadar je od take ali drugačne interpretacije zgodovinskih dogodkov odvisna taka ali drugačna politika v sedanosti in prihodnosti. V takih primerih se stroka meša s politiko. Če se vsi v tako polemiko vmešani tega ne zavedo ob pravem času, pride do nekulturnega politikanstva na obeh straneh, strokovni in politični. Polemika take vrste je v resnici težavna in zahtevna stvar, ne da se je opraviti spotoma in z levo roko, temveč se je treba zelo potruditi. Tega napora in volje in časa zanj pa ni zmerom toliko, kot bi bilo treba.

5. Tudi bonton polemike, ki ga želite izvedeti pri temle vprašanju, je prezahtevna reč, da bi ga mogel orisati v kratkem odgovoru. Ko vprašujete posebej po vrlinah slovenskih polemik, je treba reči, da se ne razlikujejo prav posebno od drugih. So v povprečju na enaki ravni in obremenjene s istimi slabostmi in vrlinami kot kje drugje. Le da najvišjih dosežkov skoraj nimamo ali pa jih imamo zelo malo. Tu nas pač tepe naše majhno okolje. Preprosto si ne moremo »vzdrževati« kakega Voltaira ali K. Krausa; tudi če bi se tak človek pri nas rodil, bi si moral služiti kruh s čim drugim in bi mu za pravo delo ostali samo prosti dnevi in nedelje. Tak nedeljski profesionalca pa ne more biti kaj izjemnega. Sicer pa, kot rečeno, je povprečna raven naših polemik blizu povprečju drugod, s še eno razliko: kot niso možna ali pa so zelo redka odstopanja navzgor, so bolj pogosta odstopanja navzdol. S tem hočem

reči: zaradi našega majhnega zaledja se lahko hitro prebije v ospredje kdo, ki ima vsako zmerjanje za polemiko, vsako obrekovanje za satiro in vsako nerganje za družbeno kritiko. S takim pisarjem polemike seveda ni možna, pametni ljudje ga pustijo pri miru, zato mu vedno ostane zadnja beseda, nakar nepoučeni mislijo, da ima zmeraj prav, kar seveda že od vsega začetka misli tudi sam. Iz istih razlogov imamo še eno slovensko posebnost: kakor znanstvene ustanove razlikujejo redne in dopisne člane, pa je v naših sprotih vsakdanjih javnih polemikah to združeno in tako ima Poštni predal 29 v Delu svoje redne dopisne člane, lepo razporejene po slovenskih pokrajinah, in že kar vnaprej vemo, kako se bo ob kakšni pereči javni zadevi oglašil ta in oni iz Polja, z Jesenic, iz Nove Gorice in Ljubljane. Saj je to kar zabavno branje in bilo bi škoda, če bi zamrlo – je pa po svoje spricevalo naše majhnosti.

6. Ker gre za Kocbekovo vlogo in pomen v slovenski zgodovini, ne samo literarni, je treba govoriti o Kocbeku. Jasno pa je, da je bil razhod slovenskega vodstva s Kocbekom v začetku petdesetih let politične zadeve, na literarni. Kocbek se je ukvarjal s politiko in kdor se loti tega posla, mora pač računati tudi s tem. Kdo ve zakaj je bil ta obračun prenešen na literarno področje; ker sta Kardelj in Kidrič hotela obvarovati videz enotnega vodstva ali zaradi drugih ljudskofrontnih razlogov, kakor že, takrat so sklenili izpraviti političen obračun na literarnem hrbtu politike in pisatelja Edvarda Kocbeka. Bolje bi bilo, da so politične zadeve opravili politično, ne skozi literaturo. Ampak, kar je, je. Zdaj pa Josip Vidmar nadaljuje to isto napako, kar seveda ne pripomore k pravi oceni Kocbeka ne kot politika ne kot pisatelja, za kar seveda doživlja ugovore. Za primer: komu pride na misel, da bi pri Ivanu Tavčarju pomešal njegove romane z njegovim političnim udejstvovanjem – pa je

Tavčar, čisto drugače kot Kocbek, imel za svoje prvo opravilo politiko in pisanje bolj za razvedrilo? In kam bi prišli pri oceni pisatelja Tavčarja in politika Tavčarja, če bi pomešali to dvojce?

Nikakor nočem na silo deliti literature od politike, literaturo je lahko tudi zelo politična, tudi dobra literatura kot Kocbekova. Ampak tu gre za nasprotno, namreč, da se na silo meša literatura s politiko, to pa tudi ne gre. Nikamor ne pripelje.

Pri Josipu Vidmarju je treba visoko ceniti njegovo odločno vztrajanje pri jasnih, čeprav že davno odmerjenih stališčih. To mu prinaša spoštovanje in občudovanje. Vztrajanje pri napakah pa ne sodi v isto kategorijo. Ali je Kocbek hotel 1941. v Anglijo ali ne in podobno zadeve nimajo ničesar opraviti z literaturno vrednostjo Strahu in poguma. Tisti, ki so to povzeli za njim in se zdaj pripravljajo o tem, imajo edino to opravilo, da to počnejo v senci takega moža, kot je Vidmar. Živijo pa v zmoti, če mislijo, da je to prispevek k literarni ali k politični zgodovini Slovencev.

Zelo tvegano je opisovati hkrati in obenem pisateljevo življenjsko pot in njegove knjige in oboje skupaj ocenjevati. Tako pride do navideznih vzporednic, ki sploh niso vzporednice. Dovolil si bom banalno primerilo: pri mizarju, ki lepo poje v domačem oktetu, mi to petje ničesar ne pove o kvaliteti njegovih omar. In pri ocenjevanju njegovih omar njegovo petje nič ne obrne ne na boljše ne na slabše. Zdaj mi bo kdo očital, češ s pisateljem je drugače. Je res? Opis njegove osebnosti usode mogoče kaj pojasni v zvezi s kako njegovo knjigo – o vrednosti ali nevednosti te knjige pa ne pove prav ničesar. Po tem, kako kdo živi, ni mogoče ocenjevati knjig, ki bodo ostale za njim. Če tega dvojega niso znali ločevati v petdesetih letih ne politiki ne Vidmar ne Kocbek sam, nam ni treba danes ponavljati te napake. To rodi samo nove nesporazume.

se človek moti, da je sebičen, nestrpen, ošaben, gospodovalec in tako dalje. In ker je človek tak in ne drugačen, je preteklost človeškega rodu tragična, polna nasilja in smrti, kajpada. Zaradi tega in takšnega človeka je postalo življenje na Zemlji »dolina solz«, če se izrazim staromodno. In tako bo tudi naprej, vse do takrat, ko se bo človek rešil svoje samoljubne in volčje narave. Potemtakem so mislenske, svetovnonazorske in politične kulturne razprave poskus človeka, ki želi z vrednotenjem in kritičnim mišljenjem preseči svojo samoljubno in volčjo naravo. Nasprotujoča se mišljenja, ki se zdaj pojavljajo o narodnoosvobodilnem boju pa o dachauskih procesih, o Rogu, fojbah in drugem, nam razodevajo dejstvo, da še niso objavljeni dokumenti in viri, ki bi nam povedali in odkrili, kaj se je zgodilo in zakaj se je zgodilo tako, kot se je zgodilo. Obenem pa te razprave pričajo, da so nekateri absolutizirali zgodovino NOB, ki jo zdaj nekateri želijo absolutno razvrednotiti. Rezultat tega silovitega spopada dveh absolutnih metod, se pravi afirmacije in negacije, pa se nam kaže v tem, da zdaj ne poznamo niti relativne resnice o bližnji preteklosti, vsaj takšne, o kateri sta razmišljala Pirandello v literaturi in Einstein v fiziki.

Ob koncu pa še nekaj. Mi smo v duhovnem in behaviorističnem pogledu še vse preveč leninska in stalinska družba,

da bi mogli vsi živeči in delujoči subjekti doumeti, kaj je mišljenje, kaj je svoboda in kaj je kritična polemika. In to kljub temu, da je Rosa Luxemburg že več kot pred 60 leti opozorila, da je svoboda le tista svoboda, ki je veljavna za manjšino in da je svoboda le tista svoboda, ki omogoča posameznikom misliti drugače kot tako imenovana vladajoča večina. Zato so naše polemike neduhovite, obtežene z grožnjami, administrativnimi pritiski, z zahtevami eliminacije in prepovedi opravljanja poklica (Berufsverbot). O Vidmarjevem pisanju o Kocbeku pa le nekaj stavkov. Iz tridesetletnega dvoboja z Vidmarjem je Edvard Kocbek izšel kot zmagovalc. In kot tak bo ostal v našem zgodovinskem spominu. Pesnik, mislec, esejist in moralist. Ob Kardelju in Kidriču pa tudi izviren kulturno politični aktivist. Razmišljam o Vidmarjevih argumentih, vendar se mi njegovi spomini prikazujejo le kot plaidoyer pro domo sua. To pa je seveda manj kot nič in premalo za sodbo. Če se je Matej Bor proglasil za dvornega poeta revolucije, potem bo ostal Josip Vidmar njen majordom, Edvard Kocbek pa bo bival še naprej v poeziji, kulturi in mišljenju. Zato ni več mogoče še enkrat razvrednotiti njegovega Strahu in poguma, kot so to storili nekateri naši ocenjevalci v duhu stalinske in zdajnovske ekskomunikacije leta 1952 in 1953.

Ciril Zlobec:

Polemike imajo dva obraza: zabavne, skoraj duhovno razvedrilne so za tiste, ki niso vanje vpleteni; kri poživlja joče za tiste, ki jih sprožajo in uspešno vodijo; manj prijetne za tiste, ki so prisiljeni vanje, a nimajo zanje talenta in se zato že vnaprej čutijo poražene. So pa tudi polemike, ki ne prinašajo ne poražencev ne zmagovalcev, marveč le razrešujejo stvari. In te so najboljše, najbolj plodne, čeprav za široko javnost morda manj zanimive, ker gladiatorsko občinstvo od nekdanj terja za svoje dobro počutje tako zmagovalce kot poražence. Sicer pa ni moderne družbe brez polemike, vsaj demokratične ne, v totalitarnih pa vlada brezprizivna gospa kritika.

Polemika je koristna, kadar ji gre za pomembne stvari. Včasih pa je koristna še s tem, da je, ker sproža in sprošča najrazličnejše oblike zavrtosti duha in obnašanja, nas posredno opozarja, da človek ni samo dober ali hudooben, pameten ali manj pameten, marveč največkrat oboje hkrati, polemika, če je znotraj same sebe svobodna, pomaga utrjevati demokratičnega duha, brez nje si pluralizma mišljenja ne moremo niti zamisliti. Torej: kljub ranam in praskam, ki jih komu povzroča, je vendarle predvsem »vir zdravja«.

Razlika med polemiko pred leti in današnjo je bistvena: udarila je kot strela, zasekala globoko, vendar je bilo hitro konec, najpogostejše so se iz nje že po prvem spopadu umaknili »šibkejši« s poslovenilno izjavo o svoji globoki užaljenosti in moralni ogorčenosti, včasih pa je polemiko zastavila sredi njenega zaleta nevidna skrb za red in mir, ki je tako zaščitila »uglednejšega« udeleženca v boju, v katerem

mu ni kazalo najbolje – danes pa smo priče polemikam, ki se vlečejo in celo iztekajo v nezanimivost, da so nam na koncu že kar dolgočasne, kar pa je notranja smrt vsake dobre polemike. Vsekakor so šele današnje polemike prave polemike (v mislih imam povojni čas).

Nacionalna in družbena usoda Slovencev je pač taka, da je sleherni polemika v kulturi ali o kulturi tudi politična; ta naravni zakon seveda ne velja za politiko, da bi jo lahko imeli zmerom za kulturno.

V glavnem je tudi slovenska polemika takšna, kakršne so pač polemike nasploh: misel na učinkovitost ima absolutno prednost pred mislijo na lepo vedenje. Mene osebno moti, da se slovenska polemika prepogosto oddaljuje od predmeta in se brez uizde prepušča moralnim diskvalifikacijam: imamo dva klasična primera, Javorška in Kermaunerja...

Vidmarjeve polemike in polemike z Vidmarjem so že kar po pravilu polemike o pomembnih stvareh, največkrat o poglavitnih nesporazumih v zadevah naroda, družbe, zgodovine, kulture, umetnosti. S tem ne trdim, da ima Vidmar tudi zmerom prav, pogostokrat tudi on postavlja stvari tako nenavadno in izzivalno, da so polemične reakcije neizbežne. Vendar se mnenja, njegova in nasprotna, sčujejo zvečine o pomembnih stvareh. Nekaj je pa tudi mode, marsikdo se iz sence samega sebe zakadi v Vidmarja, da bi javnost opozoril nase. To velja tudi za polemiko v književnih listih. Ko je bo konec, ko bo mogoče lahko potegnili črto pod njo, bo njen iztržek zagotovo pozitiven. Tako v političnem kot v kulturnem smislu.

Bojan Štih:

Najprej. V zdravi, normalni, razumsko urejeni in demokratični družbi, je stalno, trajno soočenje različnih mnenj, idej, stališč in pogledov na družbene, politične, kulturne in socialne probleme takorekoč vsakdanji »način« javnega in intelektualnega življenja. Svoboda mišljenja je najvišja svoboda. In te svobode ni dovoljeno omejevati in predpisovati z nikakršno državno, strankarsko, ideološko in vojaško represijo. Posameznik – človek je več kot razred, je več kot država in je več kot družba. Človeška zgodovina se je začela z mišljenjem. Mislim, torej sem. Zato vidim v polemiki, ali lepše rečeno, v kritičnem soočanju in dialogu med osebam z različnimi pogledi zdravilo, ki preprečuje, da bi se socialna, politična in ideološka skleroza pojavila kot neozdravljiva bolezen družbe in njenega mišljenskega in političnega sistema. Da bi »polemika« lahko živela, se razvijala, moramo kajpak imeti družbo mišljenja ali mišljenj, družbo ideje ali idej. Kar zadeva naše polemike po letu 1945,

moram zapisati, da so bile večinoma na ravni marginalnih preprirov in pa bojev za materialno in oblastniško donosne in koristne položaje v družbi in v njeni politični in kulturni strukturi. Bile so to polemike s ciljem eliminirati nasprotnika in utrditi svoj vodilni položaj. Zato so bile te polemike idejno jalove, v moralnem pogledu sporne, na znanstvenem polju pa docela brez slehernega pomena.

Potem pa še to. Zdaj že vemo, da »objektivne« zgodovinske znanosti ali vede ni. So le interpretacije zgodovinskih dogodkov in oseb. Zato je naravno, da se o »preteklosti« pojavljajo zelo različna mnenja in pogledi. Tako je bilo in tako bo tudi v bodočnosti. Kdor meni, da bo ali da je že celo odkril absolutno zgodovinsko resnico, seveda živi v hudi zmoti. Postal bo kmalu cilj in predmet polemičnih napadov nasprotnikov, ki bodo stavbo njegove absolutne zgodovinske resnice razrušili do temeljev. Ne pozabimo, da je demurg zgodovine – človek. Posameznik.

Ob tem pa tudi že vemo, da

Povej, kam greš, črnolaska

Povej, kam greš, črnolaska, povej, kam greš, ti šaljivka, povej, kam greš, črnolaska, ob treh ko jutro se komaj budi.

V šempetrsko grem kasarno. Obiskat grem komunista, ki so zaprli v Ljubljani, ga ti morilci fašistični.

Živi Slovenija naj rdeča, živi naj dekle pošteno, živi naj tista, ki ljubi junaškega komunista; umre naj tista, ki ljubi zločinca belongardista!

Prežihov Voranc

Ajdovo strnišče

Kadar žanjejo ajdo in je vreme lepo in sončno, se razlijejo po polju najlepše barve, kar jih premore jesenska narava. Res je, da so polja nekam otožna, ker že vsa poletna rast zamira, toda vsa ta zamišljena otožnost, ki zastira polja, gozdove, hribove in globače, je tako lepa, da človekovo srce nehoti prislunke čudnim, daljnim mislim. V tem času se prelija v ozračju nešteto prelepih barv – barve orumenelega derevja, rjavih njiv, zelenih smrekovih gozdov, rdečkastih macesnovih in bukovih pobočij bližnjih gor, barve temačnih lok in globač, ki se zlivajo v tisto prečudno, mirno jesensko barvitost, katere skoraj ni mogoče opisati. In koder se je jesensko ajdo, se ji pridruži še barva ajdovih zorečih ali še močnejša, že pozetih njiv s svojim temnordečkastim, skoraj vijoličastim odsevom, ter daje vsaj jesenski podobi šele tisti pravi, globoko občutni izraz poslavljajočega se življenja...

Ljudje, ki ne živijo na polju in niso s poljem zvezani, občudujejo jesensko podobo z lastnimi vtisi. Barvitost dežele, svetlikanje barv in lučk skozi sončno motnjavo jih nalahno pretrese in nenedoma se živo spomnijo svoje minljivosti. Vendar ni ta občutek pregrenak, pač pa blažen in lep. Ljudje pa, ki polje obdelujejo in ki jim zemlja, rodovitna ali rodna, žge kožo od rojstva do smrti, doživljajo svetlikanje jesenske narave na svoj način. Njih oči strme sicer v barvitost okolice, toda barv samih ne morejo razločiti že zaradi tega ne, ker jim pred očmi brez presledka trepetajo vsakdanje skrbi. Polje je lepo, če je plodno, če je položno in če je dalo dovolj kruha. Zato ne strmiyo po njem s sanjavimi očmi. Vendar tudi njih srca niso gluha za lepoto okolice; za trenutek jo občutijo z vso grenkobo ali z vso sladkobo, kakor jim pač življenje dopušča. Korak se zaustavi, zasenčene oči se zastrmijo v daljavo, nato pa privre iz prsi globok vzdih kot odgovor na trenutek občutene lepote. In že je vse mimo, spet je narava taka, kakor jo občutijo roke in podplati...

Nekega takega dne sem se približal naši domači bajti. Bilo je že precej pozno popoldan in sonce se je na zapadu bližalo grebenom Pece. Sence njenega predgorja so se stegovale proti vzhodu. Pod hribom je bila razgrnjena prijazna dolina in sredi nje je ležala vas s cerkvijo. Onstran doline so gorela macesnova in bukova pobočja strmega pogorja. Po poljih so se videli orači in kopači. Ozračje je bilo rumenkasto, polno jesenskih svetlob in senc, migotajočih v medlem sončnem soju. Iz javkastih in vijoličastih ajdovih strnišč se je širil čudni, stiskajoči odsev jesenske opustošenosti.

Tedaj sem zapazil nad robom našo osemdesetletno babico, ki je tam sama žela ajdo. Ni me videla in se je neutrudno sklanjala k zemlji, se grbila pred žitom in od

časa do časa odlagala snop za snopom. Vsa njena podoba je bila tako neznatna, tako majčkена in nizka kakor ajda pred njo. Njen sklonjeni obraz se je skoraj dotikal rdečkastega strnišča. Tudi barva njene obleke se je skladala z barvo zemlje, na kateri je stala.

Čeprav je naša babica nenehoma delala od zore do mraka, odkar sem jo poznal, in ni tega življenja spremenjalo niti s svojim osmim križem, me ni pogled nanjo nikdar tako prizadel kakor pa zdaj, ko se je tako sama grbila k zemlji na ajdovi nivi sredi rumenkaste, jesenske luči. Skoraj zbolelo me je in zbodel me je neprijeten občutek, če nisem morda tudi jaz kriv, da se mora ta zgarna in izčrpana žena še zdaj truditi na tej trdi, nerodoviti zemlji. To spoznanje me je tako prevzelo, da sem stopil na njivo z namenom spraviti babico domov. Ona pa je bila tako zaverovana v delo, da me ni slišala, dokler je nisem za njenim hrbtom ogovoril:

»Žanjete, babica!« Nekaj me je držalo v grlu in mi branilo, da nisem mogel takoj izreči, kar sam mislim.

Babica je zadržala srp in se počasi obrnila k meni. Pri tem se je njeno telo komaj vidno zrvnalo. Pred seboj sem zagledal njen lepi, suhi obraz in dvoje živih, skoraj še ogljenih oči.

»O, si pa ti!« se je najprej razveselila in šele potem dodala: »Da, ajdo žanjem.«

Barva njenega obraza in njenih rok me je spomnila, da je za njeno slabokrvno telo že premrzlo na odprtem polju. Dasi je bil zrak miren, je iz bližnjega gozda dihal jesenski mraz, ki ga slabi sončni žarki niso mogli več razgreti. In še močnejše, kakor prej, ko sem jo zdaleč zagledal, me je zdaj prevzelo čustvo sokrivde za njeno trdo življenje. Naša babica ni bila moja krvna babica, ker je bila pri hiši le kot mačeha moje matere, toda moji mladosti je darovala toliko tople ljubezni, da sem se v njej prerodil kakor se v poletju prerodi v igredna rast. Nikoli, pa če bi bil z njo še tako dober, bi ji njene ljubezni ne mogel povrniti in poplačati. Spreletel me je čuden mraz in hitro sem rekel:

»Ah, babica, pustite to, saj vam vendar ne bi bilo treba žeti.«

Toda komaj izgovorjena beseda me je že zapekla pri srcu kot laž. Ali sem ji jaz, ali smo ji mi vsi že kdaj omogočili počitek na stara leta? Ali se ni od zore do mraka trudila pred našimi očmi za suho skorjo kruha? In kakor v zadregi sem se ognil njenih vprašujočih oči in se zagledal v dolino pod nama. Njena barvitost, njeno svetlikanje in njene sence so me še malo prej prevzele, zdaj pa se mi je nenedoma zdelo vse gluho in vsakdanje.

Tudi babica se je okrenila za menoj in se zastrmela v pokrajino, kamor sem strmel jaz. Pri tem se niso njene oči strnile in tudi njen obraz se ni spremenil. Skoraj boječe sem jo skrivaj opazoval. Preveč takšnih je-

senskih dni je že doživela, stoječa vsa znojna sredi razgonov ali vsa mokra in premražena sredi polj, da bi mogla slutiti v vsej, pred seboj razgrnjeni rajski podobi kaj lepega. Le to se mi je zadelo, da se je njen pogled narahlo zganil, kakor če bi zagledal nekaj, kar je iskal. Skrivaj sem mu sledil in res sem zagledal sredi doline v zadnjem soncu se bleščeči pokopališčni zid tam pri cerkvi.

Vsa njena zamaknjenost pa je trajala le nekaj hipov in že se je njeno izsušeno telo obrnilo k ajdi, spet je zaskrtal srp skozi steblovje. Takrat nisem več vzdržal. Pristopil sem k njej, jo prijel za vele roke in ji skušal izviti srp in njih.

»Pustite, babica in pojdite domov, da se ogrejete,« sem rekel skoraj proseče.

Mogoče bi me bila ubogala, če bi jo bile prijele tako

Henrik Zdešar

Leto prosvetne borbe in zmag na Primorskem

Bil je vroč popoldan, ko sem zavil okoli hiše sredi vasi.

»Tovariš nadzornik, ali se ne boš ustavil?«

Ozrl sem se in zagledal na pragu hiše eno izmed naših prosvetnih pionirk – pomozno učiteljico. Odzval sem se njenemu vabilu. Stopila sva v hišo in se zapletla v razgovor, ki ga je od časa do časa motilo otroško čebljanje, ki je prihajalo iz prvega nadstropja. Tovarišico sem vprašal, kaj naj ta živžav pomeni.

»Pojd z menoj in poglej!« in peljala me je v prostorno vežo, v kateri je sedelo okoli dvajset otrok, ki so se pri mojem prihodu vzdignili in me pozdravili z našim pozdravom: »Smrt fašizmu!« Tovarišica mi pojasni: »Praznik je, pouka ni več in otroci se zbirajo pri meni ter pripravljajo nogavice za tovariše partizane.«

Toda tovarišica, saj pozimi bodo naši borci že v kasarnah in ne bo nam treba več tako skrbeti zanje.«

»No, bo pa ostalo za one, ki bodo najbolj potrebni in teh bo gotovo dosti,« mi odvrne učiteljica.

Vrnila sva se nazaj, da nadaljujemo s pogovorom.

»Kako je bilo letos s šolskim poukom,« ji zastavim vprašanje. »Ob zlomu Italije sem se vrnila iz ječe. Po poklicu nisem učiteljica, a ker se je pokazala potreba, sem pričela v domači vasi s poukom.«

»Kakšne si imela uspehe?« se pozanimam naprej. Mirno je vstala in poklicala nekaj učenek, ki so mi gladko brale in deklamirale Gregorčičeve pesmi. Učiteljici so žarele oči in vprašujoče me je gledala, kako sem zadovoljen z uspehi njenega učiteljevanja. Moral sem priznati, da je storila mnogo, mnogo več, kot bi storila poklicna učiteljica – kruhoborka.

»In kaj imaš tu na mizi?« Nekako v zadregi mi razvije

raskave, od zemlje razjedene roke, kakršne so bile njene. Ker so se je pa dotaknile tuje, zemlji že odtujene roke, je skozi njene žile zadrhtel rahel odpor. Svoje izmučene oči je hvaležno uprla vame, hkrati pa je njen obraz pokazal čudovito lep in miren nasmeh in njena usta so rekla:

»Oh, pusti me, Voranc, saj žanjem letos ajdo zadnjobart...«

Izpustil sem njene roke in odšel z njive kakor begunec. Nisem več videl barvite pokrajine niti nisem slišal orača, ki je na sosednji njivi pokal z bičem in zasajal orlo za novo brazdo zimske setve. Mojo dušo je trgalo bridko spoznanje, ki sem se ga bolj bal kakor pa moja predraga babica...

In to, kar se je zgodilo čez nekaj tednov, me je prepričalo, da je moja babica imela prav...

ovoj in prikaže se lepo izdelana slovenska zastava, ki je namenjena bližnji vojaški enoti. »No, kako ti je všeč? Izgotovila sem jo sama s pomočjo naših mladenk in povabim te v nedeljo na slavnost, ko bomo izročali zastavo enoti.

»Kaj pa s plačo?«

»Imam malo njivico in s pomočjo vaščanov se preživljam. Prve dneve mi je bilo težko, ko sem se vrnila iz ječe. Sedaj je bolje. Za svoje delo ne zahtevam nikakega plačila; da dobim le toliko, kolikor rabim za preživljanje, pa sem zadovoljna.«

»Kaj pa s tvojo družino?« sem bil radoveden. »Mož mi je pred leti umrl. Imam pa dva sina – partizana, o katerih že več kot leto nikakega glasu. Največje plačilo za ves moj trud mi bo, če bom imela to srečo, da se vrnete sinova. V resnici, težko ju pričakujem. Če pa padeta, pa tudi vem, zakaj bosta padla in ne bo mi pretežko.«

Poslavljaj sem se in spremljala me je do šole, pred katero je bila zbrana skupina mladenk, ki so jo čakale, da se pomenijo o programu za izročitev zastave.

Take so naše učiteljice. Tak je naš kader novih prosvetnih delavcev. Trdno je povezan z domačo vasjo. Ne pozna nikakega oddiha, ko popravlja in zida, kar je podrli fašizem.

Nadaljeval sem pot in premišljal o tem čudovitem koščku naše slovenske zemlje. Zemlje, ki je petindvajset let hrepenela da se pridruži ostali Sloveniji in ki je petindvajset let sanjala in hrepenela po veliki mogočni Jugoslaviji. Danes je ta sen uresničen. Misli so se mi pletle okoli šolstva in ostalega prosvetnega dela v Slovenske primorje. Gledal sem leto nazaj in v duhu obnavljal spomine.

Italija je razpadla. Fašistično učiteljstvo po naših krajih je zbežalo. Zavedalo se je svojih zločinskih del, ki jih

je opravljalo v službi okupatorja nad našim narodom. Zavedalo se je tudi tega, da jih narod ni maral in da so mamice na skrivaj učile svoje otroke slovenskega branja in pisanja. Po vaseh so ostale prazne učilnice brez učiteljev. Vasi so bile polne mladine, ki je čakala slovenskih šol. In tedaj se je pokazala vsa življenjska sila našega slovenskega naroda. Imeli smo na voljo nekaj poklicnih učiteljev, ki niti zdaleč niso zadoščali nujnim potrebam. Dijaki in dijakinje, služkinje, rokodelci in preprosta kmečka dekleta, ki so obvladala slovenski jezik, so stopila na mesta manjkajočih učiteljev. Začelo se je s poukom. V naših šolah se je po mnogih letih oglasila spet slovenska govorica. Z naših učilnic so odmevale partizanske in slovenske narodne pesmi. To je bila šola, ki je uresničila davne želje ljudstva v dolgoletnem suženjstvu po svobodni Sloveniji in pravični, novi Jugoslaviji. Zato je ljudstvo to šolo vzljubilo.

Toda prišel je zopet nov sovražnik. Nemci, ki so vdrl v Slovensko primorje, so pričeli požigati naše šole. Cela vrsta požganih šol nam priča o njihovi »visoki kulturi«. Toda to ni prestrašilo našega kadra novih učiteljev. Pouk, ki se je pričel v šolskem poslopju, se je nadaljeval v zasebnih hišah, v gospodarskih poslopjih itd.

Sinko očetu – partizanu za god

Očka, saj bi rad ti pisal
kaj veselega za god,
le o sreči bi ti pisal,
pa je žalostno povsod...

Sivko si še ti nam kupil,
da imeli mleka smo,
joj, kako sem rad jo pasel,
zdaj pa so odgnali jo.

Mamico so jeli tepsti,
ko so zadnjič šli skoz vas,
pa sem skočil k domobrancu
in razpraskal mu obraz.

Očka, veš, pa nič ne tožim,
če jih prav vsak dan dobim,
kar s pestjo od domobranca,
češ: »Banditov pobalin!«

Če me vsak dan kdo napade,
le ponosen sem na to.
Saj bo kmalu konec vojne,
takrat bo spet vse lepo.

V Slovenski Benečiji se odpirajo slovenske šole.

Zatirana slovenska Istra se je dvignila in osnovala prek 30 naših šol.

Danes mladina v teh šolah, večernih tečajih in tajnih krožkih dobiva osnovna znanja iz slovenščine in se vzgaja v odlične borce za slovenske pravice. Učenci so natančno poučeni, kdo jim je odprl vrata šol in zna jo ceniti žrtve, ki jih prinašajo njihovi očeti, bratje, sestre in matere. Vesele se, da so priključeni zedinjeni Sloveniji. Odločna je njihova privrženost k federativni demokratični Jugoslaviji. Ni več sile, ki bi mogla to prepričanje iztrgati iz teh mladih src. Tudi z delom pomagajo v tem boju. Opravljajo kurirska, obveščevalna in druga dela. Z raznimi nabljalnimi akcijami pomagajo naši narodnoosvobodilni vojski. Posebno se izkazujejo kot veliki dobrotniki naših bolnišnic.

Ljudstvo odklanja šole, ki so jih odprli Nemci in njihovi hlapci domobranci. Samo nekaj izkoreninjenec slovenskega naroda se trudi danes, da bi osnovali šole – potujočevalnice. Toda njihovi uspehi so zelo, zelo klavni, ker ljudstvo vidi v njih nadaljevanje zločinskega dela italijanskih fašistov.

Pokrajinski odbor OF za Slovensko primorje je izdajal za šolsko mladino mladinski list Mladi rod, ki je v mnogih vaseh nadomeščal čitanko in ki je izšel v osmih številkah. Sedaj ga bo nadomestoval osrednji mladinski list. Učiteljsstvu je izdajal prva navodila Učiteljski list, katerega delo nadaljuje osrednja izdaja Prosvete. Bil je učiteljski tečaj za pomožno učiteljsvo in tečaji za aktiviste s posebnim poudarkom na znanju slovenskega jezika.

Prostor nam ne dopušča, da bi lahko pokazali na stotine in stotine primerov požrtvovalnosti tako od strani učiteljsva, mladine in staršev pri šolskem delu. Tudi ostalo prosvetno delo je zavzelo v tem letu ogromen razmah. Na tisoče in tisoče prireditve, ki so bile združene z raznimi proslavami, kot s proslavo petindvajsetletnice smrti Ivana Cankarja,

proslavo bratov sv. Cirila in Metoda itd., je močno razgibalo Slovensko primorje. Nastajajo novi pevski zbori, igralske družine in druge kulturne skupine. Z velikim navdušenjem se pripravljajo proslava stoletnice rojstva Simona Gregorčiča. Naša slovenska Primorska hoče nadomestiti vse tisto, kar ji je bilo zabranjeno v letih fašizma. Lahko pričakujemo, da bo šla v tem pogledu še dalje in da ni daleč dan, ko bo ta del slovenske zemlje stal na čelu prosvetnega dela v svobodni, zedinjeni Sloveniji. To naše prerokovanje sloni na dejstvih, da narod na tem delu slovenskega ozemlja kaže silno hrepenenje po izobrazbi in napredku in da je zato pripravljen žrtvovati vse. Nihče mu ne bo več mogel iztrgati prepričanja, da se mu je godila vsa ta leta ogromna krivica in da je njegovo mesto samo v družbi ostalih bratov Slovencev, ki bodo povezani v zedinjeni Sloveniji v močnem sklopu ostalih jugoslovanskih narodov v federativni demokratični Jugoslaviji.

Leto, ki je za nami, je rodilo mnogo uspehov. Ko se bo nekoč pisala zgodovina slovenskega naroda, zgodovinar ne bo mogel iti prek dogodkov tega leta, ne da bi omenil tudi prizadevanja Slovenskega primorja, da izpopolni na kulturnem polju tisto, kar mu je fašizem odrekel. Veličasten je boj naših borcev s puško v roki, toda nič manj ni veličasten boj prosvetnih delavcev. Ne požigi ne umori niti večne nevarnosti v katerih delajo naši pionirji prosvete, niso mogli zavreti silnega hrepenenja po izobrazbi. Svoboda, ki nas že pozdravlja iz neposredne bližine, bo to delo še pospešila. Večno pa bo ostal spomin na to leto, ko smo vsemu svetu pokazali, da smo narod in da hočemo živeti. Ves svet nas že danes za to delo občuduje in nam daje priznanje. Toda tudi mi se zavedamo, da smo si to priznanje zaslužili, in sicer zaslužili z delom in potoki krvi naših najboljših sinov in hčera in da smo v resnici postali iz naroda hlapcev narod junakov. (iz knjige Slovenski zbornik 1945)

Naslednji večer sta se sešla s terencem Gorskim in pretresla vse, kar je bilo zanimivega. Aleš je uredil tako, da je prišel tudi Filip. Pa še vedno ni vedel, kdo je bil skrivnostni obiskovalec. Dokazov, da bi bil Aleš, še vedno ni imel, zato je lahko samo ugibal in opazoval.

Spet so govorili predvsem o nevarnostih, ki ogrožajo organizacijo. Potem se je Aleš vprašujoče obrnil k Filipu:

– Že cel teden je minil, onih pa še nismo iskali?

Aleš je govoril, ko da bi jih morali, če so bila taka sporočila.

– Mar bi bilo prav, če bi jih? Kaj ni bolje, da je tako? Ljudje se spet pomirjajo!

– Dokler je v zraku taka negotovost, se prav gotovo ne morejo. Zato ne spe doma, je rekel Aleš.

– Morda se pa gestapo sam igra in čaka ugodnejšo prilikost, je ugibal Filip, ki je nekaj dni prej spet hodil po okolici.

Aleš je vedel za te poti, reči pa ni hotel ničesar. Tudi tega, da je govoril s Koritnikom, ni omenil.

Filip je zdaj napeljal pogovor na nenadnega ničnega obiskovalca, ki ga je bil tako vznemiril.

– Ne morem si misliti, kaj je hotel in kdo bi bil?

Filip je mirno gledal Aleša, kot bi od njega pričakoval, da mu bo pomagal poiskati pojasnilo, a ta se je samo začudil:

Se pravi, da zalezujejo tudi tebe? Zakaj nisi povedal že prej?

To se je Alešu posrečilo tako nepremišljeno, da se je čutil sam sebi.

– Če je tako, se boš moral umakniti tudi ti! Je še posvaril Filipa.

Res čudno? Prav tedaj, ko si ti imel obisk, je padel v zasedi partizan. Morda je v tem kakšna zveza? Kaj, če bi na njegovem mestu moral biti jaz. Ali kdo drug? Kaj misliš ti o tem, Gorski?

Filip je bil zdaj skoraj že prepričan, da pri njem res ni mogel biti Aleš, hkrati pa je bil zaradi tega razočaran. Kdo naj bi bil, če ne on? Edino še Golob. Priznal si je, da je od prvega trenutka sumil Aleša, da pa mu ta misel zaradi nevarnosti ni bila prijetna. Ob tej ugotovitvi se mu je vse skupaj zdelo še bolj megleno kot prej.

Gorski je tedaj počasi in premišljeno rekel:

– Kaj mislim? TREBA JE NAPRAVITI KONEC! Zdaj smo tako daleč, da že drug drugega sumničimo! Čudno je, Aleš, da ti to pot ne gre od rok.

Glas Gorskega je bil sicer miren, toda obarvan z nevoljo in nestrpnostjo. Aleš je to takoj zaznal, zato je prizadej odgovoril:

– Zares, kakor zakleto! Ne najdemo ga?

V njegovem glasu je bilo čutiti krivdo. Obtoževal se je in hkrati kazal pripravljenost, da vse nasledke sprejme nase.

Ostreje in z vznemirjenim zanimanjem je Gorskega pogledal Filip. Stavek, ki ga je izgovoril Gorski, mu je poglaval kri po telesu, da je začutil žile v vratu. Že prihodnji trenutek pa se je toliko zbral, da je nenadno vznemirjenost potlačil.

Treba je napraviti konec! Na ta stavek je bilo treba odgovoriti:

To je beseda!

Silno ga je presenetilo, da ga je izgovoril zadržani terence Gorski! Vendar ni čakal. Pritrdil mu je prav s temi tremi besedami. Povedal jih je glasno in odsekano, odrešujoče in vznemirljivo. Vsaj trudil se je, da bi jih izgovoril tako. Dotlej se je že naučil krotiti nenadno povzročene občutke. To pot pa je prišlo tako čudno in iz takih ust, da se je komaj ujel. Nazadnje je zvedel, kdo je njegova skrivna zveza. Še pomembnejše pa je bilo to, da se je približal čas obračuna in da so Alešu ure štete. Vsekakor je Gorski moral že prej vedeti, kaj in kdo je Filip, sicer tega ne bi izgovoril pred njim. Po navodilih, ki jih je od obersturmführerja Wernerja prejel pred meseci, ni smel zanj vedeti niti on. Kaj pa, če so že odkrili našo mrežo in mi je Gorski nastavljal le zanko? Je za hip pomislil Filip.

Vendar je dvom takoj zavrgel, kajti tako natanko tega od gestapa ne bi mogli zvedeti drugi. Bolj ga je mikalo nekaj drugega. Kako so gestapovci Gorskega vrinili med partizanske terence? Morda pa je bilo narobe: kaj, če so šele partijskega delavca pridobili za sodelovanje? Kakorkoli že, zveza, ki bo pomagala zadeve naglo razvozlati, je bila tu! Zdaj se bo začelo šele pravo delo. Kljub žilavosti partizanstva je bil Filip zdaj vse bolj prepričan, da bo to kmalu uničeno in izkoreninjeno. Kako ne, saj so nemške ti-palke segle celo v partizanske vrste! Nemci bodo uničili partizane, kako bo potem, se bo pa že pokazalo. Gledati je treba naprej in nase!

Kdo je komu podrejen? Jaz Gorskemu ali on meni? Obersturmführer Werner bo to kmalu povedal ali kako drugače odkril.

Aleš, kot je kazalo, o tem ni vedel ničesar. Gorskemu je lahko zaupal, ker se je zavzemal za razčiščenje nevarnega stanja.

Pri založbi Borec je izšla z dodatki in popravki ponatisnjena knjiga Ivana Jana z naslovom Mrtvi ne lažejo (228 strani, 880 dinarjev). Knjiga, ki je leposlovno delo (prvič izšla 1969. leta in je bila hitro razprodana), v napeti zgodbi riše delovanje okupatorjevega vohunsko-obveščevalnega stroja, ki je organizaciji osvobodilnega gibanja prizadel hude izgube in težave. Gre za trd, začetni čas vstaje tja do konca 1942. leta, ko je okupator v krvi hotel zatreti narodnoosvobodilno gibanje na Gorenjskem. Sicer pa bi se kaj takega lahko zgodilo tudi povsod tam, kjer so bili v prvih letih okupacije okupatorji Hitlerjevi nacisti. Zgodba, v kateri se zvrsti še veliko drobnih pripovedi, ni črna-bela, prevladuje pa zvitost in sadizem gestapovskega aparata, predvsem oficirja Wernerja. Le ta je v vrste partizanov znal vriniti dva agenta – Filipa in Gorskega, ki pa so jima sploščka neizkušeni partizanski obveščevalci postopoma kos. Taki so partizan Aleš, Jesen ter njihovi najozji sodelavci, ki pa jih v tem neenakem boju veliko pade. To je tudi zgodba o nesrečni ljubezni med junaškim partizanom Alešem in omahujočo Martino, ki je – kot nalašč – polsestra gestapovskega agenta Filipa. Pripoved temelji na resničnem dogajanju.

Iz knjige objavljamo odlomek, kako sta se Filip in Gorski, gestapovska vrnjenca, med razgovorom s partizanskim obveščevalcem Alešem prepoznala kot agenta gestapovca Wernerja.

Filip je zadihal globlje. Čutil je plen! Čisto blizu in dragocenega. Že doslej se je komaj premagoval, da ni

storil prenapljenega koraka. Če ne bi bilo obersturmführerja Wernerja, ki je vse skupaj trdno držal v rokah, bi se nemara že spozabil. Tudi česa večjega se sam ne sme lotiti, kajti uganil je že, da Wernerju ni toliko za nepomembne pripadnike in sodelavce. Kdo bo dobil nagrado za Aleša, je zdaj že vedel. Z nikomer je ne bi rad delil. Edino, če ga ne bo prehitel Gorski. Življenje po svetu, posebno na Hrvatskem, mu bo navrglo visoke obresti. Zdaj mu ne more in ne sme spodleteti. Kljub ne-nemnemu iskanju bi se njegovo življenje skoraj znašlo na slepen tiru. Tam doli pa je naletel na ljudi, ki so se navduševali za Paveliča in Hitlerja. Tedaj je bil nekaj mesecev šofer pri zagrebškem podjetniku. Filip je bil zmožen in gospodar ga je preizkusil tudi v poslovnem svetu. Šele tu je lahko razvil trgovsko žilico, ki je vseskozi zadržano utripala v njem. In ko je podjetnik to dognal, mu je med boleznijo zaupal nekaj večjih zadev. Filip jih je rešil tako dobro, da mu je gospodar rekel:

– Opravili ste bolje, kot bi mogel sam!

Filip se je ob lahkem in dobro plačanem delu vse bolj ogreval za iste voditelje kot njegov gospodar, kajti prav gotovo bo še prišlo tako, da bodo imeli na svetu prvo besedo. Filipu nikoli ni bilo za mehkužneže. Ni maral niti verskih gorečnejšev, ne zmešanih komunističnih prevravnikov, pri katerih človek in zasebna lastnina nimata nobene prave veljave. Morda so res ustaši tisti, ki bodo v Jugoslaviji narekovali novi red!

Tudi oženil se je in rodili so se mu trije otroci. Ničesar mu ni manjkalo, četudi je z vsakim dnem bolj čutil bližajočo se vojno. V njem se je sprožila velika vnema.

Ne bom med zadnjimi, si je govoril večkrat in prebiral zanj zanimivo literaturo. Videl se je v svetlih oficirskih našitkih v ustaški, ali če bodo hoteli, tudi v nemški vojski. Srednje postave, dobro raščeni, pripravljeni ubogati močne ter ukazovati nižjim, željan časti in denarja, je zdaj vse, kar je dotlej ležalo v njem, hotel oživiti in biti med prvimi v vrstah tistih, ki so z orožjem v rokah kanili zagospodariti svetu.

Ko so zavojevalci razkosali Jugoslavijo, so ljudje izgubljali tla pod nogami in v skrbeh in upanju pričakovali prihodnost. On pa je to pomlad komaj dočakal. Brž ko

se je začela vojna, si je oblekel uniformo, sicer le podo-ficirsko, a je bil zadovoljen tudi z njo. Posebno, ker je na kapi nosil mrtvaško znamenje, znamenje moči in strahu. Kako prijetno je čutili v sebi oblast. Saj gre vendar predvsem zanjo! V resnici je te oblasti imel precej manj, kakor si je domisljal, spodbujalo ga je upanje, da bo kmalu postal tudi kaj več.

Vojne je bilo hitro konec. Treba je bilo samo še vpeljati novi red in ga utrditi. Sicer pa je bilo že vse pripravljeno. Lepega poletnega dne so ga poklicali v gestapovsko pisarno. Navzoč je bil tudi njegov prejšnji gospodar. Komaj ga je prepoznal. Bil je v novi uniformi z našitki, ki so pomenili visok položaj.

Udaril je s petami ter sunkovito stegnil roko.

Rekli so mu, naj se vrne v domači kraj. Tam bo lahko več koristil velikemu rajhu in »führerju« kakor tu. Prikazale so se namreč uporniške komunistične tolpe in poučili so ga o boju proti njim ter mu naročili, naj se kolikor mogoče prikrije, pri banditih pa skuša vzbuditi zaupanje. Podpirali ga bodo, podrejen bo obersturmführerju Wernerju na gestapovskem sedcu. Zglasi naj se mu kot agent št. 11, vse drugo bo zvedel tam in pravočasno. Pomembno pa je, da v začetku ostane v senci kot vdan in na velika tveganja pripravljen podpornik partizanov, ki jih bodo potem lahko hitro uničili.

Ni se branil oditi, kajti zdelo se mu je, da mu je novi čas naklonjen. Dobil je potrebne listine, nemške in ustaške, prejel navodila in odšel. Otroci so ostali pri teti, da ga pri delu ne bi ovirali.

Tako je prišel v domačo vas, kamor ga ni nihče vabil. Tudi polsestra Martina ne. V domačem kraju se je hitro vživel in se pokazal boljši, prijaznejši in preudarnejši, kot je bil nekdanj.

Svet ga je izučil, spremeni, so govorili ljudje.

Postaj pa je tudi »zanesljiv« steber v uporniških vrstah.

A stavek Treba je napraviti konec je napovedoval začetek novih dejanj. Če je Gorski to izrekel, je s tem oznanil, da je Aleš že preveč odkril. Kljub temu je zdaj njegove prenapete možgane trpila bolj misel o tem, kako da je prav Gorski tisti najpomembnejši člen, ki ga je pričakoval. Kaj pa, če je Gorski te besede izrekel kar tako? A če bi jih, ne bi sprejel njegovih treh.

Očka moj, za god želim ti mnogo, mnogo srečnih dni, saj vse radi potrpiamo, da se le še vrneš ti...

★★★

Pobič sem star šele osemnajst let

Pobič sem star šele osemnajst let, Hitler me hoče k soldatom imet; kako bom soldat, k'sem fantič premlad, ne morem še puške držat.

Hitler me vpraša, si star ali mlad, goni soldate v krvavi prepad, za tuji profit, on mora morit in kri svojo lastno prelit.

Ne bom krvavel za gospodski profit, za delovno ljudstvo bom šel se borit, da dalavec, kmet, slovenski ves svet iz težkih verig bo otet.

Najboljša enota KoV JLA je v Sloveniji

Subjektivne sile so nosilec dobrega dela

Ob 22. decembru, dnevu naših oboroženih sil, izbirajo tako v JLA kot TO najboljšo enoto. Letos je to laskavo priznanje v Ljubljanskem armadnem območju dobila enota, ki ji poveljuje Boško Jevtič. Ta enota je postala tudi najboljša enota kopenske vojske v vsej Jugoslovanski ljudski armadi. Bošku Jevtiču smo ob slovesni podelitvi velike plakete JLA in prehodnih zastavic najboljši enoti postavili nekaj vprašanj.

»Naša enota je bila ustanovljena leta 1969 in ne nadaljuje tradicij vojnih enot partizanske vojske. Sodi v vrst artilerijsko-raketnih enot protizračne obrambe in ima posebne,

Boško Jevtič

namenske naloge. Naša naloga je, da branimo druge enote JLA, TO, delovne organizacije in druge pred napadi iz zraka. Zato pri urjenju namenimo posebno pozornost uničevanju zračnih plovil. Našo bojno urjenje in usposabljanje je podrejeno izvrševanju namenskih nalog. Za to smo tudi najodobnejše oboroženi in opremljeni.

Ali je letošnji uspeh prvi?

»Že več let dosegamo odlične uspehe na področju bojne pripravljenosti. Ti so iz leta v leto boljši, kar je rezultat zavestno vloženega truda vseh pripadnikov naše enote. Od leta 1981, ko smo bili prvi v

LAO, pa do danes smo bistveno napredovali na vseh področjih bojne pripravljenosti. Letos nas je obiskala glavna inšpekcija ljudske obrambe. Njene ocene so zelo visoke, ocena našega moralno-političnega stanja pa je odlična, na kar smo posebej ponosni. Vsi do zadnjega smo ponosni na takšne uspehe, hkrati pa se zavedamo tudi obveznosti, ki izhajajo iz teh ocen in laskavega priznanja za najboljšo enoto kopenske vojske JLA in najboljšo enoto LAO.

Kako ste uspeli motivirati vse starešine, vojake in civilne osebe v službi v JLA za takšno delo?

»Odgovor je v delu in moči subjektivnih sil. Izjemen prispevek k vsaki uspešni akciji dajejo komunisti in osnovne organizacije ZK, mladinska organizacija in sindikat, nato vojaški kolektivi in druga svetovna telesa znotraj njih. Vse subjektivne sile so zelo delavne in kar največ prispevajo k naši bojni pripravljenosti in moralopolitični enotnosti. Naši starešine imajo pravičen odnos do dela in rezultatov dela, razvijajo dobre medčloveške odnose, ustvarjajo zdrave vojaške kolektive, jih pravilno usmerjajo, cenijo in nagrajujejo za njihove prispevke k uspehom enote.

Vse subjektivne sile in svetovna telesa delujejo znotraj vojaških kolektivov kot ustanova. Prav to je pripomoglo, da imamo čvrste vojaške kolektive ter da jih je večina odličnih. Lahko trdim, da je vedno manj problemov, manj je tudi disciplinskih prekrškov, s

tem pa tudi manj disciplinskih ukrepov.

V sedanjem družbenem trenutku vedno in povsod podarjamo stabilizacijo. Kako se vaša enota vključuje v te napore?

»Stabilizacijsko obnašanje je naša vsakdanja praksa. Z vzgojnim delom zagotavljamo pravičen odnos posameznikov in enot do stabilizacije. To delo pa je navzoče povsod, torej tudi pri urjenju in usposabljanju. Za primer naj navedem, da z boljšo usposobljenostjo porabimo manj streliva, torej nimamo ponavljalnih streljanj in porabe dodatnih količin nabojev. Veliko boljši je odnos vojakov in starešin do stanovaljskih prostorov, do materialno-tehničnih sredstev, zmanjšali smo porabo goriva. Z delom v lastni režiji smo po-

učencev, mladine, delavcev, borcev, rezervnih vojaških starešin in občanov. Vsaka enota in mladinska organizacija sodeluje z eno od šol in delovno organizacijo. Naše sodelovanje pa je predvsem usmerjeno k usposabljanju prebivalstva za SLO in DS, na področje negovanja tradicij NOB, kulturno sodelovanje, šport in podobno. Sodelovanje pa poteka skozi vse leto. Ob tem bi še dodal, da je družbenopolitična dejavnost starešin in civilnih oseb v JLA iz naše enote zelo dobra. Zelo aktivne so delegacije, ki jih sestavljajo nekateri pripadniki naše enote v družbenopolitičnih organizacijah in skupnostih in tako prispevajo k razvoju delegatskega sistema.

Priznanje za najboljšo enoto kopenske vojske JLA in LAO

Poveljnik Ljubljanskega armadnega območja, generalpolkovnik Branko Jerkić izroča Bošku Jevtiču prehodno zastavico najboljši enote kopenske vojske JLA

večali ekonomičnost in racionalnost poslovanja.

Kako pa sodelujete z družbenopolitično skupnostjo, v kateri živi in dela vaša enota?

»Naša vojašnica je odprta in vsako leto jo obišče veliko

kaže, da v enoti dobro delajo. Še marsikaj bi lahko zapisali o tej enoti, toda njen poveljnik je moral drugam. Veliko ljudi mu je želelo čestitati in z njim spregovoriti besedo ali dve.

Bojan Kuntarič

Partizanski znaki in medalje 82

Šercerjeva brigada

Druga SNOUB Ljuba Šercerja je ena izmed najbolj znamenitih slovenskih partizanskih brigad. Ustanovljena je bila 6. oktobra 1942 na Mokrcu, razformirana

delal akademski slikar in šercerjevec Ivan Seljak-Čopić. Kovane so bile zlate, srebrne in bronaste značke, vsaka v 3000 primerkih. Izdelala jih je graverska delavnica Kuclar v Ljubljani. Ob 40-letnici ustanovitve brigade pa je bila leta 1982 ustanovljena posebna spominska medalja. Likovno jo je zasnoval spet Ivan Seljak-Čopić, dokončno podoba pa je dobila v sodelovanju s še nekaterimi člani odbora 2. SNOUB Ljubo Šercer. Medaljo je izdelalo gravirstvo Bruno Kosi v Ljubljani, skupno je bilo izdelanih 2000 primerkov. Ob tej priložnosti je bilo izdelanih še 3000 manjših značk. Tudi značke je izdelalo gravirstvo Bruno Kosi. Prva podelitev spominskih medalj je bila na proslavi 40-letnice ustanovitve brigade 11. septembra 1982 na Mokrcu. Medalja je izdelana v obliki pravičnega peterokotnika. Na njej je zvezda, pod njo ime brigade in še niže ime kraja ustanovitve brigade – Mokrc. Medalja visi na kovinski ploščici. Na njej je letnica ustanovitve brigade 1942 in letnica proslavljanja 40. obletnice ustanovitve brigade 1982. Zada je igla za pripenjanje.

Spominska medalja borcev Šercerjeve brigade

poleti 1945, njeno izročilo pa neguje enota JLA v Postojni. Bojno pot brigade do leta 1944, še posebej pa težki pohod 14. divizije na Štajersko, je v dveh zelo skrbno napisanih zgodovinskih knjigah predstavil šercerjevec Milan Guček, Bojna pot Šercerjeve brigade pa je izšla v Mali knjižnici NOV in POS.

Ob 35-letnici ustanovitve je leta 1977 brigada prvič izdala svoje značke. Osnutek je iz-

Janez J. Švajncer

Vojaško novo leto

Prav gotovo je posebno doživetje praznovanje novega leta v vojaški uniformi. V vsaki enoti je kakšen

Milan Napast

glasbenik, ki s svojih instrumentov popestri večer. Nekaj vojakov iz ljubljanske vojašnice Bratstvo in enotnost smo vprašali, kje in kako bodo preživeli najdaljši dan v letu.

Milan Napast (Rače pri Mariboru): »Pred nekaj minutami sem izvedel, da grem za novo leto domov, na dopust. Moji prijatelji so mi že pisali, da bodo silvestrovali v sosednji vasi, zato jim moram takoj sporočiti o

svojem priходу. Ta nagradni dopust je samo rezultat napornega dela v preteklih štirih mesecih. Res sem zelo trdo delal tako pri urjenju kot drugod, vendar se je izplačalo. Zelo sem vesel, da grem domov.

Miljenko Petković (Zagreb): »V soboto se bo po-

Miljenko Petković

ročil moj najboljši prijatelj, zato upam, da me bodo starešine pustili domov, tako da bi tudi novo leto dočakal s prijatelji. Nekaj smo se že dogovarjali, da bi silvestrovali pri enem od prijateljev

Roman Munčan

doma. Ta družčina je moja stalna klapa, družimo pa se že skoraj od rojstva.

Roman Munčan (Malo Središče pri Vršču): »Novo leto bom dočakal v vojašnici. V enoti bomo zbrali nekaj denarja in si kupili kakšno sladkarijo. Pravzaprav se bo praznovanje začelo že popoldan, ko bomo pripravili daljšo zabavno prireditev. Veliko bo humorja, kakšen skeč in zabavni kviz. Za glasbo bosta poskrbela naša tovariša. Po večerji bomo gledali televizijo. Vsi upamo, da bo program dober. Za novo leto se spremenijo tudi strogi vojaški predpisi in pokonci bomo lahko do ene ure zjutraj.

B. K.

Priznanje tudi našemu časopisu

Ob 22. decembru, dnevu JLA, so predstavniki naših oboroženih sil Republiškega sekretariata za ljudsko obrambo Slovenije in ZRVS podelili plakete in priznanja posameznikom, organizacijam in skupnostim, ki so se v preteklosti najbolj izkazale z delom na področju SLO in DS.

Tako je veliko plaketo prejela občina Črnomelj, srednjo plaketo teritorialna obramba notranjske pokrajine, male plakete JLA pa so dobile teritorialna obramba Idrija, ZRVS občine Ljubljana Bežigrad. Srednje plakete TO so dobili Zveza tabornikov Slovenije, skupščina občine Radovljica in enota JLA, ki nadaljuje tradicije Tomšičeve brigade. Male plakete TO pa so prejeli Republiški center za obrambno usposabljanje Poljce, časopis TV-15 Naš tovariš, UNZ Postojna, VP 2480 Ljubljana, KS Moravče, Osnovna šola Čepovan, Srednja šola Edvard Kardelj Slovenj Gradec, PTT Ljubljana, TO Trbovlje in Branko Gurjup.

Zveza rezervnih vojaških starešin je podelila plakete ZRVS Jugoslavije mestni

konferenci ZRVS Maribor, DO Agrostroj Ljubljana in poveljstvu VP 3363 Cerklje. Zlate značke ZRVS Jugoslavije pa so prejeli Alojz

Hren, Stjepan Bunta, Jože Klemenčič, Anton Klančar, Vida Markič in Josip Moretti.

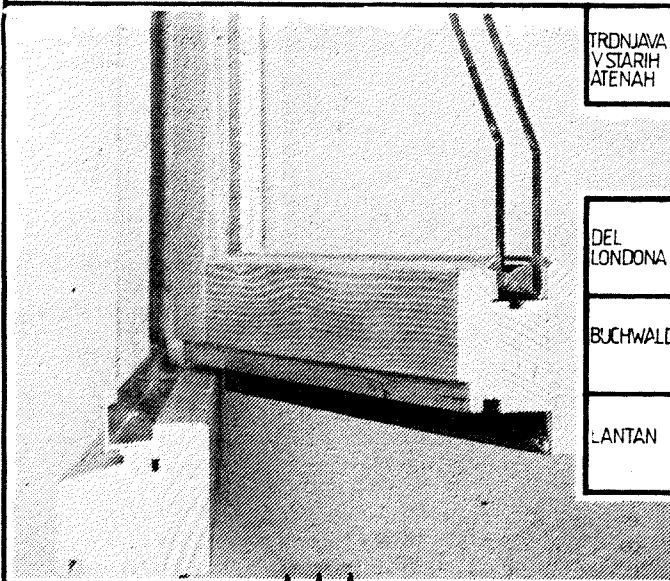
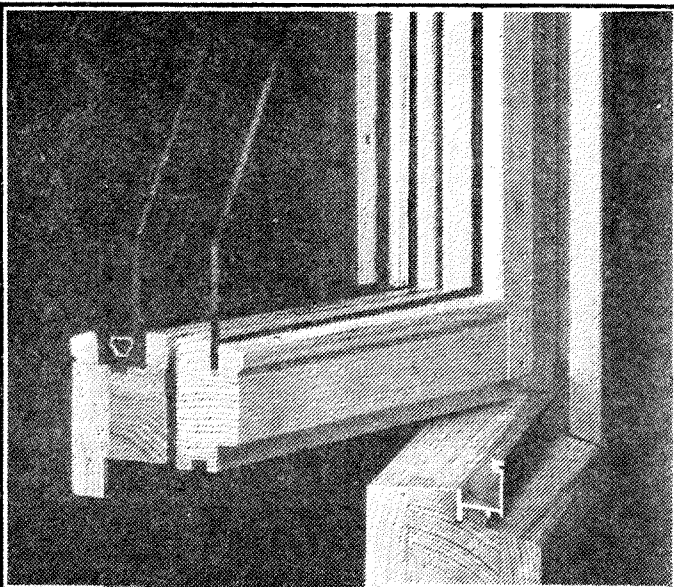
B. K.

Tam na Pugled gori

Tam na Pugled gori, tam so hudi boji. Mimo pa koraka četa partizanov. Vsi so čvrsti, zdravi, samo eden ranjen. Ranjen milo prosi: »Skopljite mi jamo! Puško na globoko, sabljo na široko. Vanjo položite moje mrtvo truplo. Zunaj pa pustite mojo desno roko. Vanjo položite mojo zvesto puško. Naj se puška joče, če se dekle noče. Dekle bi jokalo, če bi s'rota znalo. Puška zaropoe, dekle pa zajoče: »Vstani, ljubi, dragi, svobode žar se drami!«

INLES

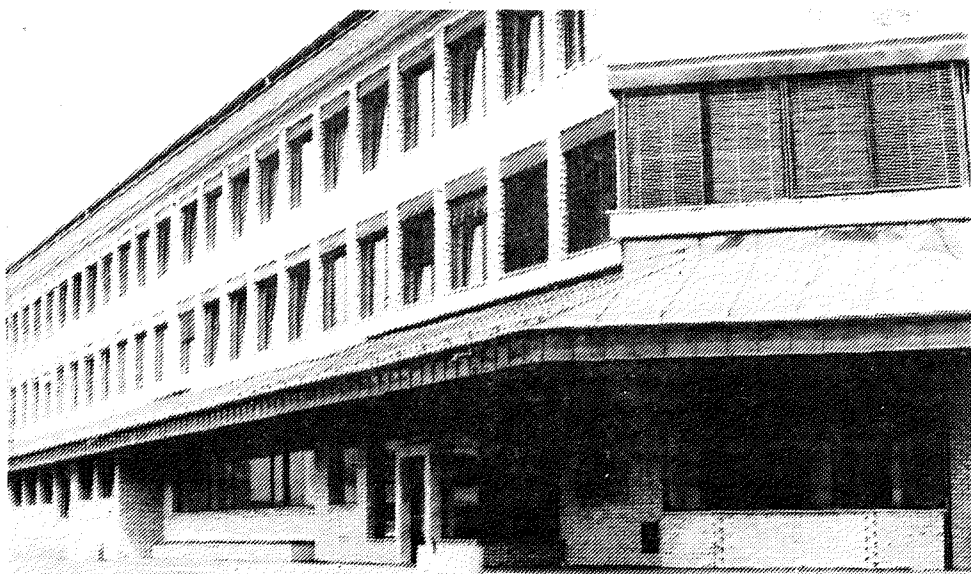
Novoletne praznike pa si boste krajšali tudi s križanko tovarne Inles iz Ribnice. Pravilne rešitve pošljite do 10. januarja 1985 na naslov TV-15 Naš tovariš, Miklošičeva 28, 61000 Ljubljana. Na spodnji levi rob pripišite Inles. Trije izžrebanci bodo dobili knjižne nagrade iz programa založbe Borec.

*Misli naj na ljubico edino,
ki mu pesem poje čez gorè.
Naj ohrani našo domovino,
jaz ohranim svoje mu srce!*

Naslov:

26. oktobra so odprli nov razvojno-aplikacijski center

Velik uspeh zavoda v tem srednjeročnem obdobju: dograjen je novi aplikacijski center.

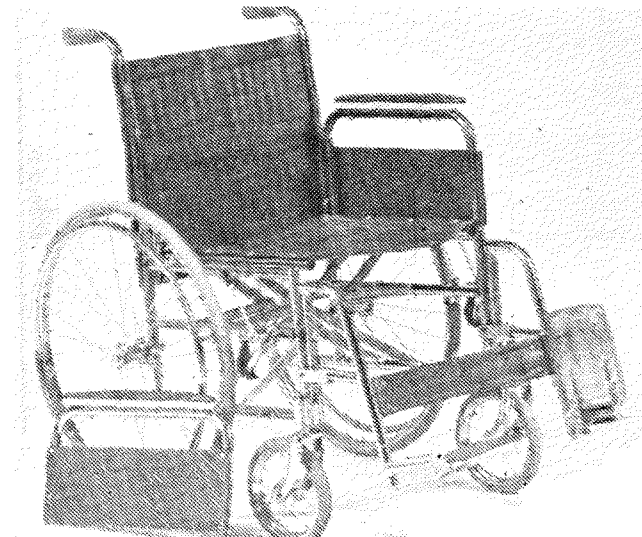

Direktor zavoda Franc Hočevar je spregovoril kolektivu ob jubileju

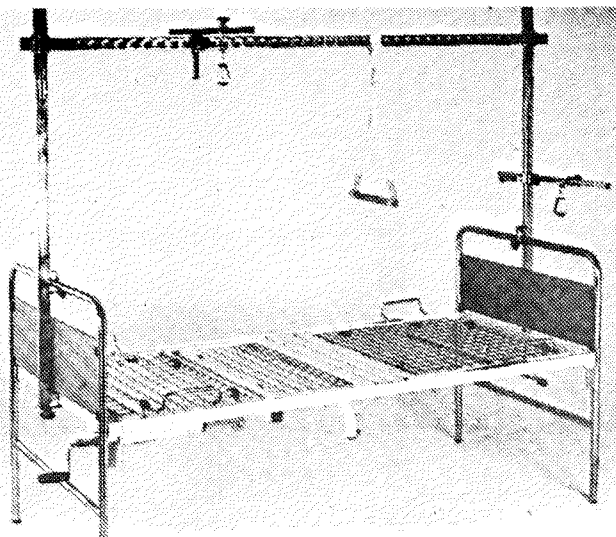
Uspehi njihovega dela sežejo prek meja Jugoslavije

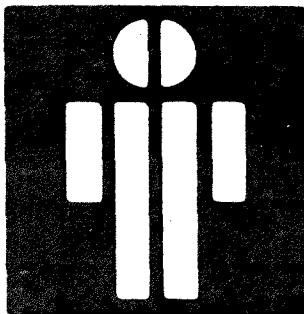
Številni invalidi iz tujine, ki se zdravijo v zavodu, odnesejo potem, ko okrevaajo, dober glas zavoda po svetu.

Invalidski vozički vseh vrst so visoko kakovostno izdelani in plod domačega razvoja

Tudi bolniške postelje so izdelki za širše tržišče in najdejo pot v mnoge domače zdravstvene ustanove, pa tudi v tujino

Zavod za rehabilitacijo invalidov Ljubljana

Linhartova 51 61000 Ljubljana

p.p. 381 • telefon (061) 315-188, 313-635, 311-272 • telegram: ZRI Ljubljana

Kdor vsaj deloma pozna razvojno pot Zavoda za rehabilitacijo invalidov, ve, da je bilo v povojnem času, v teh tridesetih letih veliko doseženo, če sploh zanemarimo primerjave z revnimi in skromnimi začetki te dejavnosti v »državni protezni delavnici«, ki je delovala pred vojno v lesenih barakah na Mirju v Ljubljani.

Zavod za rehabilitacijo invalidov je v svojem tridesetletnem razvoju dosegel številne delovne uspehe, ki jih ni mogoče obiti. Na področju medicinske rehabilitacije, psihosocialne rehabilitacije, usposabljanja invalidov za vključevanje v normalna življenjska okolja, izdelovanja in aplikacije ortotskih in protetskih pripomočkov, izdelovanja vseh vrst rehabilitacijskih pripomočkov in opreme za zdravstvo, na področju raziskovanja in razvoja ter pedagoških storitev je posodabljanje in uvajanje novih metod dela očitno.

Nosilci vseh teh programov so strokovnjaki in delavci tega petstočlanskega kolektiva.

Za to, da tečejo povezave in koordinirano delo med tozdi, da je razvojno-raziskovalni dejavnosti na voljo potrebna strokovna literatura, da so delavci zavoda hitro in uspešno obveščeni o vseh dogajanjih v svoji delovni organizaciji, za shranjevanje podatkov vseh vrst skrbi delovna skupnost skupnih služb. Iz njene dejavnosti omenimo predvsem Indok oddelek s knjižnico, ki ima na voljo že 2400 in več knjig ter številne tuje in domače strokovne revije.

TOZD Soča oprema

V tem tozdu izdelujejo rehabilitacijsko, bolnišnično in drugo opremo za zdravstvo. Programi so vse bolj pestri in zajemajo od invalidskih vozičkov pa do bolniških postelj še celo vrsto najzahtevnejših izdelkov. Ne pokrivajo le potreb domačega tržišča, ampak je njihova naloga tudi prodiranje na tuja tržišča, kjer so iz leta v leto uspešnejši. Zato so tudi njihove srednjeročne programske usmeritve takšne, da poudarjajo potrebe po razširitvi proizvodnega programa, uvajanje novih tehnologij in še intenzivnejše vključevanje zahtev in želja porabnikov njihovih proizvodov.

TOZD Soča ortopedija

Opravlja naloge in dela na področju proizvodnje in aplikacij ortopedskih pripomočkov, uporabnike pa ta kolektiv oskrbuje tudi s serijsko izdelanimi ortopedskimi in sanitarnimi pripomočki. Delno opravlja dela in naloge poleg ljubljanske tudi mariborska poslovalnica in še nekatera po Sloveniji in Istri. Vse bolj si prizadevajo za čim večje vgrajevanje lastnih sestavnih delov, ki pomenijo posebno stransko dejavnost te temeljne organizacije. TOZD Soča je najstarejši del Zavoda za rehabilitacijo invalidov in njeno delo je neločljivo povezano z delom drugih tozdov.

TOZD Center za usposabljanje in rehabilitacijo invalidov

Ta tozd ima dva dela, enega v Ljubljani in enega v Mariboru. Ustanovljen je bil kot osrednja republiška ustanova na področju profesionalne rehabilitacije invalidov, ki se vse bolj uspešno prebija iz mačehovskega razumevanja družbe za probleme invalidnih oseb.

Center za usposabljanje in rehabilitacijo invalidov opravlja z obema svojima enotama celostne programe usposabljanja invalidnih oseb, raziskovalno dejavnost in strokovne naloge skupnega pomena.

TOZD Bolnišnica

Glavna naloga kolektiva tega tozda je, da pacientom, ki se pridejo zdraviti oziroma na rehabilitacijo v zavod zagotovijo ustrezno nastanitev in potrebno nego. Sem sodi tudi delo kuhinje, pralnice, nabave, skladiščenja in vzdrževanja ter druge dejavnosti za potrebe celotnega kolektiva. V okviru bolnišnice deluje tudi lekarna.

TOZD Inštitut za rehabilitacijo in fizikalno medicino

V tem tozdu programirajo, analizirajo in izvajajo rehabilitacijske programe pri tako imenovanih lokomotornih invalidih. To delo opravljajo zdravniki specialisti, fizioterapevti, delovni terapevti, logopedi, psihologi, socialni delavci in zdravstvena administracija.

Na raziskovalnem področju se predvsem osredotočajo na biomedicino in medicinsko tehniko v smeri bazičnih raziskav, pa tudi v smeri aplikativnih raziskav raznih sistemov. Njihova je tudi izobraževalna naloga za pridobivanje bodočih strokovnjakov s tega področja in skrbijo za pravilen razvoj in potek rehabilitacije na vseh ravneh.

Vse naštetto delo opravlja tako za domače potrebe kot tudi za druge naročnike v najrazličnejših oblikah.

V tej kratki predstavitvi vam nismo mogli povedati vsega o Zavodu za rehabilitacijo invalidov v Ljubljani. Vsakdo, ki želi spoznati njihovo delo nadrobneje, si lahko večino njihovih delovnih procesov ogleda ob dnevu, ki je vsako leto namenjen obiskovalcem.

Da je njihovo delo strokovno uspešno, govori tudi dejstvo, da v zavodu zdravijo vsako leto večje število tujih državljanov, ki prihajajo iz različnih držav in tako v pismih kot osebno, po odpustitvi iz zavoda, izražajo pohvale in raznašajo dober glas naših strokovnjakov po svetu.

Partizansko kolo

Kolo zaigrajmo, kolo partizansko, sonce je svobodno, sonce pomladansko.

Vodil nas je ves čas dragi Tito. V nove dni gremo vsi z njim naprej. Štiri leta borbe slavne so za nami in svobodo zlato vzeli smo si sami. Vodil nas...

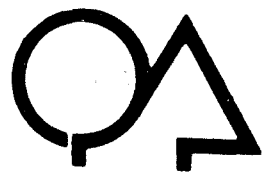
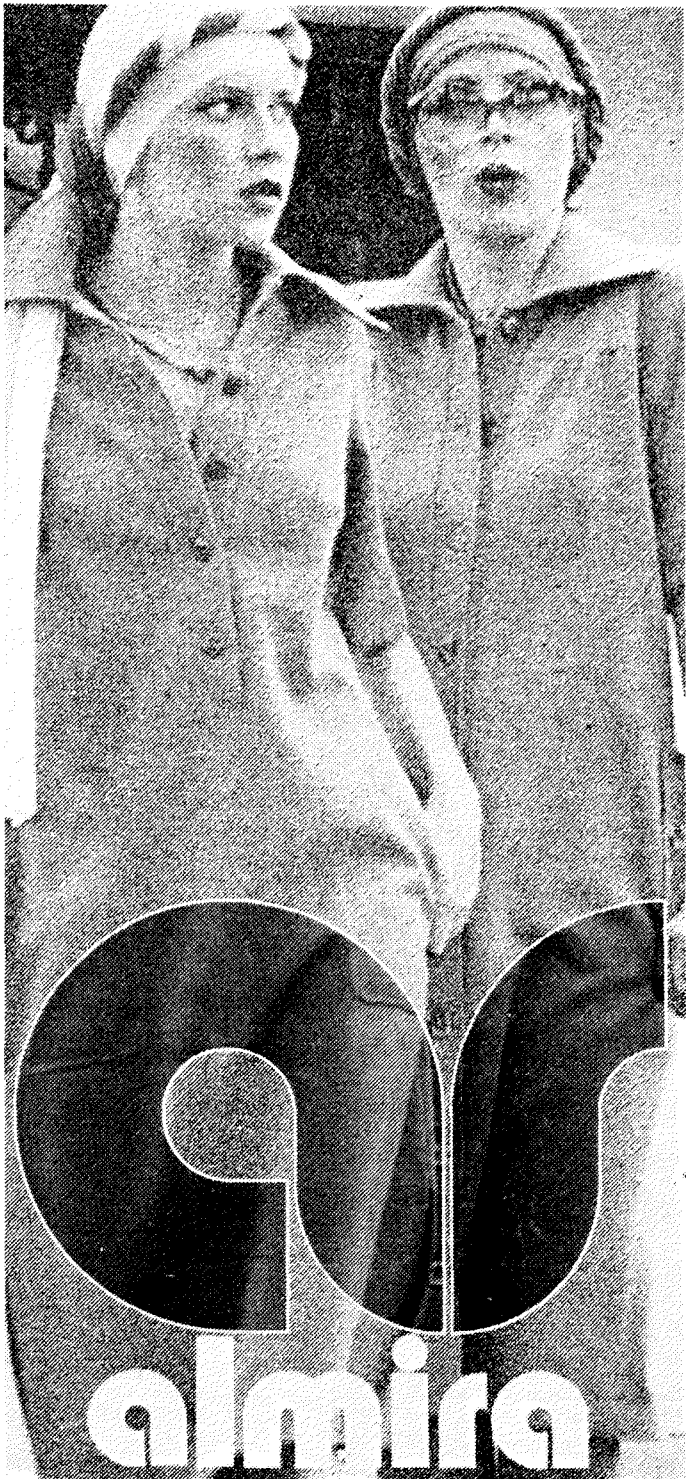
Tonček je prišel

Tonček je prišel, torbico nosi, za partizane živeža prosi. Sosedja je dala jajčeca tri, mala Marjanca pa ščepec soli. Mamica moja pa žlico zabele, da se za ponev, ne bodo prijele.

IME: _____

NASLOV: _____

as almira
modne pletenine
radovljica

**GOZDNO
GOSPODARSTVO
NOVO MESTO**

n. sub. o.

68000 NOVO MESTO, Gubčeva 15

Telefon: h. c. (068) 21-065

*se pridružujemo čestitkam za
novo leto 1985*

inštalacije

p. o.

ŠKOFJA LOKA

KOLEKTIV INŠTALACIJE ŠKOFJA LOKA, KI
OPRAVLJA VSE VRSTE ELEKTRO IN
STROJNIH INŠTALACIJ, PROIZVAJA ELEK-
TRO OPREMO IN PEČI NA TRDA GORIVA
»LOKATERM«, OB SVOJI 25-LETNICI
ČESTITA VSEM BORCEM IN AKTIVISTOM
NOB IN ŽELI SREČNO NOVO LETO 1985

MIRA

**Stavbno in pohištveno mizarstvo,
RADOVLJICA, ŠERCERJEVA 22**

Telefon: (064) 75-036
Žiro račun pri SDK Radovljica 51540-601-12232

Srečno novo leto 1985

SKUPŠČINA OBČINE

KOPER

**IN DRUŽBENOPOLITIČNE
ORGANIZACIJE**

*želijo vsem delovnim ljudem in
občanom veliko osebne sreče,
zadovoljstva in delovnih uspehov v
letu 1985*

**STANOVANJSKA ZADRUGA
RTV LJUBLJANA**

LINHARTOVA 17

*čestita vsem delovnim ljudem, borcem, mladini in vsem
občanom za novo leto 1985*

Hej, Slovani

*Hej, Slovani, naša reč slovanska živo klije,
dokler naše verno srce za naš narod bije.
Živi, živi, duh slovanski, bodi živ na veke!
Grom in peklo, prazne vaše proti nam so steke.*

*Naj tedaj nad nami strašna burja se le znese,
skala poka, dob se lomi, zemlja naj se strese!
Bratje, mi stojimo trdno, kakor zid grada,
črna zemlja naj pogrezne tega, kdor odpada!*

Praznovanje ob 40. obletnici osvoboditve iz nemških taborišč

Prihodnje leto bomo proslavljali 40. obletnico osvoboditve in hkrati tudi obletnico osvoboditve iz zloglasnih nemških taborišč.

Mednarodni komiteji vseh večjih nemških koncentracijskih taborišč po Evropi so letos v marcu zasedali v Bruslju in se dogovorili, kako bodo proslavljali 40. obletnico osvoboditve. Ker je bilo po vseh teh taboriščih tudi mnogo Jugoslovancev, smo se dogovorili, da bomo sodelovali na teh proslavah. V Sloveniji smo se dogovorili s potovalno agencijo Emotno Globtour, ki nam je ponudila prevoze na te proslave.

Po sedaj znanih podatkih bo prva proslava 11. aprila 1985 v Buchenwaldu. Taboriščni odbor se dogovarja z Globtouro, da bi organiziral prevoz na proslavo v Buchenwald z enim avtobusom iz Slovenije in z enim avtobusom iz Trsta. Šestdnevni prevoz, prenočišče in preskrba strane za osebo 33.500,00 dinarjev.

Druga po vrsti bo proslava 20. aprila 1985 v Ravensbrücku. Za to potovanje smo dobili ponudbo za šestdnevno prehrano, prenočišče in prevoz 36.760,00 dinarjev na osebo.

Naslednja proslava bo 28. aprila 1985 v Dachauu. Za tridnevno potovanje s preskrbo in prenočiščem smo dobili ponudbo za 19.800,00 dinarjev na osebo.

V Mathausnu bo proslava 5. maja 1985. Za dvodnevno potovanje z oskrbo smo določili ponudbo za 10.700,00 dinarjev na osebo.

Za koncentracijsko taborišče Auschwitz še nimamo natančnega datuma proslave, imamo pa ponudbo za petdnevno potovanje s preskrbo in prenočiščem za 29.700,00 dinarjev na osebo.

Globtour mora do 20. januarja 1985 sporočiti vzhodnonemskim agencijam, koliko ljudi

nameravamo pripeljati v Buchenwald in v Ravensbrück, zato prosimo vse, ki se imajo namenu udeležiti proslav v teh dveh taboriščih, da do 20. januarja 1985 to sporočijo na Republiški odbor ZZB NOV Slovenije, Komisiji za bивše politične zapornike, internirance in izgnance. Tudi za udeležbo v drugih taboriščih naj se tisti, ki se imajo namenu udeležiti proslav, prijavijo na ta naslov vsaj do 15. februarja 1985.

Poleg imenovanih petih taborišč se dogovarjamo tudi za obisk v Natzweilerju v Franciji in v Flossenburgu in Neugammeju v zahodni Nemčiji, vendar bomo o teh obiskih poročali kasneje.

Občinske odbore bomo o teh pripravah še posebej pisмено obvestili.

Komisija za bивše politične zapornike, internirance in izgnance pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije

Patruljni tek

V spomin na narodnega heroja Staneta Žagarja bo v soboto, 26. januarja 1985 dopoldne, na Srednji Dobravi pri Kropi peti smučarski tek patrolj v spomin na narodnega heroja Staneta Žagarja in borce pod pokroviteljstvom tovarne Iskra Otoče.

Tekmovanje pripravljajo KO ZZB NOV in športna društva lipniške doline, z namenom krepiti množični šport in obrambne sposobnosti, obujati spomine na NOB ter prenašati izročila NOB na mlade. Tekmovanje bo v patroljah treh tekačev. Patrolje bodo razporejene po starostnih kategorijah.

Organizatorji tekmovanja so že začeli s pripravami. V nedeljo, 16. decembra, so prebivalci Dobrave in okoliških vasi s prostovoljnim delom očistili progo.

CIRIL ROZMAN

Živijo naj tam, kjer so srečni

Slamniki so vas z nekaj hišami, ki so posejane na pobočju Pokljuke nad Bohinjsko Belo; nekatere so druga od druge oddaljene kilometer in več. Skozi Slamnike je bila med NOB organizirana pomembna kurirska pot s Pokljuke na Jelovico. V skalni votlini nad zadnjima hišama v Slamniki je bila kurirska postaja G-30. To votlino so partizani uporabljali že od leta 1941 in do konca vojne ni bila odkrita.

Domačini so dobro vedeli za to skrivališče, saj so bili kurirji vsak dan pri njih. Tu so dobivali obvestila, hrano ter toplo peč, kadar so bili premočeni in premraženi. Posebno Klavorovo, po domače Matičkovo hišo, so partizani najpogosteje obiskovali. Dva sinova sta bila pri partizanih, drugi pa so pomagali partizanom kot obveščevalci ter v hiši skrivali tudi bolne in ranjene partizane.

Danes tu živi samo še najstarejša 73-letna Ana. Kljub starosti in nekaterim zdravstvenim težavam vztraja na domu svojih staršev. V hiši ni ma vođe in elektrike, in je ne mika dolina. Pravi, da je najhuje le pozimi, ko zapade veli-

ko snega in je ozka pot v dolino neprehodna.

Med NOB so ti ljudje mnogo žrtvovali, vendar tudi po 39 le-

sednik skupščine občine Radovljica Boris Šetina. Predsednik se je zanimal za njeno življenje in menil je, naj osta-

Z Ano Klavora ob dnevu republike

tih svobode niso prepuščeni sami sebi. Člani krajevne organizacije ZZB NOV Bohinjska Bela jo redno obiskujejo. Ob letošnjem dnevu borca – 4. julija so obiskali Ano Klavora člani organizacije ZZB NOV Bohinjska Bela in pred-

ne v Slamniki, vendar ji je treba pomagati. Predlagal je, naj v njeni hiši postavijo zvezo z dolino, da bi v boleznih lahko poklical pomoč.

Drugi dan praznika dneva republike – 30. novembra so Ano Klavora ponovno obiskali predsednik skupščine občine Radovljica Boris Šetina, dr. Borut Rus, zdravnik iz dispanzerja za borce TOZD Zdravstvenega doma Bled, predstavnik občinskega štaba teritorialne obrambe Peter Zupan ter člani KS in KO ZZB NOV Bohinjska Bela. Ana Klavora se je zelo razveselila obiska, saj jo je za nekaj ur iztrgal iz enolične vsakdanjosti. Morda je pomislila na čase, ko je bila štiri vojna leta njihova hiša polna partizanov. Dr. Borut Rus je pregledal Ano Klavora in jo oskrbel z zdravili za daljši čas. Predsednik skupščine občine Radovljica in predstavnik občinskega štaba teritorialne obrambe Radovljica so se skupaj z domačini dogovorili o smeri, kje bi bilo najlažje vzpostaviti zvezo z dolino.

Ko smo se poslovili od Ane Klavora, smo se fotografirali za spomin in se popoldne vrnili v dolino z zavestjo, da smo storili to, kar smo dolžni starejšim in osamljenim borcem in aktivistom.

Ne jih seliti v dolino, je dejal predsednik skupščine občine Radovljica. Živijo naj tam, kjer so srečni, vendar jim moramo pomagati za lažje življenje. To je naš dolg, s takšno pozornostjo in skrbjo pa se jim bomo vsaj malo oddolžili za njihovo pomembno vlogo med NOB.

L. K.

Kozaračko kolo

Širi kolo, joj, širi kolo, kozaračka lolo.

Širi večje, joj, širi večje, boljše se okreće.

Drug je Tito, joj, drug je Tito izdo naređenje:

Svi u borbu, joj, svi u borbu za oslobođenje!

Mi smo braća, joj, mi smo braća ispod Kozarice

Gde ne rađa, joj, gde ne rađa majka izdajice.

Koliko je, joj, koliko je na Kozari lista,

Još je više, joj, još je više mladih komunista.

Koliko je, joj, koliko je na Kozari grana,

Još je više, joj, još je više mladih partizana.

Sekretariat Odbora medvojnih aktivistov OF Ljubljane – mesta heroj čestita vsem nekdanjim aktivistom in borcem srečno in zdravo jubilejno novo leto 1985.

Predvsem želi dobroga počutja in uspešnega nadaljevanja boja za kontinuiteto pridobitev NOB in revolucije za nadaljnjo gradnjo socialističnih samoupravnih odnosov.

Ljubljanska sekcija BBO čestita vsem borcem in aktivistom ZPO uspešno, predvsem pa mnogo zdravja v novem letu 1985.

Odbor

Republiški komite za borce in vojaške invalide želi vsem udeležencem narodnoosvobodilne vojne srečno, zdravo in zadovoljno leto 1985.

Vabilo

V petek, 4. januarja 1985, ob 15. uri vabimo vse borce, aktiviste in občane, predvsem pa mladino na spominsko slovesnost ob 40-letnici tragedije v Rudniku pri Radomljah, ki bo pri spomeniku v Rudniku.

Posebnih vabil ne bo.

Občinski odbor ZZB NOV Domžale

Zahvala

Soborcem Šerčerjeve brigade, prijateljem in znancem, predsedstvu ZZB NOV Občine

RAZBOR

Proslava v spomin na boj

Tudi na Razborju smo slovesno proslavili enega najhujših bojev Tomšičeve brigade. Iz Vrtca pri Suhorju je prišel komandant te brigade Janez Kramarič, ki je opisal potek tega boja na Razborju pred 40. leti. Govorila sta tudi Franc Gašper in domačin Ivan Glasenčnik. Mladina Razborja pa nam je pripravila pester program. Člani kulturnega društva Razbor so pri spomeniku padlim borcem zapeli nekaj partizanskih pesmi.

Zelo lepo je bilo, ko smo si segli v roke s takratnimi borci iz Šoštanja in Titovega Velenja. Pogrešali pa smo Slovenjgradčane, ki jih je zastopal Janez Špolad.

Vsem, ki ste nam pomagali pri proslavi, se odbor ZB NOV Razbor zahvaljuje.

ŠTEFKA MELANŠEK

PO POTEH KOKRŠKEGA ODREDA

Duplje vabijo smučarske tekače

V Dupljah bo 20. januarja že deseti množični smučarski tek po poteh Koroškega odreda. Tekmovalci se bodo pomerili v petih kategorijah, in sicer v **smučarskem teku na 30 kilometrov, trmskem teku na 15 kilometrov**, kolikor bodo morali preteči tudi udeleženci **vojaškega teka**. Na sedem kilometrov dolgi progi bodo tekmovali **pionirji in rekreativci**. V posebni kategoriji, ki bo imela sedem kilometrov dolgo progo, bodo tekmovali tudi **nekdanji borci in aktivisti NOB**. Začetek tega bo ob 9.30.

Prijave pošljite do 15. januarja 1985 na naslov TVD Partizan Duplje, 64203 Duplje, hkrati pa morate vplačati tudi štartnino 250 dinarjev, pionirjem pa je ni treba plačati.

Borci smučarji preberite

V okviru športne komisije pri Skupnosti borcev Prešernove brigade deluje tudi močna smučarska sekcija, ki združuje smučarje tekače in smučarje alpince. Sekcija je do zdaj že sestavila obširen seznam borcev in aktivistov iz vseh slovenskih partizanskih enot in krajev, vendar pa menijo, da ta seznam še ni popoln. Zato prosijo vse borce in aktiviste, ki se ukvarjajo s smučanjem naj pošljejo svoje naslove na Uredništvo TV-15 Naš tovariš, Miklošičeva 28, 61000 Ljubljana.

V seznamu smučarjev tekačev so do zdaj: **z območja Jesenic in Zgornje Savske doline** – Jože Knific, Jože Varl, Anton Dolenc, Srečko Steknin in Zdravko Šporn, **iz Bohinja** – Janko Vojvoda, Franc Vojvoda, Janko Pristavec, Ivan Cerkovnik in Jože Zvan, **z Bleda in Gorij** – Jože Švigelj, Poldka Švigelj, Franc Šmit, Angelca Šmit, Lado Kerstnik in Gabriel Pangerc, **iz Radovljice in okolice** – Ivan Štular, Čiro, Alojz Rejc, Rudi Potočnik, Matevž Kordež in Franc Hrovat, **z območja Kranja** – Dušan Fedlin, Ivan Jošt, Zdravko Korenčan, Lojze Vodopivec, Franc Globočnik in Stane Konstantin, **iz Ljubljane** – Alojz Ravnik, Gregor Klančnik, Lovro Korošec, Miloš Bašin, Milica Hiti, Tončka Berlič, Cveto Novak, Edi Pilih, Anuša Dvoržak, Franc Medja, Franc Perhavec in Martin Lisec, **iz severne Primorske** – Anton Medveš, Anton Jeran, Ferdo Kravanja in Brane Murovec in **iz drugih krajev** – Stane Bobek, Milan Pivk, Srečko Šorli, Stane Melio, Janez Rojnik, Janez Pavčič, Lovro Korošec in Jože Simšič.

Z alpskim smučanjem pa se ukvarjajo: **na območju Jesenic in Kranjske gore** – Janko Šekli, Zvone Hutar, Ciril Šobrli, Milan Hrast, Jaka Klinar, Peter Precev, Štefan Mlačnik, Jože Klinar, Alojz Frelj, Franc Pesjak, Ivan Šodjal, Boris Vitzel, Ožbolt Vister, Franc Rajgel, Ivko Saksida, Srečko Štern, Mirko Strnad, Janez Gmajnar, **iz Bohinja** – Mirko Košnik in Valentin Malej, **z Bleda** – Franc Šmit, Angelca Šmit, Jože Švigelj, Poldka Švigelj, Tone Erman, Andrej Vidic in Gabriel Pangerc, **iz Radovljice** – Anton Štihl, Rudi Finžgar, Miro Kavčič in Mirko Faganel, **z območja Kranja** – Stane Prezeli, Ivo Miklavčič, Janez Lušina, Srečko Tušar, Mirko Šubic, Marija Zaletel, Franc Bajželj, Miloš Jocič, Vinko Šarabon, Franc Škodlar, Franc Medja, Milan Robič, Franc Globočnik, Franc Zemva, Viktor Tišler, Alojz Vodopivec, Ivan King, Janko Štefe, Drago Štefe in Marjan Mastrlje, **z območja Ljubljane** – Rado Jakin, Milena Jakin, Tončka Berlič, Franc Grm, Maks Završnik, Miloš Rutar, Ančka Magušar, Milan Osredkar, Uči Osredkar, Cveto Bevc in tovariš Melio, za katerega niso znani drugi podatki, **s severne Primorske** – Peter Podgornik, Drago Požar, Vladimir Krpan, Franc Andlovec, Franc Murovec, Viktor Makarovič, Zdravko Okroglič, Mirko Pilih, Igor Kravanja, Igor Pignatarij in Mirko Fili, **iz drugih krajev** – Rudi Potočnik, Milan Štrukelj, Franc Šturm, Marjan Aberšek, Franc Varmuž, Srečko Berlič, Primo Mucin, Milan Strnad in Vlado Hrmljak.

Lepo praznovanje želim vsem otrokom sveta

Vsako leto pred prihodom dedka Mraza v šoli okrasimo jelko in vse učilnice. Tudi letos bomo praznovali. Na to se že pripravljamo. Izdelujemo okraske in voščilnice. Pripravljamo tudi igrico Sneženi mož si išče ženo. V njej nastopam tudi jaz. Snežena žena bom.

V razredih smo si kupili tudi voščilnice, ki jih je v Ljubljani izdal odbor za pomoč narodnoosvobodilnim gibanjem in žrtvam v tistih deželah, kjer je vojna. Za otroke v Afriki pa bomo zbrali denar.

Mislim, da bo praznovanje novega leta 1985 pri nas veselo in lepo, a žalostno za tiste otroke, kjer je vojna. Mi se bomo veselili na toplem in siti. A oni? Vprašam se, ali sploh vedo za dedka Mraza? Ob vseh dobrotah, ki jih bomo imeli mi, jim želim, da vsaj ne bi bili lačni!

KATJA ŠAJNOVIČ, 4. a

Česa nas je strah

Mladi iz osnovne šole v Artičah veliko premišljajo. Pravijo, da ne samo o letu, ki prihaja, pač pa vse tja do leta 2000. Poglejmo, česa jih je strah. Zapis je zbral Evald Rožman iz 8. a razreda:

Bojim se, da bi velesile začele z atomsko vojno in bodo ljudje pozabili, kaj se je dogajalo med NOB.

EVALD ROŽMAN, 8. a

Strah me je, da bi imela nepokretnega otroka, da bi doživela kakšno prometno nesrečo, da bi me varal mož, da bi me tašča zaničevala.

MOJCA CIZELJ, 6. b

Kaj, če ne bom dobila zaposlitve?

DARJA ŠPILER, 6. b

Bojim se vseh nesporazumov v osebnem življenju.

SUZANA MOLAN, 8. a

Skrbi me naše okolje.

MOJCA MOLAN, 5. r

Strah me je, da bom stal dan na dan pred vrati Zavoda za zaposlovanje in da bo moj edini dokument prazna delovna knjižica s sto fotokopijami prošelj za delovno mesto.

EVALD ROŽMAN, 8. a

Razmišljam o nevarnosti, da bi eksplodirala jedrska elektrarna v Krškem.

ALENKA CIZEL, 8. a

Bojim se nestrpnih in hudobnih ljudi, ki lahko naredijo življenje neprijetno.

SIMONA ARINGER, 6. a

Kaj, če ne dokončam študija in ne dobim službe?

ALEŠ KUKOVICA, 6. a

Uganke dopolnjevanke

Za novo leto smo vam pripravili tudi nekaj za razvedrilo, uganke dopolnjevanke. Bo šlo? Veliko sreče vam želim pri reševanju. Med pravnimi rešitvami bomo zrebrali in srečnež bo prejel knjigo. Pošljite do 10. januarja. Pravilne rešitve bomo skupaj z izžrebancem objavili v drugi številki TV-15, ki bo izšla 17. januarja.

Živa

Hitra hoja,
večkrat dir,
pošto nosil
je...

Od krogel so rane,
nikakršne buške!
Od kod pa so krogle?
Seveda! Iz...

Juriš! Juriš!
Bunker bo naš!
ZU bombo v roki
napada...

Vsak borec napeto
na cesto gleda,
sovražnika čaka
močna...

Srčen vojak,
neustrašen junak,
za narod svoj
se bil je...

Pavle Gregorc

Leto mi je najboljši prijatelj

Med lanskimi sestavki sem našla tegale, ki ga je ob prihodu leta 1984 napisala Nataša Samar iz 7. d razreda osnovne šole Jože Moškrič iz Ljubljane. Zanimivo premišljanje, nekašen končni obračun. Zanima me, Nataša, če tudi letos premišljaš tako in če ti je bilo izpolnjeno upanje, da ti bo leto, ki se zdaj že poslavlja, prijatelj?

»Bliza se novo leto. Staro, ki je bilo polno smeha, joka, razočaranj in veselja, pa mineva. Mineva leto, ki mi je nekaj pomenilo. Da, v tem letu sem začela hoditi v 7. razred, začela sem se učiti novih zanimivih in nezanimivih stvari. Leto mi je prineslo precej novega znanja. Prineslo mi je še eno leto v zbirki let, to je 13. leto, ki pa ni prav nič nesrečno. Veliko sem doživela. Leto mi je najboljši prijatelj, prijatelj, ki mu lahko zaupam vse, kar me teži. Skupaj sva se veselila in jokala, se smejala in bila razočarana. Z njim sem se sprijaznila že takoj na začetku, z njim sem preživela najlepši dan v letu – 1. januar. To je bil dan poln veselja, smeha in sreče. Z njim sem se veselila vsak mesec in vsak teden, vsak dan.

Z letom odhaja nekaj, kar je zelo težko izgubiti. Ampak v tolažbo bo prišlo kmalu novo leto in upam, da bom tudi z njim tak prijatelj.«

Ž. D.

V pričakovanju – sreče, miru, prihodnosti

Dedek Mraz, čudežno bitje, ki celo leto dremlje nekje za mogočno skalo v velikanski votlini. Kje? Je njegov dom na S, na J, ali V ali Z? Po pravljicah in pripovedkah mora biti nekje na S, kjer sta večni sneg in led. Od tam se pripelje. Zakaj le enkrat na leto. Zakaj obdari in razveseli le nas, otroke, ki imamo urejeno življenje, srečno mladost? Ali je Afrika prevročna zanj? Pomagajmo mu, da bo preplul Sredozemsko morje in pristal v Etiopiji. Mogoče ima v svojem čudežnem košu toliko dobrot, da bi pomagal otrokom, ki umirajo od lakote. Pomislimo in pričel se bomo, da imamo mi kruh, kruha dovolj, naj ga dedek Mraz odnese do ekvatorja ali še čez. Čokolad, bonbonov in drugih dobrot ne potrebujemo. Veseli bomo, če bomo

imeli dovolj hrane, kruha za vse.

Učenci, bodimo pravični in pomagajmo dedku Mrazu, da zaide, ne s sanmi, pač pa z avtomobilom, vlakom in ladjo ter izprazni svoj čudežni koš tam, kjer ga resnično potrebujejo.

Priznati moramo, da imamo tudi mi probleme, težave, vendar jih bomo rešili tudi brez dedka Mraza s pridnim delom in učenjem. Sklenili smo, da bomo pridno delali, ker smo Titovi pionirji. Torej zaželimo dedku Mrazu srečno pot čez morje, naj pomaga tistim otrokom, ki so njegove čudežne pomoči potrebni. Če bodo pri nas ostale lutke, ki se jim bomo nasmejali, bomo zadovoljni.

MILKA FURLAN, 6. c
OŠ Ajdovščina

Učenci iz Stranic sprašujejo vaščane:

JOŽE KOVAČ, kmet:

Vprašate me za želje. Nimam posebnih želja, star sem že 84 let, pa si želim le zdravja. Vesel sem, ker imam pokojnino, da lažje živim. Rad bi, da bi mladi imeli srečnejšo mladost, brez vojne. Borci smo navajeni skromnosti.

MARIJA GOSTENČNIK, 78 let:

V novem letu želim seveda mir. Povem pa lahko, da sem srečna v novi Jugoslaviji, čeprav imam od svojega dela le majhno pokojnino, manjšo od 5.000 din, pa sem zadovoljna. Takole si mislim: če jaz živim s svojim denarjem, bodo živeli še tisti, ki imajo plače več kot trikrat toliko. Godrnjajo vedno le tisti, ki imajo preveč. Želim, da bi ostalo tako kot je, zdaj nam še ni slabo. Kdaj pa je človek imel vse, kar si je pozelel?

PETRA KOLAR, 2. razred:

V novem letu si želim mir, ker če je vojna, je vse žalostno in tudi naravo uničujejo. Hodijo po zelenicah, ni trave, vse pokra-dejo.

KONDRAD SODIN, predsednik ZB NOV:

Sebi želim predvsem zdravja, vsem ljudem sveta pa mir, mir..., ki je vir sreče, blagostanja. Naša domovina potrebuje poštene, pridne in narodno zavedne ljudi, da bodo nadaljevali to, kar smo mi začeli – boj za dobre medsebojne odnose. Vedno več je ljudi, ki cenijo pridobitve našega boja, ki spoštujejo domovino, za katero je padlo nešteto ljudi. Vsem mladim želim, da bi se vključevali v naše življenje, se pridno učili, sledili nam, delali in srečno živeli v novi atomski, računalniški dobi in dobi poletov. Predvsem želim, da postanejo humani ljudje.

SPELA ŠELIH, DAMJAN KOVAČ, dop. krožek Stranice

Naš prvi intervju

Iz osnovne šole Franja Vrnčca Hudinja so nam poslali svoj prvi intervju. Upoštevali so naš nasvet, naj ob bližajočem se novem letu poklepeta s katerim od borcev in nastal je novinarski zapis. Lepo pozdravljeni, naši novi sodelavci, saj upamo, da vaš prispevek ni prvi in edini, pač pa bomo postali prijatelji.

Takole so zapisale Barbara Kregar, Mateja Boštjančič in Mateja Trupej iz 5. b razreda, vse tri članice novinarskega krožka:

Med vojno so ljudje živeli zelo težko. Jugoslavijo je napadel sovražnik in vsi rodoljubi v Jugoslaviji so se uprli. Bojevali so se za svobodo in mir. Bili so oborožen boj proti sovražniku in domačim izdajalcem, pod vodstvom KPJ, ki ji je načeloval tovariš Tito. Pokazali so trdno voljo delovnih ljudi Jugoslavije, da bi živeli v svobodi in enakopravnosti.

V naši krajevni skupnosti živi še nekaj borcev. Zanimalo nas je, kako živijo, zato smo se oglasili pri tovarišu Antonu Turnšku. Bil je presenečen nad nenadnim obiskom, a je privolil v pogovor z nami. Živi na kmetiji in ima veliko dela, zato smo z intervjujem pohitele.

Od kod ste doma, kje ste preživeli svoje otroštvo in mladost?

Ves čas sem bil tukaj v Hudinji, v tej hiši, ki je zdaj prenovljena.

Kako je bilo med vojno?

Nemci so leta 1941 prišli v Celje. Kjer je sedaj muzej Stari pisker, so Nemci zapirali zavedne Slovence. Veliko ljudi so izselili. Bilo je zelo težko, saj je bilo vedno več Nemcev, vedno več kot partizanov. Toda hrabri partizani so skoraj vedno premagali Nemce. Nekaj hrabrih vojakov, med njimi sem bil tudi jaz, se je odpravilo na otok Vis. Tam naj bi ostali do konca vojne. Nekega dne nas je obiskal tovariš Tito. To je bil zelo velik dogodek za se nas. Postal sem letalec.

Kako je bilo potem po vojni?

Po vojni sem delal doma na kmetiji, obdeloval njivo in majhen sadovnjak, pa tudi nekaj živine sem imel. Dobrega pridelka sem se vedno veselil.

Ali sodelujete v krajevni skupnosti?

Ne, ker nimam časa.

Kako gledate na to današnje stanje v Jugoslaviji?

Če bi vsi delali in bi bili varčni ter poštene, ne bi bila potrebna stabilizacija, saj je Jugoslavija bogata država kot malokatera. Več poštenega dela in Jugoslavija bi uspela.

Kaj si želite za leto 1985?

Želim si zdravja in boljšega življenja, predvsem pa mir na svetu.

Tovariša Turnška smo povabile, naj nas obišče kdaj v razredu. Ni odklonil in upamo, da bo obljubo držal.

Tako vidite, »priznamo! Če ste imeli prvič našati« ni bilo kaj, kaj težav, bo drugič že kor ste v pripisu prosili, bolje. Spretnost pa pri-glede na to, da je to vaš de sproti – s pisanjem. prvi intervju. Le pogu- Ž. D.

Svet v letu 1985

Kmalu se bo izteklo leto 1984 in se začelo novo leto. Prineslo nam bo novih skrbi in presenečenj. Novega leta se malo bojimo, ker nam bo spet prineslo gospodarsko krizo in stabilizacijo.

Želim si, da bi bilo drugod po svetu manj nasilja, vojn in več hrane za lačne otroke. V ZDA in SSSR imajo preveč kemičnega in biološkega orožja. Takšno oboroževanje bi lahko prihodnje leto ukinitili. Moje želje za leto 1985 so velike, in jih zato ne morem napisati.

Srečno novo leto!

ROBERT RAJH, 5. d
OŠ Jože Moškrič
Ljubljana

Slovenski pionirji

Mi smo slovenski pionirji,
najmlajši borci, borci za prostost.
Mi vsi in naši komandirji,
storili bomo, kar veli dolžnost.
Starejši bratje priborili
ste vsem nam zlato svobodo,
mi mladi bomo se trudili,
da izgradimo svobodno zemljo.
Mi svetu bomo dokazali,
da ni brezplodno tekla vaša kri.
Vi ste življenje žrtvovali,
da mi živimo boljše, srečne dni.

Mi vsi smo Titova mladina,
rdeča zvezda sveti nam na pot.
Svobodna zdaj je domovina,
zastava naša plapolala povsod.
Veselo dela se lotimo,
naj spremlja pesem nas povsod,
da rodni dom svoj obnovimo,
da živel srečno bo slovenski rod.
Nekoč hvaležna domovina
ponosna, srečna zrla bo na nas:
to tista je bila mladina,
'ki je skovala vsem nam novi čas.

Novoletni obiski med borci na Krasu

Zajeten kupček drobnih zapisov smo prejeli iz celodnevne osnovne šole Kostanjevica na Krasu. Člani novinarskega krožka so nekaj najurnejših in spretnih poslali med borce, da se z njimi pogovorijo za našo mladinsko stran v novoletni številki TV-15. Obenem so pristavili, da so se zelo razveselili objave dveh njihovih prispevkov v našem TV-15, in zato sedaj vsi navdušeno pišejo.

Med borci je vladalo pravo tovarništvo

Bogomil Marušič je moj dedek. Pogosto ga nadlegujem, da mi pove kaj o svoji mladosti. Pravi, da je bil večkrat lačen. Mati mu je odmerila le majhen kos kruha. Spominja se, da je vedno hodil bos. Včasih si je v mrzlih dneh segrel noge v kravjakih. Kar streslo me je.

Tudi med vojno je bilo težko. Bil je borec Kosovelove brigade. Pravi, da je tedaj med borci vladalo pravo tovarništvo, ki ga danes ni več. Kljub temu je srečen, da je dočakal svobodo. Vesel je, ko zapoje slovensko pesem in lepo mu je ob misli, da pri nas nihče ni lačen. »Ja, ja, danes je vse drugače!« pravi moj dedek.

»Kaj si želiš za novo leto?« ga vprašam.

»... da ne bi bilo več lakote na svetu in da bi se imeli radi!«
MEDEJA MARUŠIČ, 4. r.

Mir na svetu

Premišljuje, koga naj obiščem. Kar k predsedniku ZB pojdem, si rečem. **Alojz Milanič** mi pripoveduje o Kosovelovi brigadi. V njej se je bojeval tudi moj stric Peter. Bojevali so se predvsem kraški fantje in moške. Brigada je delovala na območju Krasa, Vipavske doline, Gorenjske in Beneške Slovenije. V bojih pri Spodnji Idriji 11. aprila 1944 je padel tudi stric Peter.

»Kako pa danes živite?« ga vprašam.

»Borci smo večinoma upokojeni, vendar ne mirujemo. Aktivni smo v organizaciji ZB. V vsaki organizaciji imamo svojega predstavnika. Na svoje uspehe smo ponosni. Naša najpomembnejša naloga je, da prenašamo pridobitve narodnoosvobodilnega boja na mladi rod. Z velikim upom spremljamo boj na gospodarskem področju. Prepričan sem, da bomo zmagali. Moje želje? Mir in blagostanje.«

ALENKA FERFOLJA, 4. r.

Postal sem skojevec

Mirko Masten, upokojenec z Vojščiце. Obiskala sem ga in se zapletla z njim v pogovor:

Kje vas je dohitela vojna?

V začetku vojne sem bil skoraj še otrok. Že pred kapitulacijo so me sprejeli v mladinsko organizacijo SKOJ.

Kaj je to pomenilo?

Dobil si naloge, ki si jih moral rešiti z vso odgovornostjo. Postal sem kurir, vendar pa nisem bil do konca vojne kurir. Postal sem borec v Vojkovi in Gradnikovi brigadi, čeprav sem bil še mladoleten. Po vojni sem ostal v Ljubljani.

Zakaj se niste vrnili domov?

Nisem mogel. Vojščica je bila tedaj v coni A. Leta 1945 Primorska še ni bila priključena k Jugoslaviji. Delal sem. Z mladinsko delovno brigado sem gradil progo Brčko-Banovići. Imam nepozabne spomine, toda o tem kdaj drugič.

Kako živite danes?

Upokojen sem, a še vedno sodelujem v družbenopolitičnih organizacijah.

Kakšno željo imate ob novem letu?

Ljudje so pozabili, da smo bili nekoč lačni. Zato želim, da bi ljudje bolj cenili kruh. Še ga mečejo v smeti. To me boli.
KRISTINA MILANIČ, 3. r.

Želje ob novem letu

Kmalu bomo z novimi željami, z novimi upi v prihodnost stopili v leto 1985. Vsakdo ima svoje želje, svoje interese. Jaz sem si v tem letu zaželela, da ne bi bilo nikoli več vojne, da ljudje ne bi umirali od lakote, da bi vsi živeli v bratstvu, enotnosti in socializmu. Želim, da bi ljudje ostali to, kar so, ne pa da bi se pokvarili in dajali več orožja za oboroževanje kot pa za pomoč lačnim in ubogim v nerazvitih

deželah.

V letu 1984 se je zgodilo tudi marsikaj, kar sem si želela; celo več kot to. Mislim, da so se mi izpolnile kar vse lanske novoletne želje. Ko je leto za nami, premišlujemo pretekle dogodke, v sebi pa že nosimo nove ideje. Življenje pa teče dalje, ne glede na leto, novo leto. Upam, da bo novo leto še bolj zanimivo kot letošnje.

ANDREJA MURNIK, 7. d

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Naj bo 365 srečnih dni

Novo leto. Spet novo leto. Želje, že neštetokrat izrečene, se bodo ponovile. Srečno! Srečno! Srečno! Kolikokrat bomo v teh dneh slišali to besedo. Ko nam neko ob njej toplo stisne roko, nam nekaj pomeni. Voščimo eden drugemu in s tem novemu letu na pot, vsemu tistemu, kar bomo delali in kar se bo dogajalo v tem letu. Čutimo, da smo del tega časa, tudi del novega leta 1985.

Naši mladi dopisniki so se zelo potrudili, da bi našo mladinsko stran v TV-15 kar najbolj okrasili s svojimi mislimi in lepimi željami. Naj bo to naša novoletna jelka. Poklanjamo jo vsem našim bralcem in z njo želimo: SREČNO!

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMI

Veselje in radosti bogate praznike,
zdravja zvrhan koš skozi vse
novo leto 1985 ter obilo
delovnih uspehov
želimo
učenci in mentor
krožka za ohranjanje tradicij
NOB O.Š. Tome Čufar Jasenja
december 1984

Za novo leto vam poklanjamo iz knjige

Edija Šelhausa Fotoreporter:

Nada – Trava – Tito

Dragi mladi prijatelji! Brskam po literaturi naše založbe Borec in izbiram, kaj bi vam poklonila za novo leto – kako črtico, odlomek, skratka, nekaj zanimivega in bralnega. Za novo leto je pa že treba obdariti prijatelje. V roke mi je prišla kniga Fotoreporter Edija Šelhausa. Pa si mislim, kot nalašč za naše mlade novinarje. Knjigo sestavlja kratki odlomki iz avtorjevega življenja s celo vrsto zanimivih dogodkov, ki fotoreporterja spremljajo na njegovi poti, in seveda z obilnim izborom fotoreporterjevih fotografij, ki pravzaprav pomenijo njegovo življenje. Fotoreporter se nikoli ne loči od svojega fotoaparata.

Edi Šelhaus se je rodil leta 1919. Večino svojega otroštva je preživel v Trstu, med obema vojnama pa je prišel v Jugoslavijo in se izučil za fotografa. V zadnji vojni se je pridružil partizanom. Ranjen je bil, in ko je okreval, je puško zamenjal s fotoaparatom. Po osvoboditvi je spet odšel v Trst in v izjemnih okoliščinah posnel na tisoče metrov filmskega traku. In še vse po vojni ga žilica fotografske ustvarjalnosti ni zapustila.

Izbrali smo zgodbo iz vojnih dni, zimsko zgodbo ob Kolpi.

»Po treh ali štirih dneh naporenega potovanja po zasneženi pokrajini ob Kolpi sem se znašel blizu kraja, o katerem sem vedel, da prebiva tam učiteljica iz Škofje Loke, sicer dobra znanka moje mame. Razmere med partizani so bile takšne, da ti je prav prišlo vsako znanstvo, še posebej, kadar si bil lačen, utrujen, premočen. Napravil sem ovinek, zakorakal po globokem snegu in se spustil proti vasi Trava. Vas je bila izumrla, vendar se je iz nekaterih dimnikov kadilo, kar je pomenilo, da je obljudena. Še prejšnji dan sem ure in ure hodil mimo porušenih in požganih kočevskih vasi, kjer ni bilo žive duše.

Kakor iz tal se je pokazala pred mano skupina otrok, pionirčkov, ki so dajali videz dobro organizirane enote. Vsi so nosili odlično izdelane lesene puške, brzostrel-

ke in mitraljeze, za pasom pa ročne granate, takisto iz lesa. Obstopili so me in njihove oči so se radovedno pasle na mojem fotoaparatu, ker je bil v tistih časih prava redkost.

Vprašal sem jih, če morda poučuje v tej vasi učiteljica Nada Vreček. Spogledali so se, ne da bi mi odgovorili. Šele ko sem jim povedal, da prinašam učiteljici iz njene rojstnega kraja pozdrave, me je najstarejši previdno potipal.

»Pa veste, kje je naša tovarišica doma?«

»Iz Škofje Loke,« sem pohitel z odgovorom.

»Potem pa ste že pravi, kar z menoj pojdite,« me je povabil mali (Ivan Urh) in me pospremil v gornji konec vasi. Ustavila sva se pred nizko kmečko hišico. Danes vem, da je to »pri Vladimiru«.

Potrkal sem in odpret mi je prišla začudena, vendar prijetno presenečena – učiteljica Nada.

V nabito polni sobi je vladala popolna tišina. Oči otrok so se upirale vame in v učiteljico in spraševale: »Kdo pa je to? Kaj hoče?« Čeprav sem nosil partizansko obleko in titovko, je bila moja podoba zaradi dolgotrajnega dežja in snega kaj klavarna. Lahko bi bil tudi v partizana preoblečeni sovražnik, kar se ni dogajalo redko.

Prvič sem prestopil prag partizanske šole. Nič šolskih klopi, le nekaj polomljenih stolov. Otroci so imeli v rokah nekakšno oglje in stare škrniclje, vendar je v kotu stala prav šolska tabla, na kateri je bilo napisano s kredom:

»Kje je zdaj moj očka? Tam med partizani hrabro se bojuje, domovino brani.«

Lahko si mislite, kako me je prevzel ta prizor. In bil sem srečen, ker sem imel s seboj fotoaparat in dovolj filmov.

Nada me je povabila v prostor, kjer je bila majhna kuhinja, otroci pa so ostali v »razredu«. Sporočil sem Nadi zahteve od svojcev, tete Francke in strica Martina, o katerih že dolgo ni imela nobenih novic. Zelo sem jo razveselil; bila je sirota in ni imela drugih svojcev.

Poklicala je svojo kolegico Tinko in ji zaupala razred, sama pa se je zavzela za mojo premočeno obleko in toplo okrepčilo. Bal sem se, da ne bi otroci medtem odšli domov, kajti hotel sem jih fotografirati v razredu. A Nada me je pomirila:

»Lahko jih boš slikal, kolikor boš hotel, saj se večina še nikoli ni fotografirala. Ra-

di te bodo počakali.« In potem je rekla:

»Vsak dan pripovedujem otrokom o Titu, a niti jaz niti otroci ne vemo, kakšen je. Bi se dalo dobiti njegovo sliko?«

Zagotovil sem jim, da jim prihodnjič gotovo prinesem sliko. Nato pa ji predlagal: »Slikali se bomo tako, da bodo otroci v snegu s svojimi telesi izpisali ime Tito.«

Nada in njena kolegica Tinka sta pripravljali otroke na slikanje, jaz pa sem odšel na vas, da izberem ustrezen prostor. Hotel sem najti griček ali sploh kak vzvišen kraj, s katerega bi imel pregled nad zasneženo pokrajino. Našel sem tak prostor pod cesto, ki pelje skozi vas in je nad njo majhna vzpetina.

Zgodovinski posnetek v vasi Trava leta 1944

Pomislil sem samo še na sovražnika, ki bi nas utegnil zmotiti. Vendar me je Nada potolažila:

»V vasi smo vsi naši, sicer pa imamo dobro organizirano obveščevalno. Ni se nam treba bati neprijetnega presenečenja. Seveda pa moramo pohiteti, da nas ne opazi nemško izvidniško letalo, ki vsak dan preletava Dragarsko dolino.«

Zagazil sem v globok sneg in najprej s svojimi stopinjami zarisal črke TITO. Ko pa sem pogledal skozi iskalo pri svojem fotoaparatu, sem ugotovil, da so črke premajhne, hkrati pa je premajhna tudi razdalja med njimi. Ko smo to preskusili, sem ugo-

tovil, da učenci s svojimi telesi zadoščajo komaj za dve črki. Torej ne bo s slikanjem nič?

Pa se je kot že neštetokrat prej in tudi pozneje izkazala Nada. Poslala je otroke domov, skočijo pa naj tudi v sosednje vasi in privedejo na prizorišče vse, kar najdejo živega. Tudi sama je odšla po hišah.

Pomoč je kmalu prispela. Zbrala se je živo pisana gruča ljudi, od najmlajših do najstarejših, ki so vsi imeli nekaj skupnega. Nosili so ponošena zakrpana oblačila in obuvala, ki so komaj služila to ime, njihovi obrazi so bili skujsani, upadli. Vmes so bile sirote brez staršev, vdove padlih in umrlih v taboriščih. Vsi so veselo stopali v visoki sneg,

lo. Izkoristil sem priložnost in zarisal v sneg peterokrožno zvezdo, v katero so stopili. Nato pa smo napravili še krog in v sredo položili našo trobojnico.

Zahvalil sem se jim, obljubil, da prihodnjič prinesem slike in se vrnil v Črnomelj. Ko sem film razvil, je bilo moje zadovoljstvo popolno. Profesor Veselko je bil nad posnetki navdušen, že naslednji dan jih je imelo vodstvo propagandne komisije; takoj jih je poslalo tudi članom zaveznških vojnih odposlanstev, ki so bila tedaj v Beli krajini. Kmalu zatem so bile slike objavljene v zaveznškim tisku. Vasi Trava na meji med Slovenijo in Hrvaško je tako postala znana že med vojno. Naš profesor je ohranil tudi te posnetke in so danes nepoškodovani v Muzeju ljudske revolucije v Ljubljani.

Nisem mogel pozabiti ljudi, ki so me tako lepo sprejeli in mi omogočili tako pomembne posnetke, zato sem se po vojni vračal v kraj. Seveda se je medtem marsikaj spremenilo. Zrasla je nova, lepa in prostorna šola, napejlali so si vodo in elektriko... A otroci, ki so takrat s svojimi telesi izpisali v snegu ime Tito, so odšli po svetu, danes so očetje in matere, dedki in babice. Mnogi od njih niso dočakali svobode. Pa učiteljica Nada? Še vedno uči v tem kraju.

Tako, dragi mladi prijatelji, zgodba je pri kraju. Fotografija, o kateri zgodba govori in vam jo tukaj tudi predstavljamo, je zelo znana. Natanko štirideset let ima letos. Gotovo jo je že marsikdo od vas videl in se morda vprašal, kako je nastala. Zdaj je njeno rojstvo znano.

Ob zgodbi vam želim lepe praznike in vso srečo v novem letu!

Živa

KOLEDNICA 1985

Spet se je stara zgodba ponovila:
na koncu leta vse nam že preseda,
sprejeti treba bo še vsa voščila.

In ves se nam račun lepo izide?
V navadi nam je o dosežkih peti,
trositi hvalnice iz čiste žide,

vnaprej preštevamo – kajpak! – devize.
Čeprav, sevè, golob je še na strehi,
junaško si pogrinjamo že mize,

če vselej ni po črki in besedi,
kar »treba je«, kar »moramo« storiti;
je pač tako, da kak hudč v zasedi

Poglejmo raje, kakšna je ocena,
kako smo v samoupravi se obnesli,
kako težav se nam razpleta štrana?

zdaj v novo leto bomo z njo stopili –
zares ne bomo peli ji zdravice.
Grdobi tej nakljub bomo voščili,

Še marsikdo si rad privoščil vraže,
češ, v zvezdah je zapisana usoda –
kaj naj počnemo s kljukci take baže?

Kriče kot jesiharji neke šeme,
da je bilò doslej pač vse narobe,
da je »sistem« hudč, neznosno breme.

»Sistem« in kaj imajo še na pikl?
»Zavreči vse, podreti, spremeniti!« –
kričijo ti novatarji veliki.

Poglej, ko več ne bomo govorili,
spotikali ob ZIS se in ustavo,
ko bomo pamet in roke vložili

kako v mračnjaške kamre posvetiti?!
Neumnost, zloba, zmota so prastare,
in zmeraj kdo jih hoče pomladiti...

Poskusimo preteklosti prodati,
vse te nesreče, kup smeti in greha,
ko jih ne moremo v izvoz poslati!

da dom podre nam, na glavo postavi,
da kakšen svoj »sistem« med nas prislini –
vsi kot en mož se upremo takšni »spravi«.

A zgodovina naša ni obstala.
Naprej, hitreje v krajine veselja
nas bosta moč in delo popeljala!

Kje tista zdaj res prava je beseda,
ki pretečeno leto naj obide,
da prazen ništrc le ne bo koleda

slaviti marsikaj... A kje začeti?
Pomislite: zagat je manj, manj krize.
Vsi z optimizmom do kosti prežeti.

načrtovani so že vsi uspehi!
Nič malodušja, tiho, črnogledi!
Saj niso vse le naši smrtni grehi,

nam meša, trga dolgoročne-niti,
ne moremo ugnati še vremena...
Pustimo to, saj tarnanja smo siti!

Nekako srečno smo pete odnesli,
dolgovni niso nam vratu zavili.
Celo inflacijo smo kar prenesli,

da polne bodo vreče in police!
Blaginja, sreča, zdravje – dobro kaže –
preroki spet nam pečejo potice...

Orwell je letos bil velika moda –
je kriva Luna, mar nesrečno vreme,
da trapi s tem premnoga se prismođa?

Kot bi se po dežju razrasle gobe,
razpasli so se razni »rešeniki«,
šireč med nas drugačnih dni podobe.

Le kje doslej bili so modro skriti
in kam v prihodnje bodo spet se skrili,
ko nekaj treba bo zares storiti?

v prihodnost, delo, srečo, v skupnost pravo –
res treba marsikaj bo spremeniti!
Kako pa to nergačem vbiti v glavo,

Dovolj je zdaj politikantske šare,
saj vendar novo leto je pred vrati!
Dovolj zablod, dovolj samoprevare.

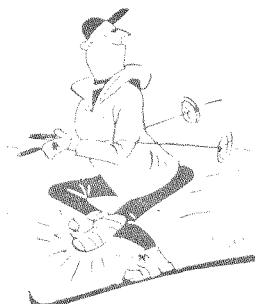
Vemo: še kje nam puščala bo streha,
a temelji so vražje trdni, zdravi.
Zaman sovrag poskušati ne neha,

Naj meljejo počasi kakšni mlini,
stojimo, bratje, trdno kakor skala,
stojimo v svoji burni zgodovini!

To bodi naša novoletna želja.

ZDAJ PRIŠEL JE KONEC LETA, KAJ SE V NOVEM NAM OBETA?

☆ JANUAR

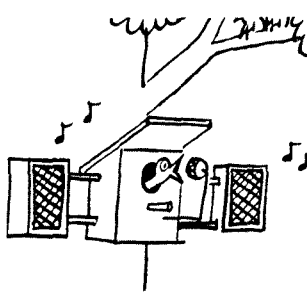
»Smučam, smučaš, smuča.«
slovnica je zimska.
»Plačaj davek!« pa je
slovnica občinska!

☆ FEBRUAR

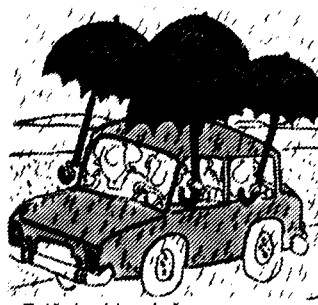
Nekam malo dni je
mes'ca februarja,
pa zato prihran' mo
en cel kup denarja!

☆ MAREC

Ta presneti marec
nam pomlad prinese,
z regram v ljubezen
nas pomlad zanese!

☆ APRIL

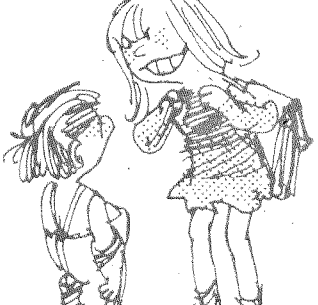
»Zvišal mi je plačo...
Šefa sem prisilil!«
Ha, sem vse kolege
dobro naaprilil!

☆ MAJ

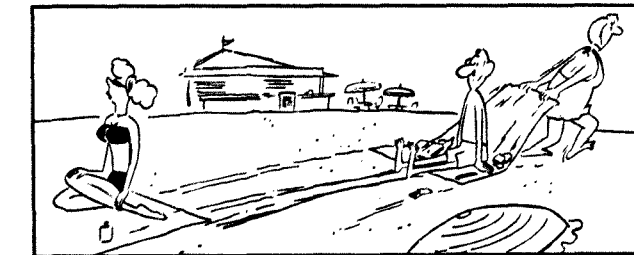
Janez, brž pohiti
k svoji seksi Špeli,
ker drugače bodo
drugi ptiči peli!

☆ JUNIJ

Zdaj je odzvonila
zadnja šolska ura.
Mladež glasno vzdihla:
»živjo, šola! Hura!«

☆ JULIJ

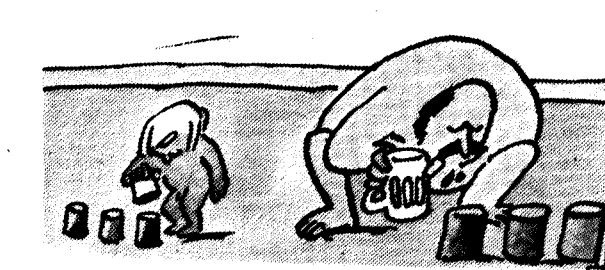
Julija na plaži
je res strašna gneča:
mim' grede namažeš
od sosedu meča!

☆ SEPTEMBER

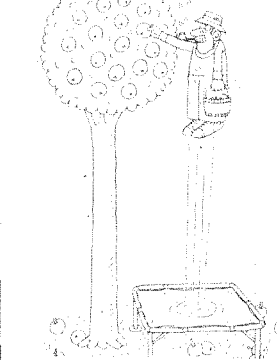
V šolo zdaj hitijo
usmerjeni učenci,
v hoste pa drviijo
gobarski Slovenci!

☆ AVGUST

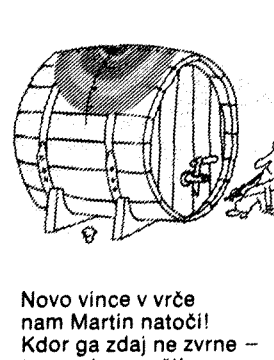
Morje je res balzam
meseca avgusta,
zlasti če pir teče
v presušena usta!

☆ OKTOBER

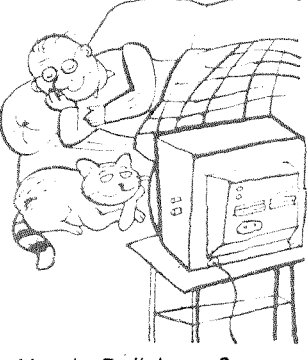
Mizo polno vsega
nam jesen pričara.
Kdor denarja nima,
mnogo zdaj prihrani!

☆ NOVEMBER

Novo vince v vrče
nam Martin natoči!
Kdor ga zdaj ne vrne –
temu ni pomoči!

☆ DECEMBER

Mraz je. Pa ljubezen?
Ta pač ne dá mira:
dedek na zapečku
seks roman prebira!

JOŽE PETELIN

tv-15 naš
TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice
v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Šemčicem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 –
Glavni urednik: ZVONE KRAŽIŠNIK; Odgovorni urednik: TONE URBAS; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino;
BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIH – naša organizacija; Lekto-
rica-redaktorica: KATJA HVALA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MIRA OKORN; Telefon uredništva:
327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelk: Moše Pijade 24, p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina
700 din, posamezna številka v prosti prodaji 10 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-803-45772 – TV-15 izhaja
vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za
informacije IS SR Slovenije štev. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov –
Korekture in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35